

SOPRONI
EGYETEM

Selmecbányától a soproni népszavazásig 1918–1921

**Selmechányától a soproni népszavazásig
1918–1921**

Selmecbányától a soproni népszavazásig 1918–1921

Főszerkesztő: Nagy Roland

Szerkesztette:

Gál Péter József, Nagy Roland, Ifj. Sarkady Sándor, Sági Éva, Szemerey Tamás

SOPRONI EGYETEM KIADÓ

SOPRON, 2023

Felelős kiadó: Prof. Dr. Fábián Attila
a Soproni Egyetem rektora

Főszerkesztő: Nagy Roland

Szerkesztette: Gál Péter József, Nagy Roland, Ifj. Sarkady Sándor,
Sági Éva, Szemerey Tamás

Lektorálta: Orosz László

Grafika, tördelés: Bogáti Gergő

A kiadást gondozta: Soproni Egyetem Központi Levéltár

Borítókép: Az V. felkelőparancsnokság főcsoportja Nagymartonban.
Schäffer Ármin felvétele,
MNL GyMSV Soproni Levéltára XV. 31. E IX/140.

ISBN 978-963-334-473-6 (nyomtatott)

ISBN 978-963-334-474-3 (pdf)

A kiadvány megjelenését a Kulturális és Innovációs Minisztérium támogatta.

Creative Commons licenc: BY-NC-SA 2.5

Nevezd meg! Ne add el! Így add tovább! 2.5 Hungary
Attribution–Non commercial–Share Alike 2.5 Hungary

Tartalom

vitéz Somogyváry Gyula: Soproni dal.....	6
Rektori köszöntő	7
Előszó	8
I. A Magyar Királyi Bányászati és Erdészeti Főiskola vázlatos története a Selmechányáról történt meneküléstől a soproni népszavazásig	10
II. A soproni hóskor, 1919–1921 (A főiskolások élete a visszaemlékezések tükrében).....	30
III. Évszázados hűség – Selmecsi-soproni főiskolások Ágfalvától a népszavazásig	48
A főiskola új otthona, Sopron	48
Hogyan élt egy hallgató Sopronban 1920 körül?	51
Az események háttere és hallgatóink	54
Az első ágfalvi ütközet, annak előzményei és hallgatóink.....	57
A második ágfalvi csata: előzmény, ütközet, következmények.....	59
Végső búcsú az ágfalvi csata hőseitől	63
Felkelőélet 1921 őszén.....	67
A velencei jegyzőkönyv és főiskolánk	72
IV. Károly második visszatérési kísérlete és a budaörsi csata	74
A hallgatók szerepe a népszavazás előkészítésében	76
A soproni népszavazás és a hallgatók szerepe.....	79
Emlékébresztők.....	81
Irodalomajánló.....	86
Köszönetnyilvánítás.....	88
Képek és térképek jegyzéke	90

vitéz Somogyváry Gyula:

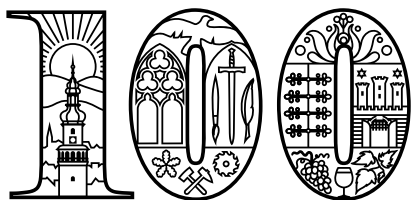
Soproni dal

Sopron 650 éves jubileumára

Ó zúgott erre száz vihar
 egy ezredéven által
 és híven állt a férfikar
 s a régi, büszke várfal.
 Hát csüggedetlen nézd a bajt,
 ha tűz, ha kard, ha jég ver,
 Sopron csatáz, Sopron kitart
 és győz is nagy hitével!

Apáink forró vére folyt
 ez istenadta rögre,
 de szolgasorba nem hajolt
 s magyar maradt örökre.
 Mert rendületlen volt a kard,
 A bástya és a lélek,
 Sopron csatáz, Sopron kitart,
 és véle győz az élet!

Feléd harangoz Istenünk
 a szívünk és harangunk
 te adj erőt, te légy velünk,
 hogy híveid maradjunk.
 És kér a hűség városa,
 mutasd meg szent hatalmad:
 hogy fölviruljon még sora
 a megtiport magyarnak!

1921 - 2021

**HAZA
SZERETET
HŰSÉG**

a soproni népszavazás
centenárium

Rektori köszöntő

Két év távlatából is büszkeséggel tölt el egyetemünk aktív és sokszínű részvétele a soproni népszavazás 100. évfordulójának ünnepsorozatában. Sopron Megyei Jogú Várossal karöltve, a 2021-es évben olyan színvonalas programok követték egymást, amelyet 100 évvel korábbi elődeink, Jankó Sándor rektor és Sopronyi-Thurner Mihály polgármester örömmel szemléltek volna. Hallgatóink most nem a harcokban és a népszavazás előkészítésében, hanem a megemlékezés fényének emelésében játszottak kiemelkedő szerepet. A centenáriumi emlékév hivatalos logóját Kovács Petra Blanka tervezőgrafikus hallgató tervezte az Alkalmazott Művészeti Intézet oktatóinak támogatásával. A finom kidolgozású, szimbólumokban gazdag grafika a népszavazás mellett Sopron történelmi múltját is megjeleníti.

Intézményünkhöz az egyedi képzések, szaktudás és a selmeci diákhagyományok mellett elválaszthatatlanul hozzátartozik mindennapjainkban a Civitas Fidelissima, a soproni Alma Mater és a Botanikus Kert romantikus színvilága. Ez az összefonódás több mint száz éve vette kezdetét: a kötet ezt az új origót hozza közel az olvasóhoz. A Szemerey Tamás által összeállított kronológia, a visszaemlékezések, valamint a Központi Könyvtár és Levéltár munkatársai által közérthetően megszerkesztett, tudományos kutatáson alapuló fejezetek emléket állítanak és egyúttal újra életre keltik a 100 évvel ezelőtti diákságot, hűségüket, hazaszeretetüket és kitartásukat. Az egykor a főiskoláért, majd Sopronért küzdő fiatalok később szakmájuk elismert művelői lettek, akikre méltán vagyunk büszkék.

Szeretettel ajánlom a kötetet a mai ifjúságnak és minden érdeklődő olvasónak.

Prof. Dr. Fábíán Attila, a Soproni Egyetem rektora

Előszó

Tisztelt Olvasó!

2021-ben ünnepeltük a nyugat-magyarországi felkelőharcok és a soproni népszavazás centenáriumát. A jeles évfordulókhoz kapcsolódva számos kulturális eseményre (kiállításokra, emlékszikló és emléktábla avatásra, konferenciákra és kerekasztal beszélgetésre, történelmi vetélkedőre, emléksétákra és emléktúrákra) került sor, amelyek minden alkalommal megidézték a száz évvel ezelőtti történet, – s kimondhatjuk bátran – nemzetünk további sorsát meghatározó momentumok emlékét. Különböző kiadványok jelentek meg, amelyek publikációi, kép- és dokumentumgyűjteményei, forrásközlései, illetve szemléltető eszközei – legyenek azok tudományos vagy ismeretterjesztő igénnyel megszületett alkotások – mind-mind segíthetnek minket a múlt minél pontosabb megismerésében.

Kiadványunk ehhez a sorhoz kíván csatlakozni. A három egységből álló kötet I. része a Soproni Egyetem nyugalmazott mestertanára, Szemerey Tamás által szerkesztett, korábbi – úttörő jelentőséggel bíró – emlékfüzetekben (1991-ben, 1996-ban és 2001-ben) hasonló címenek megjelent kronológia bővített változata. Az időrend a Soproni Egyetem jogelődjének, a Magyar Királyi Bányászati és Erdészeti Főiskolának és hallgatóinak történetét vázolja fel a Selmechányáról 1918-ban történt meneküléstől a soproni népszavazásig, színesítve azt ifj. Krug Lajos dokumentumértékű könyvrészleteinek felhasználásával.

A II. rész Gál Péter József által gyűjtött olyan, a már említett 1996-os és 2001-es emlékfüzetekben megjelent visszaemlékezéseket tartalmaz, amelyek tovább árnyalják, helyenként pontosítják, vagy még jobban elmélyítik ismereteinket a selmeci-soproni főiskolások történelemformáló szerepéről. Az őszinte vallomások néhány esetben a kiadványunkban tárgyalt történelmi időszak mára már sajnos hiányosan fellelhető forrásait is kiegészítik. A feljegyzések ugyan az eseményeket követően akár 50–70 évvel készültek, így nem éles pillanatképek e riportok, ugyanakkor szinte tapinthatóan elevenedik meg bennük az adott korszak hangulata, a főiskolások élete, gondolkodás- és látásmódja.

A kiadvány III. része a Soproni Egyetem Központi Könyvtár és Levéltár munkatársai (Nagy Roland, ifj. Sarkady Sándor és Sági Éva) által 2021-ben összeállított, s a centenáriumi ünnepek alkalmával az egyetem Botanikus Kertjében bemutatott „Évszázados hűség – Selmeci-soproni főiskolások Ágfalvától a népszavazásig” című kiállítás átdolgozott változatát tartalmazza (a kiállítás molinói teljes terjedelmükben elérhető online, a Soproni Egyetem Központi Levéltár honlapján). Az akkori kiállításnak, valamint e kiadvány szerkesztőinek célja nem pusztán a méltó megemlékezés; az azóta elért legújabb kutatási eredményeket, eredményeinket is felhasználva szeretnénk közérthető formában ismertté tenni a főiskolások 1921-ben betöltött valós és elvéghetetlen szerepét, eloszlatni néhány, a témát máig övező legendát, többek között feloldani a Rongyos Gárdával való összemosódást. Mindezt nem pusztán a tények felsorolásával, hanem az események láncolatának bemutatásával és a motivációk megvilágításával, a főiskola költözésétől egészen a népszavazásig. A tömör szöveges leírásokat korabeli képek, térképek illusztrálják, újságcikk- és visszaemlékezés-részletek színesítik. A molinókon az események tárgyalása mellett helyet

kapott néhány főiskolás életrajza is, amelyek emberközelbe hozzák az adatokat. Ezek mellett fontos megemlíteni az utolsó alfejezet ún. emlékbresztőit (képeslapokat, újságokat, könyveket, emlékműveket), amelyek az elmúlt több mint 100 évben nem engedték, hogy az eseményekben részt vett hallgatók szerepe feledésbe merüljön. A 2021-es kiállítás megvalósulása, csakúgy mint az itt következő fejezet megjelenése széles körű, egyetemi és városi összefogásnak köszönhető. A felhasznált képanyagot – az egyetemi gyűjteményekben fellelhető példányokon túl – magángyűjtőktől, közgyűjteményektől és adattárakból származó felvételek, képeslapok, dokumentumok is gazdagítják.

Tisztelettel ajánljuk kötetünket a XX. századi magyar történelem, valamint a hely- és egyetemtörténet iránt érdeklődők szíves figyelmébe!

A szerkesztők

A Magyar Királyi Bányászati és Erdészeti Főiskola vázlatos története a Selmecebányáról történt meneküléstől a soproni népszavazásig

Szerkesztette: Szemerey Tamás a. Kisfűl

Hat évvel Bosznia-Hercegovina anektálása – bekebelezése – után, 1914 nyarán Szarajevóban – a tartomány fővárosában – Gavriilo Princip szerb diák lelőtte Ferenc Ferdinándot, az Osztrák–Magyar Monarchia trónörökösét és feleségét, Hohenberg (Chotek) Zsófia hercegnőt. Ez a gyilkosság gyújtotta lángra az I. világháborúhoz vezető kanóc végét.

A váratlan eseményt követő néhány napos tanácstalanság után a nagyhatalmak között hetekig közepes népszínműbe illő diplomáciai erőpróba folyt, de közben a politikai színpalak mögött már itt is, ott is, megmozdult a hadsereg.

A dokumentumok mai elemzése szerint okkal feltételezhető, hogy igazán senki sem akart háborút, hanem a lendületbe jött kolosszális katonai gépezet (meg a csillagok szerencsétlen állása) katalizálták az eseményeket.

„Karácsonyra befejezzük a háborút” mondták az ügyeletes bölcsek 1914 őszén, hogy majd négy év múlva sok millió halott tetemén, rommá lőtt falvak és városok koszorújában, töméntelen szenvedés könnyei és sóhajai között üljenek tort a győztesek. A győztesek új Európát rajzoltak, nekünk magyaroknak minden eddiginél keservesebbet. Országunk területe kisebb mint 1/3-ára, megmaradt lakosságunk száma pedig az addigi 41,8 %-ára csökkent. 3,2 millió magyar ajkú került az új határokon kívülre, az utódállamokba. Ez a teljes magyar etnikumnak kb. 1/3-a volt. Trianon ezer éves történeti-kulturális egységet zúzott szét.

1918 őszén Magyarországon a végkifejletnek még csak a suhogása hallatszott, előszele érződött, de a fejetlenség már teljes volt. Villantsunk fel néhány fontos pillanatot:

1918. október 16.

Gróf Károlyi Mihály bejelenti a Parlamentben, hogy a háborút elvesztettük. IV. Károly király a „Völkermanifest” néven ismertté vált kiáltványában bejelenti a monarchia Lajtán túli területeinek föderatív átalakulását.

1918. október 17.

Gróf Tisza István, a kormánypárt elnöke megismétli a képviselőházban, hogy a háborút elvesztettük.

1918. október 26.

A Selmecebányán működő Magyar Királyi Bányászati és Erdészeti Főiskola rektorátusa felszólítja az ifjúság vezetőit, hogy tegyenek előkészületeket polgárország alakítására.

1918. október 30.

Lemond Wekerle Sándor és kormánya. József főherceg Hadik Jánost bízza meg kormányalakítással.

Az október 26-án Turócszentmártonban megalakult Szlovák Nemzeti Tanács elfogadja és bejelenti, hogy a szlovák nemzet a cseh-szlovák nemzet része és csatlakozik az október 28-án Prágában kikiáltott Csehszlovák Köztársasághoz.

1918. október 31.

Lemond Hadik János, helyette József főherceg gróf Károlyi Mihályt nevezi ki miniszterelnökké. Egyúttal lemond gróf Andrássy Gyula, az Osztrák–Magyar Monarchia utolsó közös külügyminisztere.

Tisza Istvánt meggyilkolják a lakásán.

1918. november 1.

Linder Béla hadügyminiszter elrendeli, hogy a magyar csapatok tegyék le a fegyvert. December közepéig 1,2 millió, a frontokról hazatérő katonát fegyvereznek le, teljesen lehetetlenné téve ezzel Magyarország fegyveres védelmét a három irányból támadó ellenséggel szemben.

1918. november 3.

Az olaszokkal kötött padovai fegyverszünettel a Monarchia számára véget ér az I. világháború.

1918. november 6.

Az utolsó „selmeci” tanév kezdete.

1918. november 8.

Nagyszombat és Trencsén térségében cseh katonaság lépi át Magyarország határát. Néhány nap alatt megszállják Trencsént, Vágújhelyt, Zsolnát, Ruttkát és Turócszentmártont.

1918. november 9.

Szerb csapatok vonulnak be Újvidékre.

1918. november 13.

Román királyi csapatok a Kárpátok hágóin át megkezdik Erdély elfoglalását. IV. Károly király eckartsai nyilatkozatában lemond minden részvételéről az államügyek vitelében és elismeri azt a döntést, amellyel Magyarország jövőbeli államformáját megállapítja.¹

1918. november 20.

Selmecbányán a diákság az Ifjúsági Kör irányításával csomagolni kezdi a főiskola ingóságait, berendezéseit, műszereit, gyűjteményeit.

1918. november 22.

Selmecbánya és Bélabánya Nemzeti Tanácsa határozatban mondja ki, hogy „*Selmec- és Bélabánya város polgárai továbbra is a Magyar Állam területéhez akarnak tartozni, s minden ezzel ellenkező mozgalom ellen a leghatározottabban tiltakoznak.*”

1918. december 3.

Vix alezredes, az antanthatalmak budapesti katonai missziójának vezetője jegyzékben követeli a magyar kormánytól a Felvidék kiürítését és átadását Csehszlovákiának.

---

¹ A nyilatkozat tehát uralkodói jogait függesztette fel, a trónról nem mondott le.

1918. december 14.

A cseh katonaság megszállja Garamberzence vasútállomását, elvágva a főiskolások menekülési útját Selmecebányáról. A másnapra tervezett, vasúton való távozás helyett így éjjel 2 óra után, gyalog és szekerekkel indul a diákság a Selmec-patak völgyében Hontszentantal irányába, a kb. 25 km-re fekvő Hontnémetibe. Ott elfoglalnak és kiürítenek néhány vasúti teherkocsit a főiskola felszerelési számára, és azokkal Vácon át, késő este érkeznek Budapestre.

1918. december 30.

Rendkívüli főiskolai tanácsülés Selmecebányán, amelynek határozata szerint bizottságot küldenek Miskolcra és Budapestre, a főiskola ideiglenes elhelyezésének ügyében.

1919. január 2.

Cseh csapatok vonulnak be Selmecebányára.

1919. január 8–10.

Az új csehszlovák állam képviselői érkeznek Selmecebányára, a főiskola átvételének szándékával. A rendkívüli főiskolai tanács döntése: a főiskola személyzete tiszteletben tartja a csehszlovák állam törvényeit, ellene nem izgat, de magukat, s az egész intézményt a magyar államhoz tartozónak tekintik.

1919. január 11.

Károlyi Mihály miniszterelnök megválasztása köztársasági elnökké.

1919. január 15.

Az Erdészeti Lapok cikke tudósít arról, hogy a menekülő főiskola még mindig nem talált befogadásra sem a fővárosban, sem vidéken. Szóba került Gödöllő, de a soproni származású Laehne Hugó államtitkár akkor már szervezte az igazi megoldást.

1919. január 19.

A Berinkey-kormány hivatalba lépése, Károlyi Mihály lemondása után.

1919. január 28.

A Soproni Naplóban „*Erdészeti Akadémia Sopronban*” címmel cikk jelenik meg.

1919. február 4.

Thurner Mihály soproni polgármester feliratai a Pénzügyminisztériumhoz, a Földművelésügyi Minisztériumhoz és a Honvédelmi Minisztériumhoz, amelyekkel a selmecebányai főiskola Sopronba helyezését alapozza meg. A Soproni Napló e napon megjelent írása szerint Thurner 1918 decembere óta sürgeti a főiskola Sopronba helyezését.

1919. február 6.

Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia közös memorandumot juttatnak el a békekonferenciához, amelyben rögzítik a Magyarországgal szembeni területi követeléseiket és eleve tiltakoznak a magyar részről várhatóan felmerülő népszavazási igény ellen.

1919. február 7.

Selmecebányán a cseh katonai parancsnokság lefoglalja a főiskola egyes helyiségeit, köztük a főispán által használt helyiségeket is.

1919. február 8.

Újabb cikk jelenik meg a Sopronvármegye c. újságban „*Sopronba kerül a selmecebányai főiskola*” címmel.

1919. február 19.

Selmecbánya cseh katonai parancsnoka bezáratja a főiskolát, csak a tanárok folytathatják a tudományos munkát. Egyúttal elrendeli, hogy minden nem helyi lakos 24 órán belül hagyja el a várost. Aki marad, azt internálják.

1919. február 21.

Budapesten a főiskola küldöttsége napok óta tárgyal a felettes hatóságokkal a főiskola elhelyezéséről. Thurner Mihály polgármester a fővárosban követi a tárgyalásokat, és február 21-én telefonon hívja fel a soproni katonai állomásparancsnokságot, hogy tegyék szabaddá a Károly laktanyát a főiskola számára.²

1919. február 27–28.

A Sopron, illetve Gödöllő választásában nem egységes tanári karral – Thurner Mihály érvei és határozottsága révén – a tárgyalásokat vezető Kaán Károly miniszteri biztos már csak a mielőbbi soproni megoldásról beszél.

1919. március 1.

A földművelésügyi miniszter – a pénzügyminiszterrel egyetértésben – elrendeli a főiskola ideiglenes Sopronba helyezését. Felszólítja a rektort az átköltözés előkészületeinek azonnali megkezdésére. A főiskola a Károly laktanyában kap helyet.

1919. március 4.

Réz Géza rektor vezetésével megérkezik Sopronba a főiskola tanárainak és diákjainak első csoportja.

1919. március 5.

Cikk a Sopronvármegye c. újságban „*A selmecebányai főiskola már megkezdte a Sopronba költözést*” címmel.

1919. március 6.

Cikk a Pesti Naplóban „*A selmecebányai főiskola áthelyezése Sopronba*” címmel.

1919. március 21.

A Tanácsköztársaság kikiáltása.

1919. március 27.

A soproni Direktórium értesíti Réz Géza rektort, hogy a főiskola elhelyezésére a Károly laktanyát jelöli ki.

1919. március 29.

Selmecbánya és Bélabánya város új tanácsa elrendeli a magyar feliratok és címek eltüntetését az épületekről.

1919. április 28.

Sopronban, a Károly laktanyában rendkívül kezdetleges körülmények között megkezdődik a tanítás.³

² A Károly laktanya a mai József Attila lakótelep helyén volt, míg az 1944–45-ös bombázások nem döntötték romba.

³ A főiskola a hajdani Honvéd Főreáliskola épületcsoportját 1922-ben kapja meg, és a tanítás csak az 1923/24-es tanévtől kezdve zajlik itt, az egyetem mai helyén.

1919. június 9.

A főiskola Selmecbányán maradt, összegyűjtött iratanyagának megsemmisülése. Szlovák történeti források szerint az iratokat – okmányok, leltárak, katalógusok – a Felvidéket részben visszafoglaló magyar Vörös Hadsereg égettetni el.

1919. augusztus 1.

A Tanácsköztársaság bukása.

1919. augusztus 9.

Horthy Miklós altengernagy hadsereg-fővezérséget alakít Szegeden.

1919. szeptember 10.

A saint-germaini békeszerződés megkötése az antanthatalmak és Ausztria között, amely az Osztrák–Magyar Monarchia helyén létrejött nemzetállamokat szentesítette, illetve megállapította Ausztria határait, belefoglalva a nyugat-magyarországi területeket is.

1919. október 28.

Az Igazságügyi Minisztérium jegyzéke az osztrák kormányhoz, amelyben a Bécsbe menekült népbiztosoknak – mint közönséges bűnözőknek – a kiadatását kéri.

1919. november 16.

Horthy Miklós fővezér, a nemzeti hadsereg élén bevonul Budapestre.

1919. december 9.

Az antanthatalmak kisebbségi szerződést kötnek Romániával, amelyben a román kormány kötelezi magát, hogy országa minden lakosának „születési, állampolgári, nyelvi, faji vagy vallási különbség nélkül az élet és szabadság teljes védelmét biztosítja”.

1920. január 5.

A magyar békeküldöttség Párizsba utazik gróf Apponyi Albert vezetésével, és terjedelmes dokumentumot ad át a Legfelsőbb Tanács elnökének, a történelmi Magyarország területi épségének védelme érdekében.

1920. február 6.

Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia közös memorandumot juttatnak el a békekonferenciához, amelyben ismét rögzítik Magyarországgal szembeni területi követeléseiket és tiltakoznak a magyar békeküldöttség által követelt népszavazás ellen.

1920. március 1.

A nemzetgyűlés kormányzóvá választja Horthy Miklóst.

1920. június 4.

Aláírják az antanthatalmak és Magyarország közötti trianoni békeszerződést, amelyben az ország megcsonkítása és közismert veszteségeink között szerepel az Ausztriának átadandó nyugat-magyarországi terület is. Sopron városa és a környező falvak is az átadásra ítélt területen vannak.

1920. augusztus 13–14.

Az első soproni valétálás.

1920. november 15.

A nemzetgyűlés ünnepélyesen tiltakozó nyilatkozat után elfogadja a trianoni békeszerződésről szóló törvényjavaslatot. A törvény csak később, 1921. július 26-án került becikelyezésre.

1921. január 7.

Az antanthatalmak nagyköveti tanácsa jegyzéket küld a magyar béke delegáció elnökéhez, Nyugat-Magyarország átadásáról. A Moson, Sopron és Vas vármegyék területéről lehasított 10–20 km szélességű, észak–dél irányban elnyúló terület – ma Ausztria Burgenland nevű tartománya – kb. 4000 km² nagyságú. Lakóinak száma több mint 300.000 fő, akiknek kb. 75 %-a volt német, 16 %-a horvát és csupán 9 %-a magyar anyanyelvű.

1921. február 21.

Boleman Géza professzor javasolja a főiskola tanácsának, hogy kíséreljék meg a volt Honvéd Főreáliskola épületcsoportjának megszerzését, a főhatóságok – a Földművelésügyi és a Pénzügyminisztérium – közbenjárásával.

1921. március 26.

IV. Károly Szombathelyre érkezik – a király első visszatérési kísérlete.

1921. április 3.

Az antanthatalmak jelzik, hogy semmilyen Habsburg-restaurációt nem fogadnak el.

1921. április 5.

IV. Károly elhagyja az országot.

1921 májusától

Tárgyalások indulnak Ausztria és Magyarország között a nyugat-magyarországi területről. A biztató kezdetek és a számunkra kedvezően induló kormányközi tárgyalások tárgya – a Magyarországnál maradó terület – egyre zsugorodik.

1921. június 16.

Törvénycikk a székhelyét veszített kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Szegedre, és a pozsonyi Erzsébet Tudományegyetem Pécsre telepítéséről.

1921. augusztus 3.

Létrejön a szomszédos államokkal az új határokat és határkiigazításokat intéző Határ-megállapító Központ.

1921 augusztusa

Az Ausztriával (az átadásra kerülő területről) folytatott tárgyalásokon már csak Sopron és a környező falvak kerülnek szóba. Az állami hivatalok menekülnek a városból, a főiskola újra csomagolni kezd. Az érintett területen a falvakban és a kisvárosokban gyűlést követ és mind többször válik végső érvvé az ismert felkiáltás: „*Nem, nem soha!*”

1921. augusztus 20.

Megjelennek Sopron utcáin a Szövetségi Katonai Bizottság plakátjai, Nyugat-Magyarország Ausztriának való átadásáról.

1921. augusztus 23.

Az Ifjúsági Kör szétküldi tagjainak „*behívóit*”.

A következő napokban egyre több diák érkezik Sopronba.

1921. augusztus utolsó napjai

Az átadásra kijelölt nyugat-magyarországi területen megjelennek Prónay Pál és Héjjas Iván szabadcsapatai.

Az első ágfalvi ütközet

Az alábbiakban ifj. Krug Lajos: Tüzek a végeken (3. kiad. [Selmeci Társaság]. [Sopron], [2008].) c. könyvéből idézünk, az onnan származó idézeteket az idézőjel mellett dőlt betűkkel is jelezzük.

1921. augusztus 27.

6 óra: Sopron helyőrsége elvonult.

8 óra 30 perc: Felkelő haditanács alakult a Pannónia Szállóban, amelyben a főiskolások képviselője, Székely Elemér a karhatalom parancsnokaként vett részt. Határozatuk: Nyugatot fel nem adjuk!

Este 11 óra: 120 fős felkelőcsapat érkezett Kecskemétről.

1921. augusztus 28.

„Ma lépik át az osztrák csapatok az ország határát...”

9 óra: A főiskola professzorai az utolsó tanácsülésre gyülekeztek.

„Kilenc óra tájban egymás után érkeztek a professzorok.

Búcsúzóul még egy utolsó tanácsülést tartottak, kimondva a leghatározottabb formák között azt, hogy soha le nem teszik a hűségesküt Ausztria kezébe, bármit hozzon is a holnap!

Elsőnek Dr. Walek Károly professzor, az ifjúság lelkes barátja jött. Igazán a sors szeszélye! Épp a Megváltó Golgotha-járására gondoltam és őt látom meg legelőször. Őt, akit klasszikus arcéle, gondolkozó homloka és krisztusszakállja miatt »Krisztuskának« neveztek el a fiúk!

Néhány perccel utána, szép sorjában jöttek a ma már nagyjából elnémult, nagy professzorok:

Dr. Fodor László, miniszteri tanácsos, a professzoralakok typusa, fogadta üdvözlésemet. Hófehér szakállát meg-megborzolta a reggeli szellő... Korát meghazudtoló, büszke fejtartással és olyan határozott léptekkel haladt el mellettem, mintha azzal is a magyar dacot akarta volna kifejezésre juttatni.

Megérkezik Vadas Jenő min. tanácsos, »a magyar erdészet büszkesége«, az igazi Chrisosthomos, az európai hírű, aranyszájú tanár is. Mellette feltűnik Fekete Zoltán professzor markáns arcéle. »A magyar erdészet atyjá«-nak, Fekete Lajosnak fia és méltó utódja, az erdőrendezéstani tanszék tanára, az ékeztollú író, ma szintén nem hiányozhat!

Lassú léptekkel közeledik a beteges, megtört Sobó Jenő min. tan., a nagy építő-professzor; jobbkéze: Solt Béla főbányatanácsos támogatása mellett.⁴

Az örökhumorú Bencze Gergely min. tanácsos, Erdély szülötte, a kiváló magyar vegyész, vastag botot lenget a kezében. Azzal is jelezvén, hogy ma reggel Tomasovszky Lajos bányász-professzorral, – neves kollégájával, – nem a vitaminokról értekeznek.

Feszesen tisztelgek. Szegény, áldott emlékű, »Gligor bátyánk«⁵, megáll előttem. Egy darabig farkaszszemet néz velem, azután felemelve hatalmas fütykösét, szokott modorában rámkiált: »Öcsémuram, azért a farkard is fegyver!«

A jó Isten áldja meg haló porában is!

⁴ Krug Lajos tévedése, mert Sobó Jenő professzor 1920 októberében meghalt.

⁵ Bencze Gergely.

Feltűnik Boleman Géza professzor magas alakja, aki eminens műveivel a külföldön ugyancsak jóhangzású nevet teremtett magának! Mellette Jankó Sándor, főiskolai rektor halad. Ő volt hazánkban a magasabb geodéziai tudományok egyik elismert úttörője. Mindkettő szokott, szívélyes modorában üdvözöl, abbéli örömeinek adva kifejezést, hogy végre főiskolánk ifjúsága vette kezébe a dolgok intézését és így mindenki megnyugodhatik a városban, hiszen a közbiztonság és a teljes rend biztosítva van.

Majd Sébor János, a túlságosan szerény, de annál nagyobb tudású, fiatal tanársegéd halad el mellettem, az ifjúság kedvencével, a végtelen szimpatikus Pattantus Imrével.

Messziről, sietve, hatalmas alak közeledik. Hangosan beszél, önmagával vitatkozik. Vági István ő, a vérbeli, nagy stratégia!

Szent meggyőződése, hogy nagy kémiai tudását ma is legszívesebben arra használná fel, hogy kifüstpölyt hozna vele az »osztrák sógort«; a megszállt magyar területek prédaéhes sáskahadával együtt. Hiába! A tiszti aranyérmeket nem osztogatták érdemtelennek a nagy világgézés idején!

Hirtelen az jut eszembe, hogy egyszer csak: »Zupp«, kiveszi kezemből a puskát és azután: »Utánam fiúk« – Bécsig meg sem áll!

Egy csoportban jönnek: Szent-István Gyula min. tan. A kiváló, külföldön jól ismert, nagy szak-tudós. A főiskola ifjúságának rajongásig szeretett Pista bácsija. Kövesi Antal, a főiskolai előadások formáinak gyakorlati nagymestere. Széki János, a fémkohászati szakosztály dékánja. Dr. Kövessi Ferenc, a Párisban végzett botanikus. A szerény és bámulatatos nagy memóriájú: Krippel Móric professzor, a megszállt területekről menekült ifjúság igazi nesztorja. Majd Balázs István, a tragikus végű, nagyemlékű, Barlai Béla professzor utódja. Finkey József, az érc- és fémelőkészítéstani tanszék adjunktusa és Pocsabay János, bányaméréstani tanársegéd.

Réz Géza, a bányaműveléstan professzora, szép, magyaros bányászköszöntéssel üdvözöl:

– »Jó szerencsét! ... Adjon Isten!«

A mosolygós arcú, nagytudású Rónay György erdőtanácsos, Mihalovits Sándor, Muck Endre és Grillus Arthur főerdőmérnökök, az új erdőmérnöki generáció kiváló képviselői, szintén a főiskola felé tartanak.

Közvetlen, megszokott erdészköszöntéssel haladnak el mellettem:

– »Szervusz, pajtikám. Üdv az erdésznek!«

(...)

Dr. Fehér Dánielt, a Toldi termetű, nagy munkabírású, nemrég feltűnt botanikust, úgylátszik szintén haza hívta külföldi tanulmányútról a történelmi jelentőségű idők fontossága.

A soproni születésű, kiváló szónoki tehetséggel megáldott, Roth Gyula, főerdőtanácsos, az erdészeti kísérleti állomás újonnan megbízott vezetője, Vadas őméltósága asszisztensével, az udvarias Kelle Arthurral közeledik.

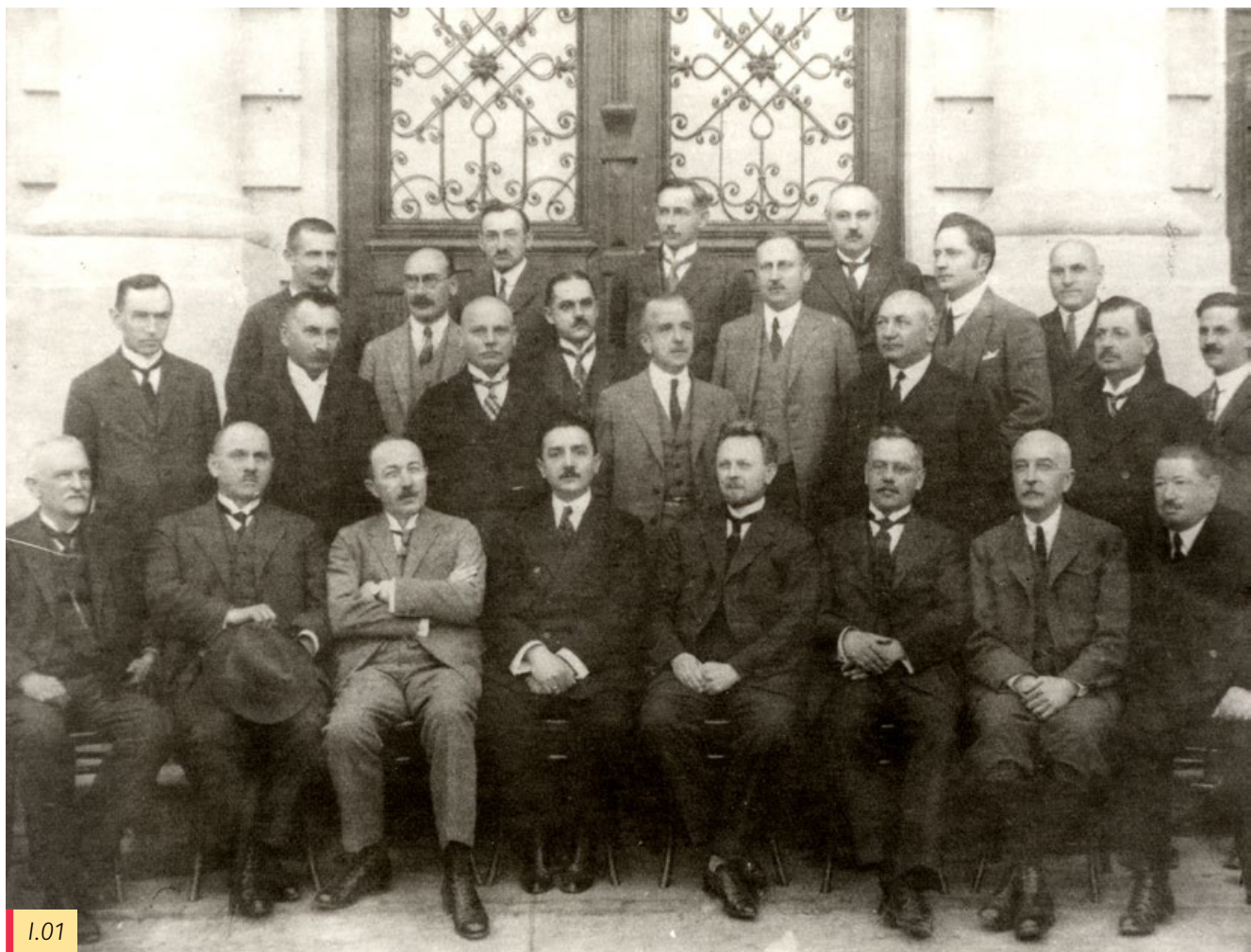
Stasney Albert, Ürmösi László fémkohómérnök társaságában érkezik.

Dr. Mihalovits János professzor, hazánk első bányajogásza, főiskolánk történetírója, a mindenkori igazi gentleman fogalmának megtestesítője, utánozhatatlan szívélyességgel viszonzza tisztelet-adásomat.

Dr. Vitális István professzor, a geológiai tudományok országos nevű tudósa, kissé elkésve érkezik. Most is siet, mint Selmechről való menekülése alkalmával, amikor is súlyos hátizsákjában, gyalog menekülve, önmaga cipelte legföltettebb és geológiai gyűjteményének szinte pótolhatatlan értékeit. Akárcsak Bencze professzor, aki a vegytani kísérleti állomás értékes platinacsészéit átgalvánözva, mint reggeliző csészéket csomagolta a porcellán edények közé; kijátszva így a cseh kopókat.

Ti nagy, magyar professzorok, akiket ma már eltakar ez a sírt adó, ősi föld, legyen áldott emléketek!"

12 óra: Kismartont elhagyó csendőrzászlóalj vonult be Sopronba. Parancsnoka Ostenburg Gyula őrnagy a lakosság fergeteges ünneplése közben tett jelentést gróf Sigray Antal főkormánybiztosnak, amelyben kijelentette: „*Élve nem hagyom el Sopront!*”

Délután felkelőcsapatok kezdték meg előnyomulásukat Ágfalva, Lépesfalva, Kismarton irányába. Ágfalva térségében csaptak össze az osztrák erővel. Itt dördült el a felkelőharcok első lövése. Elfogták Robert Davy-t, Burgenland újonnan kinevezett tartományfőnökét is összes hivatalos iratával együtt. Itt esett el Baracsi László kecskeméti felkelő. Ő a nyugat-magyarországi felkelőharcok első hősi halottja. Egész Nyugat-Magyarországon megkezdődött a felkelők harca.

1921. augusztus 29. – szeptember 7.

A felkelők éjszakai, majd nappali portyázásokat vezettek a megszállt területeken a megszállók nyugtalanítására. A szombathelyi központú felkelők egyik ilyen portyája szeptember 5-én Sopron és Kőszeg között félmagasságban a történelmi határon is átcsapott, megfuttatva a kirchschlagi helyőrséget.

Az interregnum idején rögtön felszínre vetődött a társadalom salakja és kiélte zabolátlan, primitív indulatát nemzetiségi, politikai, vagy vallási alapon, mint azóta már annyiszor. Atrocitások, obskurus hatalmaskodások, személyes bosszúk híre járt mindenfele!

A világháború frontjait megjárt főiskolások legtöbbje tartalékos tiszti rangú lévén, az Ostenburg-csendőrzászlóaljban, mint „*főiskolás század*” teljesített szolgálatot.

A második ágfalvi csata

A reguláris rendbe szervezett felkelők vezetői, Maderspach Viktor százados és Székely Elemér, a főiskolai tisztiszázad parancsnoka felderítő körútra indult.

„Az előkészületeket a legnagyobb titokban tartották. Székely főhadnagy engem⁶ is csak annyiban von be a dolgokba, hogy Ágfalva, Lépesfalva, Brennberg környékéről katonai térképeket szerezzek és az egyes erdei ösvényeket tüntessem fel rajta, mint aki e terepet legjobban ismerem.”

1921. szeptember 7.

Napiparancsban érkezik, hogy kimaradási engedély egyelőre nincs.

„Esti nyolc órakor kaszárnyánk folyosója elsötétül. Csak a szobákból szűrődik ki némi villanyfény. Rövid parancs-szavak, rajbeosztás. Sürgés-forgás mindenfelé.

Az első és második raj, az ún. »rohamcsapat« szinte kizárólag főiskolásokból áll. A kaszárnyából fegyveres járőr megy ki, hogy az entente kémektől, vagy osztrák kopóktól, megtisztítsa a terepet.

Nem is jön vissza üres kézzel!

Egyenként, vagy kettesével, a kaszárnya különböző kapuin kiszállingózunk mi is. Civilruhában, kis fűzfavesszővel a kezünkben. A gyülekezőhely az utolsó csendőrőrs mögött, az »A-zóna« határvonala.

A kaszárnya főkapuját csendőrszázad hagyja el és menetel ugyanabban az irányban, amerre mi is haladunk. Az utolsó őrsnél a század megáll s míg rövid »hátra arc« vezényszó hangzik, mi puskáikat már át is vettük tőlük!

Néhány perc múlva, míg mi felkelők, mind a százan, hallgatagon gubbasztunk az útszéli árokban, addig a csendőrszázad most már fegyver nélkül, de dübörgő léptekkel menetel vissza a laktanyába. A felkelő rajok libasorban egymást követve megindulnak. Egyik szőlő szélén a rajparancsnok halk »Állj!«, majd »Tölts!« vezényszava hangzik.

Hosszú, lassú menetelés következik ezután. Elérkezünk az erdő széléig. Itt már felderítő járőr megy előre. Az erdei ösvényen halk, szinte tapogatózó haladás, láncszemszerűleg kapcsolódva egyik fiú keze a másikéba. Többszöri pihenés. Alig hallható parancsszavak, amiket a láncsor egy-egy tagja suttogva ad tovább. Gyufát gyújtani, dohányozni természetesen a legszigorúbban tilos! Katonás menetelés, fegyver használata, szintén nincs megengedve.

Az elővéd hirtelen megtorpan. Sötét árnyak közelednek mécsekkel. Brennbergi bányászok jönnek a váltásról. Szép csendesen lefoglaljuk őket. Így tudjuk meg, hogy elég derekasan meneteltünk, hiszen már a brennbergi erdők vidékére értünk. Ilyenformán hátba kaptuk Ágfalvát!

Tiszti századunkhoz csatlakozott egy tizenöt tagból álló idegen csapat is. Csupa régivágású, császárhú osztrák katonatiszt. (...) Ezt a rajt hagytuk hátra, hogy felfogja az esetleges brennbergi bányák felől jövő támadást.

Nem sokáig mentünk már ezután. Az egész tartalék lepihent. Árkokban, szőlők szélén helyezkedtünk el. Ekkor vettük észre, hogy csak vékony civil ruha van rajtunk! Felöltő, köpeny nélkül pedig a nyárutói éjszakák nagyon hűvösek itt e subalpin jellegű vidéken. A föld kihűl és csak úgy didereg az ember a hajnali köd leszálltakor. Összebb húzódtunk, egymásnak dűlve melegedtünk. Előkerültek a rumos kulacsok, de még így is összeverődött a fogunk.

Sötéten, csendesen pihent a domb lába alatt a falu. Néha-néha csak egy-egy kutya ugatása törte meg a méla, éjszakai csendet.

⁶ Krug Lajost.

Lassan baktatott az idő. – Sehoggy sem akart hajnalodni!

Különös hatást vált ki az ilyen ütközet előtti éjszaka! Valami ideges, szorongó nyugtalanság érződik ki a nagy, misztikus sötétségből. A legvígabb kedélyű ember is elnémul, magába száll...

Gallyak reccsenése hallatszik! Dr. Dobrovits járőre tér vissza és halkán jelent valamit. A rajparancsnokok összebújnak a térkép körül. A lombsátor alól egy-két percig halvány fény szűrődik. Azután ismét komor sötétség.”

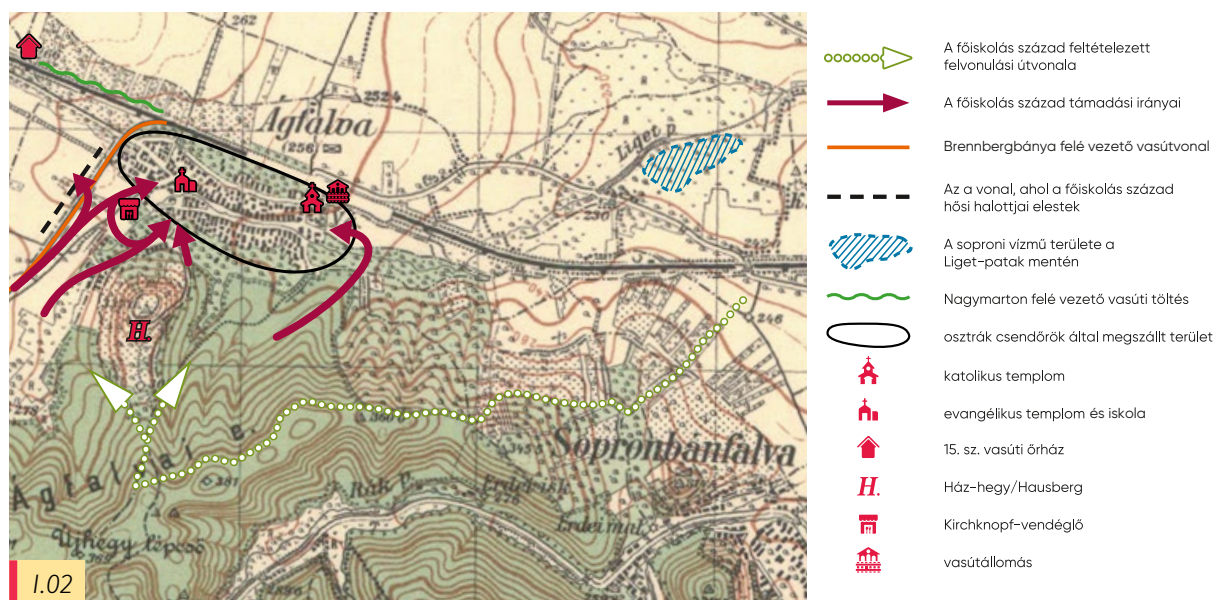
1921. szeptember 8.

„A faluban ötöt üt a templom órája. Rövid parancsszavak. Maderspach, Gebhardt és Székely parancsnokok utasításokat adnak. Az első és második raj Obendorf és Egry főhadnagyk vezetésével elindul a falu irányába.

A rajparancsnokok kezét fogják és búcsút intenek felénk.

(...)

Varga főhadnagyt, a felkelők »Falstaffját«, embereivel együtt előre küldjük, mert a leghosszabb utat kell megtenniük. A nagymartoni vasútvonal töltései mellett, a telefonhuzalokat kell elvágniuk s csak azután csatlakozhatnak a mi felfejlődött rajvonalunkhoz. Ők adják le az első puskalövéseket is, ha nem az osztrákok kezdenék meg a tüzelést.

Minden a legnagyobb rendben ment.

Székely Elemér, a tulajdonképpeni vezérkari főnök, nagyszerű stratégiai felvonulást hajtott végre. Nem értékelte túl a fiúk teljesítőképességét, higgadságát és intelligenciáját, mert hiszen ezen dőlt el az egész csata sorsa!

A főiskolás rajok minden egyes tagja tisztában volt azzal, hogy mire vállalkozott. Tudta mindenki, hogy itt csak győzni lehet! Hiszen civil ruhában a hadszíntéren elfogott fegyveres egyén a nemzetközi egyezmény értelmében, csakis statáriális elbánásban részesülhet! A tartalékot is beleszámítva, minden felkelőre legalább öt-hat osztrák fegyver jutott, tehát éppen elég nagy volt a kockázat!

A felfejlődés tervszerűleg ment végbe. Az első és második raj az erdőszél és a brennbergi vasúti töltés között terjedő mezőt szállta meg. Szaggatott rajvonalban haladt a falu felé. Ugyanakkor Gebhardt Pál százados szombathelyi vasutasokból és bosnyákokból összeválogatott rajával, a falu alsó végén tört előre.

Kertek kerítése állta utunkat, A rajok szükség szerint tömörültek. Amíg mi a »Hausberg« lábánál

folyó kis patak partján igyekeztünk a faluba, egy másik csoport a Brennberg felé vezető úton tört előre, a harmadik raj pedig, amely a legsúlyosabb veszteséget szenvedte, – a vasúti töltés mellett helyezkedett el.

Egyszerre baloldalt eldördül az első lövés. Felfigyelünk! Nemsokára megjön rá a válasz. Osztrák csendőrőrs tartja megszállva a falu északi részén lévő kis vasúti őrházat és onnan tüzel eszeveszetten. Észrevettek bennünket! Egymást követő sortűzek és gépfegyverek kattogása jelzi, hogy az ütközet az egész vonalon megindult.

Az erdő felől tartalékunk gépfegyvere is beleszól a küzdelembe. A házak cserepei csak úgy pattognak szerteszt és a cserjék, fák levelei szitává rongyolódnak körülöttünk. A csatazaj egyre fokozódik, fűlsiketítővé lesz. Mintha a pokol tornáca nyílt volna meg előttünk! Egyre közelebb igyekszünk a faluhoz.

Az osztrákok a nagymartoni vasúti töltés mögül és a község házaiból irányítják felénk gyilkos tüzüket. Hihetetlen tölténypazarlást visznek véghez! Sejtelmük sem lehet arról, mi hányan lehetünk, mert ha támadásba mennek át és egész fölényes erejükkel ránk vetik magukat, bizony hírmondó alig marad közülünk!

Magunk is könnyebbnek képzeltük feladatunkat. Ilyen szívós és makacs ellentállásra nem voltunk elkészülve. Azt hittük, hirtelen nekirohanással kikergetjük őket Ágfalváról, minden súlyosabb véráldozat nélkül. Úgy gondoltuk, pusztá megjelenésünk már megingatja zárt soraikat. Ebben ugyancsak csalódtunk! El kell ismernünk: derekasan védekeztek.

Áll a harc elkeseredetten. Sehogysem jutottunk előbbre! Rajvonalunk már tájékozódni sem tudott. Ekkor Ács István bányamérnökhallgató t. hadnagy, előre lopózik felderítésre. Alig hogy Ács eltűnt, sortűz csattan fel abban az irányban. Azonnal utána rohanunk! Bajtársunkat hamarosan utolérjük egy terebélyes diófa mögé húzódva. Házak ablakából lövöldöztek rá. Mi sem kíméltük a muníciót!

A kerítések, rőzserakások mögött és az udvarokon hirtelen élénk mozgolódás támad. Az osztrák védők szedelődzködnek, mi pedig (...) gyors tüzeléssel diktáljuk az ütemet. Egyszerre minden elcsöndesül körülöttünk...

Hol csúszva, hol mászva mindig előbbre hatolunk, míg be nem jutunk a faluba. Elsőknek érkezünk be! Az evangélikus templom védelme alatt, óvatosan, fedezéket keresve, haladunk a főtér felé. A templom mellett elkanyarodva, élénk puskatűz fogad. Az evang. iskolában elszállásolt osztrákok védekeztek itt, akik kutyaszorítóba kerültek és abból mindenáron szabadulni akartak. Mi öten voltunk, ők legalább is ötvenen. Beláttuk, ha visszavonulásuk útjába állunk, menthetetlenül elveszünk. Ki kellett térnünk. Folyton tüzelve, visszahúzódtunk. Eredeti állásainkba érkezve, rövid tanácskozás után, megkerültük az egész terepet és csatlakozunk a Brennberg felé vezető út szakaszán levő bajtársakhoz. Velük kiegészülve újra előre nyomultunk a Kirchknopf vendéglőig. Hátba akartuk támadni az iskolába szorult csapatot. Jakóts Samuval kettesben, a helyzet felderítése céljából, előrementünk. Legnagyobb, de egyúttal kellemes meglepetésünkre, az osztrák csendőröknek már csak hűlt helyét találtuk.

Az egyik ház mögött már a rettenthetetlen Gebhardt százados magas alakja tűnik fel, aki az albán Attiffal együtt ugyancsak hozzájárulhatott ahhoz, hogy az osztrákok gyorsabb tempóban búcsúzzanak.

Az iskola udvarán nem kis csodálkozásunkra Olcsán bosnyák szakaszvezető és két társa esővízes hordót gurítanak középre és abba lövöldöztek bele. A hatás nagy volt! A detonáció felért egy közepes kaliberű ágyú dörrenésével.

Úgy tudom, a branyiszközi csatában is beváltak ezek a »pótágyúk«. Mint ott, itt is bedőltek neki az osztrákok. Írták is néhány nappal később a bécsi félhivatalos lapok: »Tüzérséggel kiegészített kétezer főnyi inzulgens támadta meg Agendorfot!«

A csatazaj ismét elhalkult. Csak egyik–másik ablakból csattant el egy–egy lövés.

Az egyik udvaron nagy lelki nyugalommal szorgoskodott a trágyadomb körül egy ágfalvai polgár.

Csodáltuk nagy lelki nyugalmát. Hiszen teremtett bennszülött lelket sem lehetett látni! Mind a pincékbe bújt és onnan várta, vegyes érzelmek között, az ütközet kimenetelét.

Szöveget ütött fejünkbe ennek az embernek a viselkedése. Mit jelentsen ez? Hamarosan megkaptuk rá a választ. Míg az öreg áruló látszólagos békés munkát végzett, istállója ajtajából és réseiből három osztrák csendőr lövöldözött felénk. Azokról akarta a figyelmet elterelni, tehát fedezte őket. Mondanom sem kell, hogy kifüstöltük a fészket!

Az osztrák csapatok a nagymartoni vasútvonal mögé hátráltak és biztos fedezékből folytatták a tüzelést. A fákról lehasított és szertesét röpködő szilánkok tanúsága szerint »belövőpatronokat« is használtak!

Míg ezek az események kaleidoszkópszerűen peregtek le, az a csapat, melynek Obendorf Károly bányamérnökhallgató, t. főhadnagy volt a parancsnoka és amelyhez Machatsek Gyula és Szechányi Elemér is tartozott, a brennbergi vasúti töltés mellett nyomult előre. Egész nyílt terepen, minden számottevő fedezék nélkül, ment át támadásba. (...) Ez a raj akarta oldalbakapni a vasúti őrházat védő osztrák különítményt.

Addig, amíg a töltés innenső oldalán haladtak a fiúk, nem tett bennük kárt az egész terrenomot végigseprő osztrák fegyvertűz, de amikor egynéhányan átugráltak a töltés túlsó oldalára, akkor bizony nagy réseket ütött soraikban. Itt esett el felejthetetlen jó barátom Machatsek Gyula erdőmérnökhallgató, t. kadettspiránt és jó Szechányi Elemér bányamérnökhallgató, t. alhadnagy.

Obendorf a vasúti sínek között fekvé tüzelt. Valóságos csoda, hogy nem maradt ott ő is!

Az osztrákok folyton erősödő golyózáporában nem állhattak meg a fiúk. Obendorf visszavonta csapatát a »Hausberg«-ig. Le akarta hozatni egy szem gépfegyverünket és a tartalékkal kiegészülve új támadásra készült. (...) A brennbergi úton azután mi is csatlakoztunk Obendorffékhöz. (...)

A »Hausberg« körülbelül egy 50–60 méter magas emelkedés. Szinte rákönyököl a falu délnyugati szélére. Pompás kilátás nyílik innen az egész községre és a somfalvai síkságra.

Felérkezve távcsövekkel kutattuk az előttünk fekvő területet!

Obendorf egyszerre csak elkiáltja magát. Mikor keze irányát követjük, olyan látvány tárul elénk, melytől megfagy az ember vére. Egy osztrák csapat nyilván azzal a szándékkal, hogy sebesültjeinket felkoncolja, szuronyszegezve támad tehetetlen bajtársainkra. Erre leírhatatlan elkeseredés vesz rajtunk erőt. Drámai jelenetek játszódnak le!

Mint sebzett tigrisek vetettük magunkat az ellenségre. Nem néztünk többé se jobbra, se balra, fedezetet sem keresve, szinte önkívületi állapotban rohantunk veszélyeztetett testvéreink segítségére. Minket csak egy vágy fűtött és hajtott ellenállhatatlan kényszerűséggel előre: bosszút állani bajtársainkért! Gépfegyverünk tüze végre támogatott előrejutásunkban.

Szilaj rohamunkra megtorpant az osztrák.

A harc újra fellángolt az egész vonalon.

Megjelentek Gebhardt százados és Varga főhadnagy emberei is és oldalba kapták ellenfelüket. Az ütközetnek ezen legvéresebb negyedőrájában szenvedte az osztrák csapat legsúlyosabb veszteségeit. Nem is bírta tovább! Meringott, majd vad futással menekült a vasúti állomás és töltés felé, ütközben magával sodorva az egész osztrák csendőrzászlóalj!

Az állomáson a vasúti szerelvény készen várta a menekülőket, akik egymás hegyén-hátán igyekeztek a kocsikba, melyekről csakúgy csepegett a vér.

A mozdonyvezető fejét vesztette. A kerekek forogtak ugyan, de a szerelvény egy ideig meg sem mozdult. Azután hirtelen teljes gőzzel indult el rakományával a határ felé.

Így végződött szeptember 8-ára virradóra az ágfalvai véres ütközet. A győzelem ára nagy volt. Szíve vérével pecsételte meg hazájával való frigykötését, főiskolás bajtársainkon kívül, még az alig érettségizett, gyermekarcú Pehm Ferenc is, Szombathely szülöttje.

Súlyosan megsebesült Held Károly erdőmérnökhallgató és Zorkóczy Lajos pesti főiskolás.

A bécsi lapok hivatalos jelentése szerint az osztrákok vesztesége hatvan halott és száznál több sebesült volt.⁷

Amint véresen, sárosan összeverődöttünk, Sopron felől a »Generalmarsch« hangjai ütötték meg fülünket. Ostenburg zászlóalja ért Ágfalva alá. Rendet teremteni!

Az osztrákok Ágfalván azért vontak össze ilyen nagy fegyveres erőt és azért gyarapították azt napról-napra, hogy kellő pillanatban a soproni vízműveket birtokba vegyék és a várost kapitulálásra kényszerítsék.

Sopront tehát az ágfalvai ütközet mentette meg. Ez az ütközet volt egyébként a felkelőharcok Gorlicéje, mert felgöngyölte az egész »A-zóná«-t megszálló osztrák csendőrhadosztályt.

A maroknyi, javarészt főiskolásokból álló felkelő csapat bebizonyította, hogy hazafias lelkesedésével, intelligenciájával minden képeletet meghaladó áldozatra és feladat megoldására képes.”

Az ágfalvi csata után az osztrák csapatok néhány óra alatt elhagyták a későbbi Burgenland területét. Sopron sora eldőlt.

1921. szeptember 10.

Ágfalva hősi halottait a 48-as laktanyában katonai pompával ravatalozták fel, ahonnan ezrek részvétele mellett kísérték őket végső nyughelyükre. Machatsek Gyula (1899–1921) erdőmérnök-hallgató sírja a soproni, régi Szt. Mihály temetőben; Pehm Ferenc (1901–1921) pénzügyi tisztviselő Szombathelyen; Arnold Mosch (1894–1921) osztrák csendőr és Szechányi Elemér (1899–1921) bányamérnök-hallgató sírja egymás mellett, a soproni Szt. Mihály temetőben fekszik.

1921. augusztus 28. és november 1. között 21 felkelő esett el Nyugat-Magyarországon.

1921. szeptember 11. – november 13.

Nyugat-Magyarországon jól szervezett polgárőrség tartja fenn a közrendet. Prónay Pál és követői létrehozzák a Lajtabánságot (október 4.).

1921. október 11–13.

Egyezmény születik Magyarország és Ausztria között Velencében, hogy Sopron és környéke hovatartozását népszavazás döntse el.

1921. október 20.

Dénesfára érkezik repülőgéppel IV. Károly és felesége, Zita királyné. Kezdetét veszi Károly második visszatérési kísérlete.

1921. október 23.

A Horthy Miklós kormányzóhoz hű és a Károly királyt kísérő, támogató csapatok – köztük soproni főiskolások – Budaörsnél csapnak össze.

1921. október 24.

Tatán őrizetbe veszik a királyi párt. Az őket kísérő vezető politikusokat letartóztatják, a fegyveres kíséret tagjait pedig – így a csatlakozott főiskolásokat is – az Esztergom melletti Kenyérmezőre internálják és hadifogolyként kezelik a Budaörsnél fogságba esettekkel együtt. A királyi párt november 1-jén adják át az antant megbízottjainak, akik Madeira szigetére viszik őket.

⁷ Mai ismereteink szerint az osztrákok az ágfalvi csatában két főt vesztek.

1921. november eleje

A Nemzeti Hadsereg lefegyverzi a szabadcsapatokat, demilitarizálja az átadásra ítélt nyugat-magyarországi területet.

1921. november 3.

Horthy Miklós – a szervezők kivételével – közkegyelemben részesíti Károly király viszsztatérési kísérletének résztvevőit.

1921. november 15–20.

A Budaörsnél elfogottakat, csak miután november 15-én esküt tesznek Magyarország kormányzójára, november 20-án szerelik le Budapesten és bocsájtják szabadon. A főiskolások azonnal Sopronba utaznak és bekapcsolódnak a népszavazással kapcsolatos munkába.

1921. november 13. – december eleje

A szövetséges katonaság, majd az osztrák Volkswehr – Sopron és környéke kivételével – megszállja és birtokba veszi Nyugat-Magyarországot, a mai Burgenlandot.

A soproni népszavazás

Az alábbiakban ifj. Krug Lajos: Tüzek a végeken (3. kiad. [Selmecei Társaság]. [Sopron], [2008].) c. könyvéből idézünk, az onnan származó idézeteket az idézőjel mellett dőlt betűkkel is jelezzük.

„Sopronba érve a győri vasúti állomáson olasz katonaság fogadott. Az egész várost megszállta a Schleswig-Holstein német-lengyel népszavazási területekről berendelt entente-katonaság, mely negyven angol, százhusz olasz sorkatonából és százötven francia vosgesi-vadászból állott.

A főiskolások már kemény munkában voltak, mindenféle megbízással ellátva. Éjjel-nappal szolgálatot teljesítettek a sopronvidéki »lőverek« villáiban, hogy Ausztria felől a bámulatosan megszervezett propagandabizottság tagjai és agent provokatőrjei ne találhassanak kényelmes búvóhelyet.

A várost a főiskolai »Ifjúsági Kör« elnöksége felosztotta tíz ellenőrzési kerületre. Minden kerület élére egy-egy választmányi tag került, aki a melléje beosztott főiskolásokat pontos terv szerint hely- és időrendben szolgálattételre rendelte ki.

Az ún. »megbízható« kerületek szigorúbb ellenőrzés alá nem kerültek, ellenben a »megbízhatatlan«-nak jelzett városrészek és a gyári negyedek éjjel-nappal szemmel tartattak. Itt »szigorított szolgálat« lévén, kétórás váltással két-két főiskolás járta az utcákat s figyeltek arra, hogy az osztrák propagandisták nem lázítanak-e valahol, vagy nem ragasztanak-e az utcák szögletére, kapukra, táviratoszlopokra stb. Ausztria mellett korteskedő röpiratokat. Eközben pedig szellemes magyar propaganda cédulákat helyeztek el a város egész területén.

A »Move« helyiségében volt az »Ifjúsági Kör« központi szervezőirodája. Ide futott be minden jelentés s innét érkeztek az összes utasítások.

Voltak ún. »repülőrajok« is, akik a »Buschenschank«-okat⁸ ellenőrizték. Ezeken a helyeken folyt tudniillik a legzavartalanabbul az ausztrófil agitáció.

(...)

⁸ Buschenschank: A soproni szőlősgazdák „poncchterek” haza hordták a szőlőt, és otthon dolgozták fel. A bort szintén otthon, a jellegzetes kisaliforniai hosszúházak kapualjában, vagy a ház végén lévő borozó szobában, a ~-okban mérték ki.

Főiskolás járőrök cirkáltak éjjel–nappal a Sopront övező erdőkben, különösen az Újausztriával határos részeken, úgymint a »Dudles«-erdő, »Hubertus«-turistaház vidékén, vagy a katonai lövőtér mögött Sopronnyék környékén: a »Himmelsthron« platóján etc.

Nem sorolhatom fel mindazokat a fiúkat, akik igaz, hazafias lelkesedéssel, fáradtságot nem kímélve, készítették elő és egyúttal biztosították is a népszavazás sikeres eredményét, mert hiszen akkor százzámra írhatnám a neveket!

(...)

Minden politikailag kényesebb faktor mellé, főiskolai polgár került. Így például a posta- és újságcenzúrára: Pammer Rezső, Bakos József, Farkas Dezső erdőmérnökhallgatók, tartalékos főhadnagyok, majd Kalabay Dezső erdőmérnökhallgató, tart. hadnagy (...).

A pályaudvarok katonai parancsnokai is hónapokig: Leicht Ottó, Honkó Ödön, Hojtyel Dániel főisk. hallgatók, tart. tiszték voltak. Azután polgárőrségek, különféle alakulatok parancsnokai, tagjai, szintén főiskolánkról toborzódtak.”

1921. december 13.

Az osztrák delegáció követelésére a tábornoki tanács törölte a főiskolásokat a szavazásra jogosultak közül. A köri helyiségben táblát függesztett ki a vezetőség:

„»A tábornoki-tanács határozata értelmében főiskolai polgár a soproni népszavazáson részt nem vehet. Pékeknek, susztereknek, kéményseprőknek, útkaparóknak, ponciktereknek, munkásoknak ellenben szabad szavazniuk! Hát mi ezt tűrjük?«

Sopron hazafias lakosságát nagyon elkeserítette ez a rendelkezés, hiszen a főiskolások magyar értelemben biztos szavazatokat jelentettek. Csak a fiúk mosolyogtak a rendelkezés szigorúságán. Ők tudták miért!”

1921. december 14.

„Végre felvirradt a nagy nap!

Már kora reggel akcióba léptek az egyes propaganda-bizottságok.

A fiúk egy része felcsapott »nemzetközi-rendőrnek« és kellő igazolvánnyal, jó fizetéssel, a közbiztonság őrei lettek. Mindegyik hordott fehér karszalagot, amelyen három betű volt látható: A. F. I. (Anglia, Franciaország és Itália rövidítése).

(...)

Az én beosztásom más természetű volt! Kocsi állott állandóan rendelkezésemre, melyen azután Lakatos József, Geschwind Gyula és vitéz Túry Elemér kollegáimmal a nagy nap folyamán hetvenhárom aggot és lábadozó beteget szállítottunk a szavazó urnák elé. Kerületünk az Orsolya-téri volt.

(...)

Határozott utasításunk volt arra nézve, hogy mindenkinek, akit a bizottság elé vezetünk, meg kell magyaráznunk, hogy miképpen kell szavaznia. Ugyanis két cédula volt. Az egyik vékony kék színű papiros »Magyarország–Ungarn–Ungersko«, – a másik narancssárga színű kartonpapír »Ausztria–Österreich–Ausztria« felírással. A papiros minősége azért volt kétféle, hogy a vakok is szavazhassanak.

(...)

A főiskolások sokféle minőségben szolgálták a jó ügyet. Az utcán például kocsim után fut egy jóképű suszterinas. Közelebb érve látom, hogy nem más, mint kedves kollégám, Réz professzor Bandi fia »ballagási« kosztümjében! Azt mondja, sorra »talpalja« a szavazási kerületeket!

(...)

A propagandabizottságok irodáiba óránként futottak be a jelentések. Az illető körzetbe tartozó főiskolások cserkészfiúkkal szolgálati jegyeket küldtek be, jelezvén, hogy hány szavazott le a gondjaikra bízott névsorból, mennyi a biztos magyar szavazat és mennyi a bizonytalan a legreálisabb számítás szerint.

Mint később megállapítottuk: 10–12% volt csak a differencia a valódi és becslésünk szerinti eredmények között.

De hiszen műszaki főiskola végezte a számításokat és ugyancsak »háromszoros biztonsági tényezővel.«

A helyzet nehézségén Dr. Kovács István és Dr. Meiszner Ernő főmegbízottak kitűnő ötlete segített! A tábornoki bizottságot meg lehetett győzni arról, hogyha vakok és rövidlátók is szavaznak, akkor kétféle papírfajta ajánlatos. És mivel Ausztria szavazólapja karton volt, összetépéskor elég hangosan recsent. Így a »jóhallású« főiskolások mindig tisztában voltak azzal, hogy ki hová szavazott?”

1921. december 17.

8 óra: A szavazóbizottságok a Zrínyi Ilona leánynevelő intézet⁹ ebédlőjében megkezdték a szavazatok összeszámlálást. Délután 4 órakor megvolt az eredmény:

Magyarországra szavazott 15.334 fő = 65,16 %

Ausztriára szavazott 8.227 fő = 34,84 %

Ezen belül Sopron város eredménye jobb volt: 72,75 % ill. 27,25 %

⁹ Az épület a Rákóczi utcában áll. Évtizedekig működött benne Ruhagvár, most üresen áll.

A Sopron-környéki falvak közül ötnek a lakossága többségében vagy teljes egészében német anyanyelvű volt. Ők 1920-ban és a II. világháborút követő kitelepítések után megmaradtak német anyanyelvűek, ma is Ausztriába járnak dolgozni. Nem csodálkozhatunk tehát, hogy a szívük oda húzott. Valószínű, hogy a többségük nem örült a népszavazás eredményének. Ez érthető. Az osztrák újságok „óriási csalásról” írtak és írnak néha még ma is a népszavazással kapcsolatban. Ha azonban tárgyilagosak maradunk, akkor kijelenthetjük, hogy a szavazás végeredménye egészen biztosan a szavazó lakosság többségének véleményét mutatja, hiszen elképzelhetetlen, hogy a főiskolások és a magyar ügy mellett állók közel négyezer csalást tudtak volna produkálni. A Sopron körüli falvak lakosságának nemzetiségét jól mutatják a leadott szavazatok is.

	Ausztria	Magyarország
Bánfalva	925	217
Boz	74	275
Balf	349	229
Rákos	812	525
Ágfalva	682	148
Harka	517	55
Kópháza	243	550
Cenk	5	1026

A városban francia, magyar és németnyelvű új plakátok jelentek meg a következő szöveggel:

Szövetségekőzi Tábórnoki Bizottság.

A népszavazási terület átadása.

A Szövetségekőzi Tábórnoki Bizottság igazolja a népszavazásnak a központi bizottság által dec. 18-án közzétett eredményét.

A nagykövetek tanácsa ezt az eredményt jóváhagyta.

Ennek folytán és a velencei szerződés értelmében a népszavazási terület Magyarország birtokába kerül, amely állam a területet a Szövetségekőzi Tábórnoki Bizottságtól 1922. január hó 1-én veszi át.

Sopron, 1921. dec. 24-én.

Ferrario

tábórnok, a Szövetségekőzi
Tábórnoki Bizottság elnöke.

„És felvirradt Sopron legszebb karácsonya után Sopron városának legboldogabb újesztendeje is. Minden házon nemzetiszínű zászló lengett. Az emberek így köszöntötték egymást: »Boldog magyar újesztendőt kívánok!« Az ablakokon a piros-*fehér-zöld papírszalagok százai és ezrei hirdették, hogy: »Hála Istennek!« »Rendületlenül!« »Magyarok maradtunk!« »Gott sei es gedankt!« »Treu geblieben!«»*

1922. január 1.

A népszavazás által érintett területet a szövetséges tábornoki kar átadta Magyarországnak.

1922. január 6.

„Január hatodika estjét ünneppé avatta a főiskola ifjúsága. Fáklyásmenetben vonult fel a városháza elé, hogy köszönetet mondjon a »nagy idők polgármesterének«, Sopron szabad királyi város első polgárának, azért, hogy három évvel azelőtt befogadta, pártfogolta és megszerette ezt a hazátlan bolyongó főiskolát, – hogy otthont nyújtott a hontalanoknak!

A Ferenc József teret teljesen betöltötte a sokaság, mint mindig, ha a főiskola ifjúsága valamilyen felvonulást rendez. Sokan voltak, nagyon sokan, – mégis feltűnő csend honolt mindenfelé. A várakozás, a meghatottság ünnepi csendje béklyózta le az emberek lelkét!

...Egyszerre felbúgott a tárogató hangja... Az öreg, kelta-római időkből ittmaradt, évszázados tűztorony ablakából egymásután sírtak fel a lelketrázó kurucdalok és a fájdalom, a bánat, keserűség sötét madarának szárnycsattogását szinte hallotta az ember.

A kétségbeejtő tegnapról a boldog mára ébredt, lethargikus álmokból felocsúdott magyar szívekbe belemarkolt a búsongó dallamú kuruc nóta, a száműzött, nagy fejedelem kesergője:

– »Krasznahorka büszke vára...«

(...)

Hirtelen felhangzott a Kolostor utca felől az éljen-riadal! Bányamécsek világa, fáklyák rőt fénye ragyogta be a teret, a »Mátyás-király«-házát, a rokokóstílusú Gambriust, a remek, barokkstílusú Szentháromság szobrát...

A »szalamander« a térre ért.

– Silentium! – csendült fel az elnök érces hangja és régi szokás szerint a »cantus praeses« megadta az alaphangot a Himnuszhoz. És felbúgott a nemzet dalba foglalt imája, a magyarnak maradt ősi város főterén:

– »Isten áldd meg a magyart!« ...

(...)

A végső akkordok után Leicht Ottó, köri elnök, a polgármester elé lépve beszélni kezd:

– »Polgármester Úr! Nem mint nézők jöttünk ide, hanem abban a boldog tudatban, hogy részesei lehettünk a munkának, mely a várossal karöltve el tudta érni azt, hogy az új otthon, ez az ősi város a mienk maradt.

Köszönjük Polgármester Úrnak azt a szeretetét, amellyel bennünket idehozott és asilumot adott egy hazájából kiüldözött, másfélszázados főiskolának.

Becsülettel álltuk meg helyünket eddig. Mint egy ember siettünk a bajbajutott, nyugati magyarság segítségére. Tudni fogjuk a jövőben is, mit vár tőlünk a haza, a magyar becsület, itt a Végeken!

(...)

Mi – Polgármester Úr – a hetvenkétszázalékos hazafiság helyett százszázalékos magyarságot hoztunk magunkkal!«

Erdély szülötte ezzel elhallgatott.

Azután ismert, messzecsengő hangján, mint Sopron hálás szívének visszhangja, dr. Thurner polgármester válaszolt:

»Áldom a magyarok Istenét, hogy ezt a száműzött, szétvert sereget városunkba hívtam, megsegítettem, oltalmaztam, mert oly segítőtársakat találtam bennük, akik már ismerve a hontalanság

keserű kenyérért, teljes erejűkkel, magyar szívük minden dobbanásával azon voltak, hogy nehéz munkámban a magyar Sopront diadalra segítsék.

Fiatal bajtársaim, segítőtársaim, a jóságos Isten minden áldását lekérem rátok és további munkálkodástokra!«”

Felhasznált művek:

Ez a tanulmány az alábbi, korábban megjelent, hasonló című munka bővített változata:

Szemerey Tamás (szerk.): Az „Ágfalvi csata” és a „Soproni Népszavazás” 70. évfordulójára. A Soproni Egyetem különkiadása, 1991. december.

Szemerey Tamás (szerk.): A Soproni Népszavazást eredményező Ágfalvi csaták 75 éves évfordulójára. A Soproni Műhely különszáma, 1996. szeptember.

Szemerey Tamás (szerk.): „80 éve volt a Nyugat-magyarországi fölkelés, az ágfalvi csaták és a Sopronkörnyéki népszavazás”. Fertő-Hanság Nemzeti Park. Sopron – Sarród, 2001.

A kiegészítéshez felhasznált művek:

Botlik József: Nyugat-Magyarország sorsa 1918–1921. 2. jav. kiad. Magyar Nyugat Könyvkiadó. Vasszilvágy, 2012.

Hiller István: Sopron harca a hajdani selmecebányai főiskola idetelepítéséért 1919-ben. In: Soproni Szemle 23. (1969) (2), pp. 97–106.

Fogarassy László: A nyugat-magyarországi kérdés katonai története III. rész. In: Soproni Szemle 26. (1972) (2), pp. 115–129.

Ifj. Krug Lajos: Tüzek a végeken. 3. kiad. [Selmecei Társaság]. [Sopron], [2008].

Missuray-Krúg Lajos: A nyugatmagyarországi felkelés. 4. kiad. Röttig-Romwalter Nyomda. Sopron, 1938.

Lichner József: Az „Alma Mater” kálváriás útja Selmecebányától Sopronig, illetve szétdarabolásáig. In: Erdészettörténeti Közlemények 65 (2004) pp. 5–39.

Mastalírné Zádor Márta: Erdészeti felsőoktatás története 2000-ig. In: Az erdészeti felsőoktatás 200 éve, I. kötet. NymE EMK Sopron, 2008, pp. 15–102.

Miklós Ákos: A selmecebányai főiskolai diákság exodusának és Selmecebánya elfoglalásának kérdése 1918/1919 telén. Kézirat, 2018.

Vozár, Jozef: Odstahovanie vysokej banickej a lesnickej školy z Banskej Štiavnice a začiatok boja zaj ej obnovenie. (A bányászati és erdészeti főiskola elköltöztetése Selmecebányáról és a megújításáért indított harc kezdete). In: Zbornik Slovenského Banského Múzea 4 (1968), pp. 101–124. (ford.: Csiba Lajos, OMK, 1972)

Völgyesi Zoltán: „Impériumváltás” elleni tiltakozások a Felvidéken 1918 végén (II. rész), Archivnet, 17 (2017) 6, <http://www.archivnet.hu/imperiumvaltas-elleni-tiltakozasok-a-felvideken-1918-vegen-ii-resz> (2023. május 23.)

A soproni hőskor, 1919–1921

(A főiskolások élete a visszaemlékezések tükrében)¹⁰

Gyűjtötte és szerkesztette: Gál Péter József a. KVHZY

Istennek hála, az 1980-as években még beszélgethettem azokkal a kedves, ízig-vérig öregdiák-lelkületű Mérnök Urakkal, akik még belekóstolhattak a selmeci mesevilágba, becsülettel harcoltak az első világháborúban, s a lőtt sebeknél is nagyobb fájdalmat okozott nekik a selmeci menekülve-költözködés a létbizonytalanságba. Átélték a soproni letelepedés nehéz hónapjait, s nem bénította meg őket lélekben Trianon démona.

E három év drámai világáról, most nem tanulmány következik, mert úgy érzem, a megszólaltatottak visszaemlékezéseinél hangulatosabban és pontosabban senki sem tudná megidézni azt a kort.

Mindenre kitérni nem lehet. Nem szólok most a tanár-diák viszonyról, hiszen a professzorok egyénisége, s például a vizsgáztatások sajátos esetei a főiskola belső világába tartoznak, csakúgy, mint a diákélet több, Selmecen kialakult „*belterjes*” szokása.

Nem ismertetem az ágfalvi csata, a népszavazás történeti hátterét, nem idézem a leírásait, az alábbi füzért pusztán a visszaemlékezők élményeiből állítottam össze. Remélem, e szemelvényező módszer ellenére a kedves Olvasónak ugyanúgy összeszorul majd a szíve, vagy mosolyog a lelke a sorokat olvasván, mint nekem, s képzeletében feltűnik a hajdan volt diákélet.

30

Palla Zoltán 1917-ben Selmecen már csak beiratkozni tudott a főiskolára. 1918-ban az olasz fronton harcolt, ahonnan október 28-án tért vissza. November elején jutott haza Nyíregyházára, egy kicsit rendbe szedte magát, s máris utazott fel Selmecre. Az őszi szemesztert a tanárok gyorsított tempóban adták le. Palla Zoltán már decemberben le is tette a vizsgáit. Ekkor már javában folyt a csomagolás. December 20-ára mindkét szakosztály minden mozdítható holmit összecsomagolt, és bepakolt a ládába. [Az írott források szerint december 13-án hagyták el a diákok végleg Selmecet. Sz. T.] A ládákat sikerült vagonokba rakni, s jórészüket eljutott Budapestre.

A költözködéskor a fiúk minden megspórolt tüzelőjüket az egyelőre még Selmecen maradó Fekete professzorék kapuja elé tették.

A hallgatók 20-án indultak el. Az utolsó selmeci nap katonás rendben telt el. A fiúk az utolsó órákat az Ifjúsági Körben töltötték. Ott búcsúztak el egymástól hang nélkül, síri csendben, meghatódva. Aztán a Fő utcára mentek, ahol már várták őket a lovas kocsik. Poggyászukat azok vitték Garamberzencére. Onnét vonattal Vácra utaztak, leadták fegyvereiket és mindnyájan hazautaztak. Volt, aki Felvidékre vissza, volt, aki Erdélybe.

(Palla Zoltán nyomán)

¹⁰ Az itt közölt visszaemlékezések először 1996-ban, a Soproni Műhely különszámaként megjelent emlékfüzetben jelentek meg. Azóta bővebb formában is napvilágot láttak az alábbi kötetben: *Selmeci – soproni diákélet. Visszaemlékezések*. Gyűjtötte, szerkesztette, az újraközléseket előkészítette: Gál Péter József alias KVHZY. Soproni Egyetem Kiadó. Sopron, 2019.

A csehek a fegyveres főiskolások miatt addig nem mertek bevonulni Selmecre, amíg azok el nem távoztak.

A selmeci lányokat váratlanul érte, hogy a 600 ifjú örökre elment. December 21-én a Fekete-lányok Vadasékhöz mentek át zsúrra. A zsúr a cseh megszállás miatt nem volt vidám hangulatú. Éjfélkor beállított három álarcos „lesnik”. Olaszos kalapot hordtak, cseh légiósoknak néztek ki. Hivatalos igazoltatásba fogtak tót nyelven, s végül, fokozván a riadalmat, elhajítottak a szobában egy papundekli-gránátot, amelyből azonban egy csomó szaloncukor esett ki. A zsúrozó lányokat három ottmaradt felvidéki hallgató tréfálta meg. Kuthy Pista, Szentiványi Aladár és még egy fiú.

(Palla Zoltán nyomán)

A főiskola Sopronban először a 18-as laktanyában kapott helyet. A termekben csak néhány pad volt elől, s akiknek nem jutott hely, azok a – poloskás – padlón ültek. A professzorok táblára rajzolva tudtak csak szemléltetni.

(Stefaits István)

A Károly-laktanyában is a kaszárnyatermekben tartották az előadásokat. A hallgatók támla nélküli hosszú lócákon ültek. Egyszerű, festetlen, gyalult asztalokat használtak. A tanároknak egy kisebb asztal jutott egy székkal. Fodor professzor itt is tartotta a „nívót”, mert a helyzettől függetlenül mindig zsakettben adott elő.

(Szeless László)

1919-ben ősszel sztrájkoltak a hallgatók. Kedvezményt szerettek volna kapni, hogy gyorsabban lehallgathassák azokat a szemesztereket, amelyek elmaradtak a háború miatt. A Károly-laktanya bejáratánál a közülük verbuválódott sztrájkórség ügyelt arra, hogy senki se juthasson be a tanárokhoz vagy a tantermekbe. Az Ifjúsági Kör vezetősége testületileg lemondott. Választottak egy háromtagú sztrájkbizottságot: Mihályi (Mayer) Zoltán, Schmidt István és Boross György voltak a tagok. Volt olyan fiú, – egy rebellis – aki ellenezte a sztrájkot, mert már csak 2–3 vizsgája hiányzott. Vitéz Rédeynek hívták. Föl is szólalt:

- Ez abszurdum! Az emberek amúgyis le vannak maradva a tanulásban, miért hátráltatjuk ezt még sztrájkokkal?
- Ne csak magadra gondolj! – intették le. – Vannak, akik éveket vesztek a háború miatt. Ki fogod bírni ezt a pár hét vagy hónap lemaradást. Ne agitálj ellenünk!

A sztrájk győzött. A minisztériumból megkapták a kért kedvezményt, miszerint egy rendes szemeszternyi idő alatt két hathetes szemesztert lehet lehallgatni, s így egy év alatt két évet lehet elvégezni. A tanári kar megértvén a hadviselt diákok nehéz helyzetét, hallgatólagosan támogatta a diákok óhaját, nem lépett fel ellenük.

(Boross György)

Palla Zoltán 1919 őszén a harmadik szemesztert hallgatta le. Azután februárban és márciusban a másodikat. Majd az ötödik s utána a negyedik következett, Ezalatt folyamatosan tanult és vizsgázott. Nem volt kijelölt vizsgaidőszak, mikor felkészült, jelentkezett a professzornál vizsgára, aki pár napon belül fogadta. Így pótolta a tanulmányi idő-vesztését. Az 1920–21-es tanév második félévében került egyenesbe a szemesztereket tekintve, s az 1921–22-es tanévben a hetedik szemeszter lehallgatása során tette le utolsó elmaradt vizsgáját.

(Palla Zoltán nyomán)

Bencze Gergely a kémia professzora volt. Székely ember volt és jóhumorú góbé hírében állt.

Messze földön híres volt a balekok számára tartott első előadása. Csóstitül jöttek meghallgatni őt a felsőbbévesek Sopronban is. Bejött az öreg, s üdvözölte a társaságot:

– Uraim és vaskohászok!

Nevetés.

Egy órán keresztül adta elő a hamuról, a különféle szennyeződésekről, koszról-piszokról, fertőzésekről, képletekkel tarkított, épületesen nagy, alig követhető mondandóját. A táblára felírta a fertőző betegségek kémiai alapjait is. A végén sült ki, hogy mindez miért történt:

– Uraim, ha belépnek a terembe, mindig törüljék le a lábukat, hogy az előzőekben ismertetett bacikat ne hozzák ide be!

(Ladányi Jenő)

32

A fiúk hónapos szobában laktak, ketten-hárman bérelve egyet. A kamararendszer tehát Sopronban is folytatódott. (...) A menzán rosszul és piszkosan főztek. A kelkáposzta főzelékben egyszer egy jó vastag, főtt pondrót találtam. Nem volt „tápláló” ott a koszt, ezért többen átmentünk az úgy nevezett „népkonyhára” ebédelni.

(Stefaits István)

A kamarában főztünk is. Pörköltet készítettünk és tésztát gyúrtunk a rajztáblán. Egy hónapig szakácskodtunk.

(Palla Zoltán)

A hallgatóknak megengedte a város, hogy szenet hozzanak Brennbergből. A bányaigazgatóság azzal a kikötéssel járult ehhez hozzá, hogy a szenet a fiúknak maguknak kell kibányászniuk. Így hát a hallgatók a külszíni fejtésből maguk vágták ki saját részükre a téli tüzelőt. Hátizsákban, kosarakban, vödörkben hordták haza, kamaráikba a szenet.

(Bánky József)

Leicht Ottó ifjúsági köri elnöksége idején, annak a beteg diáknak, aki ápolásra szorult, a köri megbízott elintézte a kórházi felvételt, vagy rendszeresen látogatta az otthon fekvőt.

(Palla Zoltán)

A szemeszterek lehallgatása után mi, pénztelenebbek állást vállaltunk. Vitéz Tury Elemér, Sós Laci – öreg bányamérnökhallgató, „Ocsenász” volt a vulgója, ami tótul „Miatyánkot” jelent – és én a soproni pénzügyigazgatóságon dolgoztunk délelőtt, mint napidíjasok. Délután tanultunk. Két évig dolgoztunk ott. Amikor azonban már délután is be kellett volna menni, akkor eljöttünk a pénzügyigazgatóságtól a katonasághoz. Egyetemi karhatalom voltunk. Nem volt szabad tiszti ruhát viselnünk az antant miatt, de tiszti fizetést kaptunk, hiszen hadnagyok, főhadnagyok voltunk. Reggel bementünk katonaruhában parancsfelolvasásra, aztán siettünk haza tanulni.

(Stefaits István)

A karhatalmi egyetemisták parancsnoka vitéz Felszeghy ezredes volt. Egyszer elkéredzkedett Stefaits István, mert édesanyja a kórházba került. A három nap szabadságot meg is kapta. Stefaits kamarája a Kossuth utca elején volt. Korán lefeküdt, készült a hajnali utazásra. Éjjel egykor csengettek. Vitéz Felszeghy volt.

Pénzt hozott a szegény hallgatónak... tiszti köpenye alatt pizsamában és papucsban volt az ezredes.

(Stefaits István nyomán)

Háborút megjárt tapasztalt frontharcosként jöttem 1919 áprilisában Sopronba. Azt gondoltam, rajtam aztán senki sem tud kifogni. Az állomáson két, a frontról ismert földim és jó barátom Kristóffi Gyurka meg Mihályi (Mayer) Zoli várt. Ők akkor már felsőbb évesek voltak. Két óriási, tömött kofferral érkeztem. Az egyikben ágyneműk, a másikban ruháim, személyes dolgaim voltak. Barátaim így fogadtak:

- Gyurikám, Sopron turistaváros. Nincs is az állomás előtt konflis, mert a kirándulókat vitték ki a zöldbe. Gyalogolni kell!

Elintézték ugyanis a firmák, hogy vasárnap délután se villamos, se fiakker ne jöjjön ki az állomásra. A Domonkos-templomhoz értünk:

- Ha sok gond gyötör, ide járhatsz vigasztalódni. Különbén azért nem visszük a koffered, azért nem segítünk, mert ha ezt meglátnák az ultra-supra veteranisimusok, akkor nekünk végünk lenne!

Visszakanyarodtunk az Erzsébet utcába. Itt átadták nekem a kijelölt lakás címét s elbúcsúztak: Erzsébet utca 9. (A vörösök rendelete alapján ugyanis minden hallgatót be kellett fogadni a kijelölt helyen).

A házszám egy hosszú kőkerítés kapujára volt felírva. A nagy deszkakapun volt még egy kiskapu is. Megrángattam a kart; csöngettem. A járókelők csodálkozva néztek rám, vajon miért állok itt e kapu előtt két kofferral. Egyszer csak megjelent egy öreg ember a kiskapuban:

- Mit óhajt?
- Nekem ide van lakáskiutalásom. Tessék, itt a papír!
- Én meg azt hiszem, hogy maga elég korán érkezett. Ez itt temető.

A firmák majd megszakadtak a röhögéstől az utca másik oldalán, utána azonban átadták a valódi lakcímet.

(Boross György)

Takáts Ferenc ifjúsági köri elnök a vörösökkel kétkulacsos politikát folytatott. Kompromisszumokkal éltük át a Tanácsköztársaságot. Kellner Sándor nem volt rosszindulatú a főiskolásokkal, de túl sokat akart tőlünk. 1919 májusában az ellenforradalmi megmozdulások miatt a városi direktórium kihirdette, hogy a főiskolások azonnal vonuljanak be a tűzéraktanyába és fegyverrel védjék a diktatúrát. A hallgatóknak bőven elégük volt már a csatározásokból, civilek ellen meg pláne nem volt kedvük erőszakot alkalmazni; ezért aztán a legtöbbjük hazautazott. Kellnerék 12–14 főt tudtak közülünk bevonni a vörösörségbe.

A főiskolások zöme megjárta a világháborút, annyi élettapasztalatuk volt, mint rendes körülmények között egy öregembernek. Nem lehetett őket csak úgy rángatni, ők már akkor sem hittek a szónokoknak. Ezért sem tudták őket a vörösök aktív szerepre kényszeríteni.

(Boross György)

Bánky József 1919 májusban érkezett meg Miskolcra Sopronba. Az összevont szemesztert akarta volna megkezdeni. Szállást keresve kopogtatott be a nagynénjéhez. Elcsodálkozott, mikor belépve az egyik szobában két-három heverésző főiskolást talált. A hivatlan vendéget az ott lévők is gyanakodva fogadták. Zavarta őket, hogy a jövevény esetleg kommunistabarát. A fiúk akkor oldódtak föl, mikor kiderült, hogy az ismeretlen csupán egy közeli rokon.

Megérkezése napján ment el Sopronból a terrorista Szamuely vonata. Örült ennek Bánky József, ugyanis hallotta már, hogy Szamuelyék mielőtt ide jöttek, Nagycenken agyonlőtték egy tisztviselő fiút, aki kivégzése előtt maga kellett hogy megássa a sírját.

Bánky József kamarástársai ezért gyűlölték Szamuelyt.

(Bánky József nyomán)

A Tanácsköztársaság idején alakította meg Boross György a főiskola focicsapatát. Bementek a városházára Thurner Mihályhoz, hogy segítsen felszerelést szerezni.

– Menjete a Bors Lacihoz, ő a sportreferens. – válaszolta nekik a polgármester.

Előadták hát Borsnak az óhajukat.

– Nagyon sajnálom, szegények vagyunk, nem tudok futballfelszerelést adni.
– mondta ő.

Borossék letörve vonultak a folyosón. Ott meg Entzbruderba botlottak:

– Mit kerestek itt, fiúk?

Elmondták.

– Na várjatok! – szólt Entzbruder és bement Borshoz.

Pár nap múlva értesítést kaptak, hogy jöjjenek be a felszerelésért. 16 garnitúra ruhát és 6 labdát szereztek nekik Borsék. A városházáról visszafelé szalamanderben vitte a főiskolások csapat a felszerelés darabjait. A különös menet persze feltűnő volt. Egy filiszter meg is kérdezte:

– Mondják, maguk így szoktak sietni? Miért mennek ilyen zagyván?

– Hogy tovább tudjunk örülni az ajándéknak!

A csapat az Angeron tréningezett, és meccseit is ott játszotta.

A kommün alatt lekötöttek a csornaiakkal egy mérkőzést. Mikor elutaztak, az állomáson várta őket a csornai kör vezetősége. Gyalog mentek be a községbe. Elborzadva látták, hogy a katolikus templom előtt hat parasztembert himbál a szél a gömbakácokon. Döbbenetes látvány volt! Azonnal vissza akartak fordulni. Egy környékbeli társuk azonban, aki a meccset megszervezte, így szólt:

– Haza ne menjeteK, mert akkor én nagy bajba jutok!

Így hát maradtak, de minden kedvük elpárolgott. A községházán ebédeltek, utána beszélgetéssel töltötték az időt, míg a falu egyik kommunistája föl nem szólalt:

– Bizonyítsák be, hogy maguk jó baloldaliak! Énekeljék el az Internacionálét!

Nem tudták. Akkor a kommunisták elénekelték. Ők, húszan csak hallgattak.

– Maguk nem tudják az Internacionálét? – kérdezte az elvtárs. A csendet egy magyarérmű bányász fiú, a balhalf törte meg:

– Mi egy annál szebbet tudunk!

– Melyik az?

– Isten áldd meg a magyart... – és elénekelte a csapat a Himnuszt. A csornai direktórium tagjai ezután egy szót sem szóltak.

A mérkőzést 4 vagy 5 : 0-ra nyerte meg a főiskolás csapat.

(Boross György nyomán)

A menza a Tanácsköztársaság idején is gyöngé kosztot főzött. Egy ilyen vékony ebéd után Boross György és Parragi Gyurka elmentek a Rókalyukba, azaz a Fuchslochba – amely a Müller Pauline utcában volt – pótebédre.

– Mi van ebédre? – kérdezték a felszolgálónőt.

– Ma Fleischloser Tag (hústalan nap) van – mondta az asszony – húst nem tudok adni, de krumplifőzelékkel szolgálhatok.

– Azt egyék csak meg a kommunisták! – fortyant fel Boross György.

– Tessék bemenni a kisszobába! – súgta oda nekik kisvártatva a felszolgáló. Bementek. Ott, a zugszobában már pörkölt is került a főzelékbe.

– 18 korona. – mondta kint fizetéskor a pénztárosnő. Abban a pillanatban egy alak Boross György vállára tette a kezét.

– Igazolja magát!

Boross ránézett. Ismerős volt neki ez az arc, még Csornáról. És akkor villant az agyába, hogy ez az alak már az „*egyék meg a...*” megjegyzéskor is ott ült a helyiségben.

– Adja ide a diákigazolványát! – szólt rá még egyszer az illető. Közben Parragi eloldalgott. A titkosrendőr fölírta Boross György adatait. Pár nap múlva megérkezett a forradalmi törvényszék idézése. Félték Borossék, nehogy Szamuely is jelen legyen, ugyanis éppen akkor járt Sopronban és tartott szónoklatot egy nagygyűlésen a Széchenyi-ház erkélyéről. A tárgyaláson megjelent a tulajdonosnő, a kiszolgálónő és Boross György. Bors László volt a vádbiztos. Elmondta a vádbeszédet, megemlítette azt is, hogy Boross György, mint tartalékos tiszt, a háborúban a császár katonája volt, viszont mostanában nagyon hasznos tevékenységet fejt ki, mivel nagy odaadással intézi a főiskola sportügyeit. Kérte, hogy ezt az ítéletnél vegyék figyelembe. A tulajdonosnő kéthavi börtönt, 5000 korona pénzbírságot; a pincérnő egyhavi fizetéselvonást; Boross György 1000

korona pénzbüntetést és kétheti elzárást kapott, mely utóbbi azonban, humánus meggondolásból a szemeszter után lett volna letöltendő. Erre azonban már nem került sor, mert a proletárdiktatúra addigra megbukott.

(Boross György nyomán)

1919 őszén nemigen volt társadalmi élet, tehát semmilyen kapcsolat sem lehetett a városi filiszterek lányai, valamint a főiskolások között. A hallgatók: „*plebs miserable*”, így „*alacsonyabb körökben strabancoltak*”. Az egyik őszi napon Schumacher (Botvay) Károly, aki a háborúban vitézi rangot és „*nagyezüst*”-öt is kapott, felkereste Boross Györggyel dr. Thurner Mihály polgármestert. Tanácsot kértek tőle, hogyan lehetne valahogy a város és a főiskolások közötti tartózkodó viszonyt megszüntetni.

- Fiaim, ne hozzám gyertek ilyen ügyben, hanem a feleségemhez. Ő a leányklub alelnöke. – volt rá a polgármester válasza.

Másnap a két fiú „*levizitelt*” Thurnernénál az Alsólővér utcai Pichler-villában. A hölgy alacsony, bájos, molett asszony volt. A fiúk mondandója után így szólt:

- A kérés nem egyszerű, de megpróbálom... Majd megpróbálom.

A következő kedden avizált a polgármesterné, hogy keressék fel őt újra a főiskolások. Így fogadta a két ifjút:

- Minden rendben van. Szombaton ötórai tea lesz, amelyre ötven leányhoz hetven főiskolást meghív. A hallgatók között csaknem párbajvívásokra került sor, mert mind a négyszáz szívesen ment volna ötórai teára. Végül az Ifjúsági Kör vezetősége sorshúzással döntötte el, hogy ki legyen az a szerencsés hetven.
- Rendesen öltözzenek fel fiúk, – mondta Thurnerné – mert láttunk ám maguk között foltosakat is! – ezt többször hallottuk még ezután is.
- Azokat a selmeci lányok hímezték és varrták fel, reméljük, hogy majd a soproni lányok is folytatják a hagyományt!

Szombaton a teadélutánra kiöltözött a csapat. Erdészatillában; grubenban; vagy akinek nem volt, az szmokingban ment el a rendezvényre. A klubban a fal mellett ültek a mamák, előttük álltak a lányok. Az elnöknő mindegyikünket bemutatott: név, vulgó, és hogy hova valósi az illető – úgy, ahogy illik. A teázás után egy zongorista játszott tánczenét este 9-ig. Megegyeztek a fiúk, hogy mindenki hazakíséri a partnerét, és megmondja, hogy nyolc napon belül levizitel a barátjával. A fiúk úriemberhez méltóan viselkedtek. Thurnerné meg is jegyezte később:

- Egy kicsit kinyílt a társadalmi élet.

(Boross György nyomán)

1919 decemberében bált rendezett a Pannónia nagytermében a Leányklub. Erre 120–150 főiskolást is meghívtak. A soproni aranyifjúság egyáltalán nem örült a konkurenciának.

Ezen a bálon szegény Szechányi Elemér is igen jól érezte magát. Intett a cigánynak, majd a következőképp tréfálkozott az erdészek címére:

- Citromhéj, narancshéj, görbelábú erdész vagyok én...

(Boross György)

Selmec után Sopronban is működött a főiskolán becsületszék. Ennek volt hagyományosan egy tanárelnöke, és egy diákelnöke – az utóbbi 1920-ban – Mihályi Zoli volt. Egyszer vádat emeltek egy erdélyi kollega ellen, mert hamisan kártyázott. Beidézte a szék. Ez 8–10 főből állt. A kollega meg is jelent. Vétkét tagadta, pedig korábban elmondta már azt saját maga is valakinek, aki ezt a tárgyaláson a szemébe mondta. A fiú büntetése két év „relegálás” volt, azaz itt maradhatott Sopronban, de előadásra, s így nyilván vizsgákra sem járhatott. Megjegyzendő, hogy amit a szék javasolt, azt általában el is fogadta a rektorátus, esetleg mérsékelni igyekezett a szigorú ítéleteket. Jelen esetben jóvá hagyta azt.

(Boross György)

Nagyon szerették a hallgatók a színházat. Szombaton és vasárnap nem jártak, mert akkor a közkatonák és a cselédek foglalták el a karzatot. Hétköznap viszont szinte mindig ott voltak. Egyszer egy heves ifjúsági köri gyűlés lekötötte a figyelmüket, és elfeledkeztek a színházról. A direktor izgatottan hívta fel őket telefonon, hogy jöjjenek, jöjjenek, mert kell a taps... Jutalomjátéka volt egyszer a primadonnának! A fiúk megállapodtak, hogy ha elénekli a művésznő a főszámot, akkor addig tapsolnak; amíg huszonötször vissza nem jön - ismétlésre. És valóban rendre visszahívták. A művésznő már két kezét összetéve könyörgött, hogy többet ne, ne, ne! De mégis huszonötször repetázott.

(Szeless László)

Svehla Pista udvarolt a posta-főigazgató lányának, egy helyes szőke leányzónak. A család a Windmühle (ma Szélmalom) utcában lakott. Sötétedés után Pista Zachar nevű barátjával a tett színhelyére ment. Szerenádot akart adni a leányzónak; hogy kiengesztelje, mert előzőleg valami miatt összekülönböztek. A leány hallani sem akart Pistáról, ez volt a szomorú helyzet. Május volt, és a leánynak neve napja, kiváló alkalom szerenádozni. Pista úgy tervezte a dolgot, hogy fölmászik a ház előtt álló fára, a fa tövénél pedig barátja majd csellón játszva kíséri. A dolgok azonban másképp alakultak! Észrevették, hogy a kiszemelt ház melletti házban, egy függönyzetlen ablak mögött két leány vetkőzik. Természetesen vigyorogva gusztálták őket a kópék, míg egyszercsak fölülről hideg vízzel hűtötték le a két komát. A leányok apja még ki is kiáltott a víz után:

– Disznó gazemberek, elmenjenek innen tüstént!

A papa mellett a mama is megjelent a felső ablakban. A két főiskolás ugyan szaporán menekült, de főiskolás mivoltuk azért mégsem maradt rejtve. Pár nap múlva ez volt az Odenburger Zeitung fő címe: Alles Gutes kommt von oben! vagyis: Fönről jön minden jó! A cikkben leírták a főiskolások pórul jártát. Pár napig rajtuk kacagott ezek után Sopron, de különösen a társak, akik személyre szólóan is tudták, hogy kik kapták nyakba az „áldást”.

Pista csak nem nyugodott. Négy-öt nap múlva újra megjelent Zacharral a Windmühle utcában. Fölmászott megint a fára, most nem zavarta őt ingyensztriptíz és kellemes tenor hangán, csellókíséret mellett rázendített egy szép nótára.

A leányzó szobájában fény gyulladt. A Kedves gyertyát gyújtott, kinyílt az ablaka és megjelent. Pista a fa tetejéről bocsánatot kért, majd minden jót kívánva boldogan elbúcsúzott. Győzött. A szerenád azonban végighallgatta a szomszéd ház is. Épp lekászálódott Pista a fáról, mikor a vízöntő atya megjelent a kapujában és megszólította őket:

– Kedves barátaim, bocsánatot kérek a múltkori hidegzuhany miatt.

– Ó, semmi, semmi nem történt. – válaszolták a jólsikerült szerenád miatt boldog fiúk.

- Jöjjenek be hát egy kis borra, csak akkor nyugszom meg, csak akkor hihetem azt, hogy kiengesztelődtek, ha elfogadják meghívásomat.

Összenézett a két koma, és bementek. Rögvest előkerült az asszony is, süteményt hozott, majd a két leány is megjelent bemutatás és üdvözlés végett. A fiúk reggelig boroztak az öreggel. A csellós különösen igyekezett... Később eljegyzésre is sor került.

Másnap az atya újból elment a Zeitung szerkesztőségébe mondván, hogy szeretné visszaszívni a múltkori cikket, mert a leskelődők úriemberek, akik szerenádnak miatt kerültek a háza közelébe. Sőt, érvként azt is fölhozta, hogy nagyon megtetszett egyik lánya a csellós stúdióknak. A szerkesztő úr mosolygott:

- Hát kérem, a múlt heti cikket visszavonni lehetetlenség, de annyit megígérhetek, ha meglesz az eljegyzés, ha hivatalosan megtörténik, új cikket fogok írni, melynek a címe ismét ez lesz: Alles Gutes kommt von oben!

(Boross György)

Machatsek Gyuszi a cselédszobájukat alakította át a maga számára. Ott volt elmaradhatatlan tábori ágya, ott gyűltek össze a barátai, ott tanultak és ott beszélgettek. A szobát „*testhez állónak*” nevezték.

Volt egyszer a társaságban egy reverendás kispap is, aki az ajtónak dőlve hintáztatott a székén. Gyuszi kishúga Lúcia, bátyját keresvén valamiért benyitott, a kispap meg székestül hátra esett. Lábai az égnek álltak, a reverendája pedig a nyakába csúszott. Nem lehetett kibírni nevetés nélkül!

(Machatsek Lúcia nyomán)

38

Gyula a katonáéknál főzni is megtanult. Egyszer így szólt a barátaihoz:

- Most pedig főzök nektek vacsorát! – és rögtön elrohant nyersanyagokért. Eltűnt. Éjfélig vártak rá a többiek, mire visszaért. Valahová kikísért egy leányzót.

Nehezteltek rá ezért, de végül is, főleg a vacsora miatt, kiengesztelődtek.

(Machatsek Lúcia)

1921 nyarán Gyuszi Rohoncon pihent. Oda várta Krug Lajcsit, a barátját. Ő az értesítéssel ellentétben késő este érkezett meg, amikor már csak Gyuszi volt ébren. Nem akarták felébreszteni a házat, ezért Gyuszi azt javasolta, hogy Lajcsi aludjék az ő helyén, a megszokott tábori ágyon, ő maga pedig kimegy a kertbe a kis cserkészsátorba és ott alszik.

Zsófi-mama szokása az volt, hogy ha a fiai elaludtak, reggel egy papuccsal megpaskolta a hétalvókat. Most is ezt történt. Reggel bement Gyuszi szobájába és egy jót ráhúzott Krug Lajcsi fenekére. Ő felriadt, nagy fekete gyapjas fejét értetlenül fordította Zsófi-mama felé, aki szintén eléggé meglepődött.

1921 augusztusában is Rohoncon nyaraltak Machatsekék. Gyuszi, az édesanyja, a húga Lúcia, és a menyasszonya. Édesapja Szombathelyen dolgozott a postaigazgatóságon, mert előzőleg minden állami hivatal Sopronból Szombathelyre menekült.

Gyuszit meglátogatta átutazóban egy barátja, Vlasskovits János. Gyuszi kedvenc szavajárásával invitálta:

- Jössz-e komám, Sopron végveszélyben van!

„Komám” és „legjobb barátom” volt Gyuszinak minden pajtása. Mindenkit így mutatott be otthon: „Ő a legjobb barátom.” Édesanyjának nem mondta meg Gyuszi, hogy miért megy Sopronba. Azt mondta neki, korábban kezdődik a szemeszter.

Szeptember 1-je volt. Reggel húgocskája ágyához lépett, aki erre fölébredt. Megcsókolta és így szólt:

- Húgocskám, nekem most el kell mennem. Itt van két korona zsebpénznek (utolsó pénze volt, Lúcia néni haláláig őrizte e két koronát).

Édesanyja kikísérte Gyulát a Rohonc végén álló Mária-szoborig. Ott Gyula így búcsúzott tőle:

- Viszlát, Mamuskám!

(Machatsek Lúcia nyomán)

Az ágfalvi csata története ismert. Álljon most itt csupán néhány kiegészítés Krug Lajos dokumentumkönyvéhez:

Szeptember 7-én este a 48-as laktanya udvarán fősorakoztak a felkelők, velük szemben a Sopronban maradt (Ostenburg) csendőrszázad. A fegyverátadást gyakorolták be, mivel a felkelőknek – ez alkalommal a főiskolásoknak – nem volt fegyverük. Minden felkelő megjegyezte a vele szemben álló csendőr nevét ilyképp: például, XY – Ladányi Jenő. Később kint, az „A-zóna” határán valahol ott, ahol az Ágfalvi út átmegy a vasút alatt, a késő esti sötétben így sikerült gyorsan a pároknak egymást megtalálniuk és csendben, átvenni a csendőrfegyvereket. (Az antant-bizottság miatt civilben és fegyvertelenül kellett elhagynia a felkelőknek a laktanyát, ezért kellett előre megtervezni a felfegyverkezést).

(Ladányi Jenő nyomán)

39

Kapácsyt – vulgója Nikita – az ágfalvi állomástól balra egy kukoricásban el akarta fogni egy osztrák csendőr. Kapácsy azonban bikaerős lévén, egyszerűen eltörte a szegény osztrák kezét. Stefaits István egyszer elszakadt a társaitól. Jöttek felé az osztrák csendőrök. Erre ő a nála lévő koszorúgránátot – 5 fanyelű gránát egybefűzve – kirántotta és a csendőrök közé vágta. Azok meg elpucoltak a szélrózsa minden irányába!

(Stefaits István nyomán)

A felkelőknek két géppuskája volt. Az egyiket az osztrák csendőröktől zsákmányolták. A géppuskák izzásig melegedtek a folyamatos tüzeléstől. Ladányi Jenő szerint a menekülő osztrák csendőrök vonatán halottak is voltak. Amikor a vonatuk befutott Lajtaújfaluba, a menekülőket a főtisztjeik vissza akarták fordítani. A csendőrök viszont még annyira pánikban voltak, hogy erre majdnem parancsnokaikra támadtak.

(Ladányi Jenő nyomán)

Szeptember 8-án, Kisasszony napján misére mentek Machatsekék Rohoncon. A mama egy új fekete, fátyolos kalapot tett fel, Lúcián lila ruha volt. Arról beszélgettek útközben, hogy milyen gyászolósan néznek ki. Ebédre rántott csirke volt. Gyula édesanyja valahogyan nem bírt enni. Megérezte a tragédiát...

Először az édesapjuk kapott hírt a fia hősi haláláról:

- A fiát hajnalban agyonlőtték!

Ilyen durván. Gyula édesapja a hír hallatán, tehetetlenségében az asztalra csapott, aztán összeomlott... Később ő telefonált ki Rohoncra. Az ottani postáskisasszonyt arra kérte, mondja azt a feleségének, hogy Gyula megsebesült, de már nincs veszélyben. Mikor a mama megtudta a hírt, fölugrott, a szekrényhez rohant és pakolni kezdett. Közben Gyula menyasszonya a postáskisasszonytól már megtudta az igazságot. Zokogva borult a mama vállára.

Bementek Szombathelyre, ahol édesapjuk így fogadta őket:

- Hős fiúnk temetésére megyünk Sopronba.

A mama elájult.

Sopronban a lakás úgy volt, ahogyan Gyula hagyta. Az asztalon térkép és rajzeszközök. Ő rajzolta be, az ütközetre készülvén Maderspach – az egyik felkelő parancsnok – számára az ösvényeket.

9-én éjszaka tért haza a szomorú hírré Gyula medikus bátyja. Nyomban beszaladt a 48-as laktanyába, ahol megvizsgálta Gyula holttestét és a másik három halottat is. Gyulának fejébe fúródott egy golyó, mely elhagyva az agyat, a szívében is keresztül hatolt. Gyula nyomban meghalt, egy pillanatot sem szenvedett. Reggel a család is bement hozzá. Ott feküdt közepén, enyhén mosolygós arckifejezéssel. Lúcia hozzákuporodott:

- Gyere Gyuszi, gyere játszani velem! Miért nem jössz?

Később meglátogatta őket Ostenburg Gyula, a csendőrparancsnok is. Részvétet nyilvánított, és egy szép sorral lezárta Gyula indexét.

(Machatsek Lúcia nyomán)

40

- „Ha ott találjuk Machatsek Gyula apját, az első lámpavasra húzzuk fel!” Ezt ígérik az osztrákok maguknak, úgyhogy gyorsan meneküljenek! – figyelmeztette a családot egy jóakaró, mikor később a területet birtokba vevő osztrákok Rohonc felé közeledtek.

Egész éjszaka csomagoltak. Egy húséges kocsis vállalta, hogy segít nekik. Kocsira pakolták az ingóságukat. Az utolsó pillanatban hagyták el Rohoncot kelet felé. Amikor beértek az erdőbe, a nyugati végen már jöttek az osztrákok.

(Machatsek Lúcia nyomán)

1921 őszén a népszavazás miatt szüneteltek az előadások. Propagandaszolgálatot teljesített mindenki. Plakáttépés illetve plakátragasztás volt a fő tevékenység.

(Szeless László)

Októbertől már a népszavazásra készülődött a főiskola. A kb. 500 főnyi diákságot öt szakaszra bontották, hogy az öt részre fölosztott Sopron minden kerületében elegendő ember legyen az osztrák propagandisták hatástalanítására, valamint a saját propagandájuk kifejtésére.

A színházban az egyik héten bécsi, a másik héten pesti színészek adtak műsort. Ingyen! Aki németül és magyarul is tudott, igen színvonalas előadásokat élvezhetett, hiszen például Bécsből Tauber, Schwartz és más híres színészek is eljöttek segíteni az osztrák propagandát.

Boross György szívesen és sokat forgolódott Guillaume Árpád tábornok, Sopron kormánybiztosa körül. Egyszer hívatta őt a tábornok kémtisztje. Közölte vele, hogy másnap

este 10 órakor két személygépkocsi érkezik a Bécsi útra a Dudlesz-erdő felől és több zsák röpiratot hoznak.

Másnap Boross Györgyék ki is mentek a Hubertusz vendéglőhöz. Fél tíz lévén még csak, bemelegítettek egy stampedlivel. Azután elfoglalták figyelőpontjukat. Öten az út egyik, öten az út másik oldalán, az út közepén pedig Boross György és Koltay György várakozott, mindnyájan álarcban, mert az osztrákok, ha tehették, mindig fényképeztek, hogy bizonyítékaik lehessenek az antant felé. A magyar tetteseket csak így tudták kivonni a forgalomból.

Öt centis hó borította a tájat. Villog a reflektor. Jönnek a kocsik. Borossék puskával nyomatékositva „Állj! Halt!”-ot kiáltottak. Az autók megálltak. Négyen-négyen ültek a gépkocsikban, mindegyikben egy-egy nő is.

- Gyerekek, kotorjátok el a havat, mert a nők cipője átázik! – kérte Boross György a többieket. Így is tettek.

Kiszállították a társaságot. Nyolc zsák röpirat volt náluk. A főiskolások az anyagot az árokba rázták, kupacba kotorták, elégették és az üres zsákokat visszaadták. Az utolsó láng elhamvadása után elbúcsúznak:

- Mehetnek vissza, jó utat!

A másnapi Wiener Journal fő címe: Die freischäler Banditen in West Ungarn! – Szabadcsapatok Nyugat-Magyarországon.

A cikkben leírták a fenti esetet. Megjegyezték azonban, hogy micsoda „frejsélerek” lehetnek ezek, ha a havat meg elkotorják a hölgyek miatt?! Talán jó volna felsőbb körökben keresni a tetteseket – dohogott az újságíró, a főiskolásokra célozva...

(Boross György nyomán)

Sopronban a Papréten laktam, a zsinagóga mellett. Hárman voltunk a kamarában: Kapácsy Miklós, Mihályfy Pista és én. Innét egy sikátor vezetett át az Ikván a Holzmann Tófor-vendéglőhöz. Mi hárman mentünk be és páran kinn maradtak. Kozarits (Keresztes) Gyurka magas ember, leoltotta az utcai lámpát, s ezután az osztrák agitátorokat Mihályfy és Kapácsy kiverte a helyiségből. Én az ajtóban álltam, nem voltam hős természet, de egyet azért seggbe rúgtam.

Az eset után figyelmeztettük Kresadló Jóskát, hogy várjanak pár napot, ne menjenek el másnap a vendéglőbe.

(Stefaits István)

Kresadló és társa cipszer fiúk voltak. Poncihternek öltözve beültek a Balfi utcai Holzmann Tófor-kocsmába, amelybe szívesen jártak össze az osztrákpártiak. Az egyik asztalnál tehát ők ketten ültek, egy másiknál több poncihter férfi. Sutyorogtak, aztán az egyik fölkel, kiütötte a világítást, majd nekiestek a két főiskolásnak. Egy zsebkendőbe fogott vasdarabbal akkor ütötték ki a Kresadló egyik szemét. Mi 3–4 perc múlva értünk oda, de addigra a tettesek már eltűntek.

(Boross György)

Boross György lakott egy ideig egy kedves özvegyasszonynál. 90 éves volt a néni, a neve özv. Tóth Ágostonné. A férje 48-as honvéd ezredes volt, aki német kedvesét a forradalom idején Bécsből szöktette meg.

A honvédtiszt – híres térképész – a szabadságharc leverése után hét évig raboskodott Kufsteinban. Ezalatt a néni Budán mosásból, takarításból tartotta fenn magát. Nem ment vissza a rokonaihoz Bécsbe, hű maradt székely férjéhez.

Jellemző a néni érzésére a következő történet.

Egyszer átkiabált a lakójának:

– Gyuri, Gyuri, kommen Sie nur über!

Boross György átment hozzá, s a néni elárulta neki, hogy másnap ötkor nála fog vizitálni Neugebauer úr, a népszavazáson résztvevő osztrák bizottság vezetője. Gyuri legyen jelen, és majd, mint unokaöccsöt fogja őt bemutatni.

Másnap fél ötkor át is ment Boross az ezredesné szobájába. Nemsokára megérkezett az osztrák úr. A beszélgetés során egyszer csak megemlítette, hogy szeretne négyszemközt beszélni a néniel. Az ezredesné azt válaszolta, hogy Gyuri előtt nyugodtan beszélhet, mert rokona, és nincs titka előtte. Erre így szólt Neugebauer:

– Sind Sie eine Österreicherin? Sie müssen nach Hause gehen.

– Nein – volt a válasz – ich bin Ungarin. Ich bleibe hier.

Pedig özv. Tóth Ágostonné alig tudott magyarul. Az osztrákot ez a válasz igen kellemetlenül érintette, mert éppen a néni bécsi rokonainak hívását tolmácsolta.

(Boross György nyomán)

Ladányi Jenő 4-szer vagy 6-szor szavazott. Utoljára egy 62 éves ember céduláját kapta, amit ki kellett cseréltetnie, mert talán feltűnő lett volna egy ilyen fiatal 62 éves férfi.

A szavazáson az angolok flegmán, a franciák veszekedősen, az olaszok barátságosan viselkedtek. A szavazás végeredményét a színházban jelentették be.

(Ladányi Jenő nyomán)

Sopron magyar! Sopron civitas fidelissima!

100 év telt el az ágfalvi csata óta. Trianon démona azóta is rágja minden nemzedék lelkét határokon innen és túl. Győzők és vesztesek szívében vágyott a békeség. A hősi halott Machatsek Gyuláék és Arnold Moschék között már szent a béke. Nekünk, élőknek is ki kell már végre engesztelődnünk egymással! Tiszta szívből! Szlovákok, ruszinok, románok, szászok, szerbek, horvátok, szlovének, osztrákok, magyarok: Alles Gutes kommt von Oben!

Visszaemlékeztek a korabeli diákok és Machatsek Gyula húga:

Bánky József kohómérnök

Boross György erdőmérnök

Ladányi Jenő erdőmérnök

Dr. Machatsek Lúcia

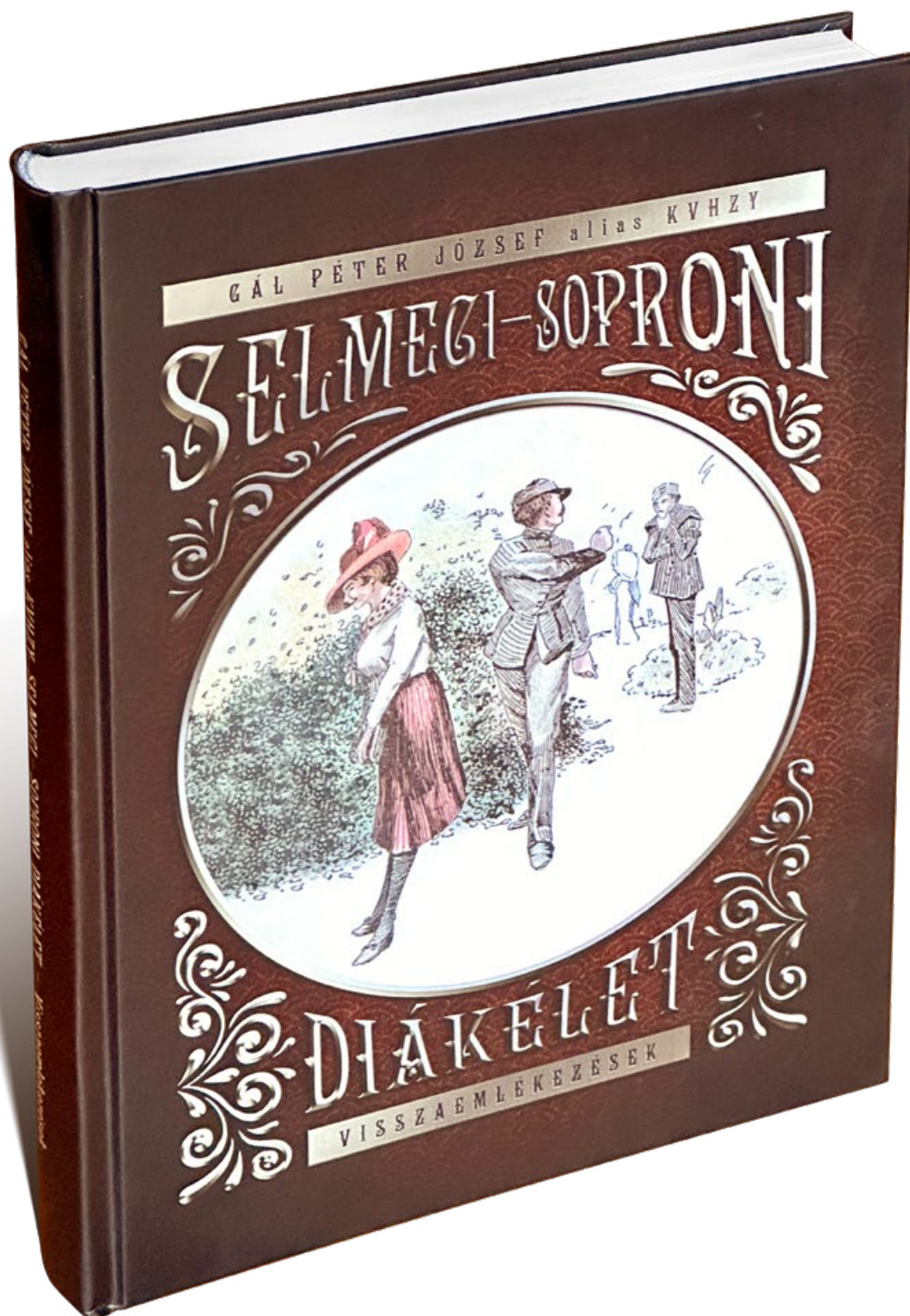
Palla Zoltán erdőmérnök

Stefaits István erdőmérnök

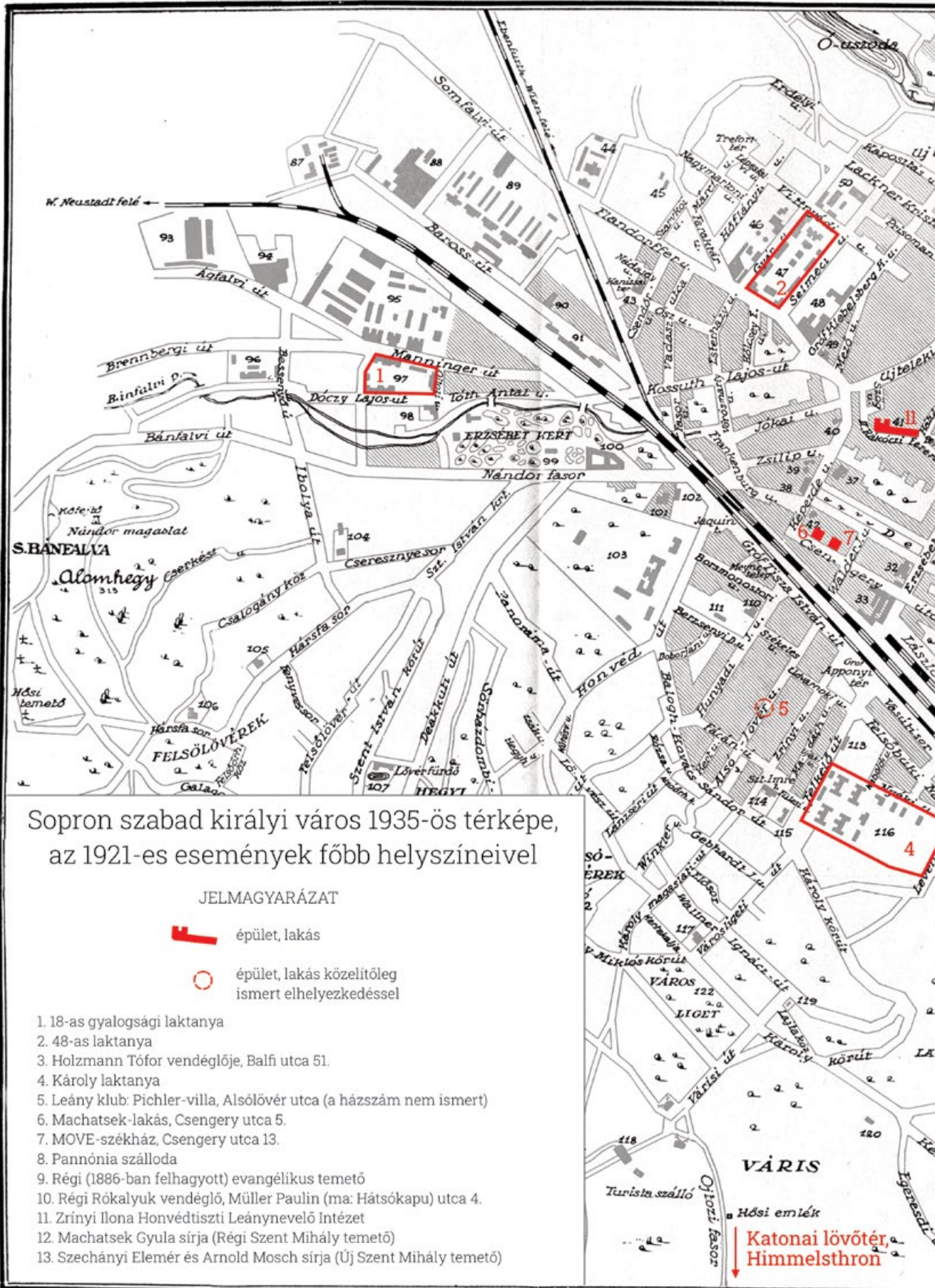
Szeless László kohómérnök

A visszaemlékezések bővebb formában is napvilágot láttak az alábbi kötetben:

Sopron szabad királyi város 1935-ös térképe, az 1921-es események főbb helyszíneivel

JELMAGYARÁZAT

- épület, lakás
- épület, lakás közelítőleg ismert elhelyezkedéssel

1. 18-as gyalogsági laktanya
2. 48-as laktanya
3. Holzmann Tófor vendéglője, Balfi utca 51.
4. Károly laktanya
5. Leány klub: Pichler-villa, Alsólövért utca (a házsám nem ismert)
6. Machatsek-lakás, Csengery utca 5.
7. MOVE-székház, Csengery utca 13.
8. Pannónia szálloda
9. Régi (1886-ban felhagyott) evangélikus temető
10. Régi Rókalyuk vendéglő, Müller Paulin (ma: Hátsókapu) utca 4.
11. Zrínyi Ilona Honvédtiszti Leánynevelő Intézet
12. Machatsek Gyula sírja (Régi Szent Mihály temető)
13. Szechányi Elemér és Arnold Mosch sírja (Új Szent Mihály temető)

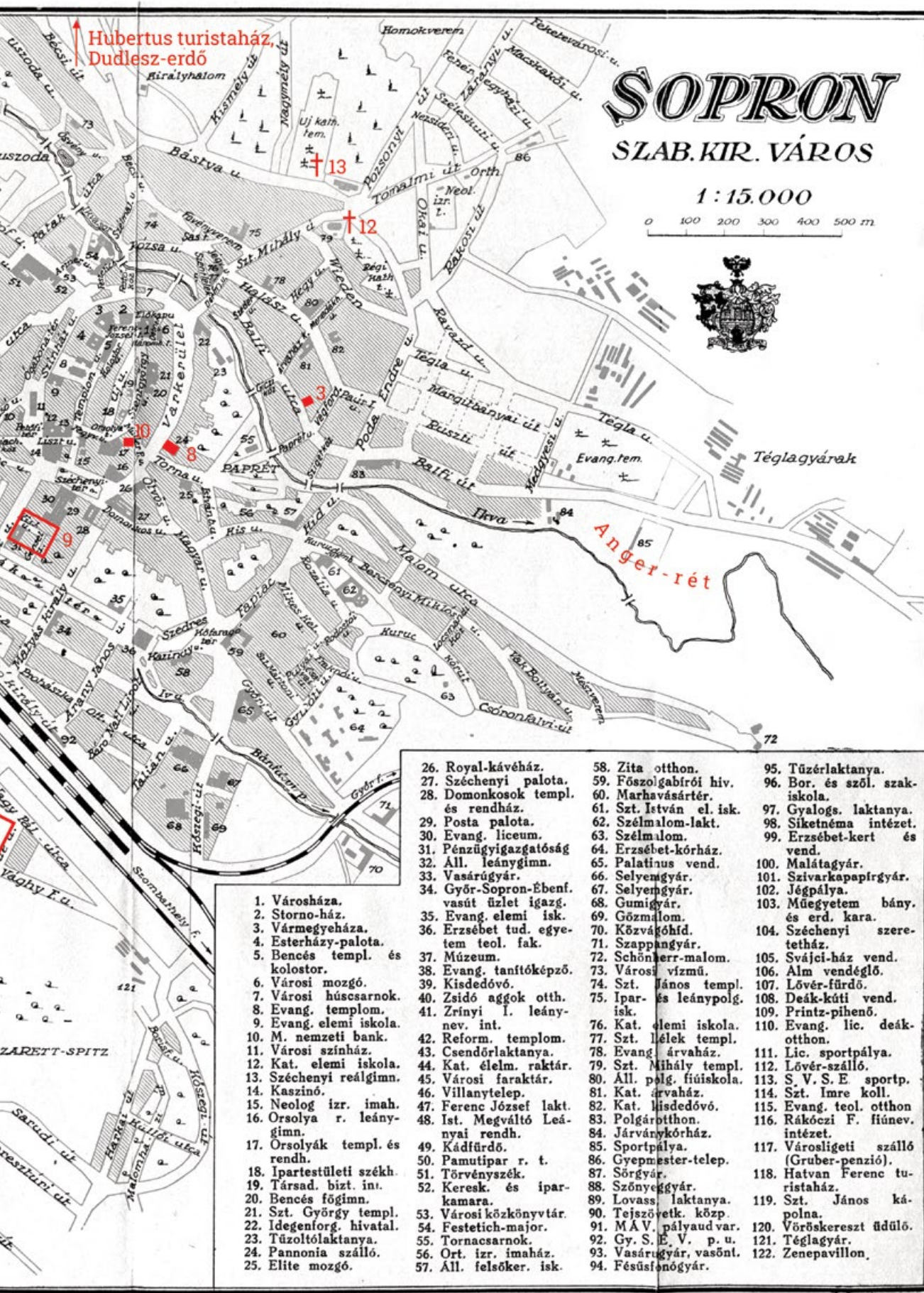

SOPRON

SZAB. KIR. VÁROS

1:15.000

0 100 200 300 400 500 m

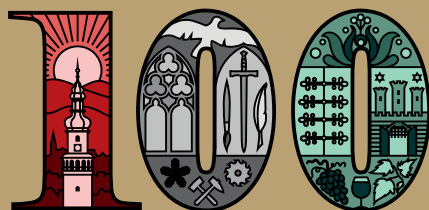

1. Városháza.
2. Storno-ház.
3. Vármegeháza.
4. Esterházy-palota.
5. Bencés templ. és kolostor.
6. Városi mozgó.
7. Városi húscsarnok.
8. Evang. templom.
9. Evang. elemi iskola.
10. M. nemzeti bank.
11. Városi színház.
12. Kat. elemi iskola.
13. Széchenyi reálgimn.
14. Kaszinó.
15. Neolog izr. imah.
16. Orsolya r. leánygimn.
17. Orsolyák templ. és rendh.
18. Ipartestületi székh.
19. Társad. bizt. int.
20. Bencés főgimn.
21. Szt. György templ.
22. Idegenforg. hivatal.
23. Tűzoltólaktanya.
24. Pannonia szálló.
25. Elite mozgó.

26. Royal-kávéház.
27. Széchenyi palota.
28. Domonkosok templ. és rendház.
29. Posta palota.
30. Evang. liceum.
31. Pénzügyigazgatóság
32. All. leánygimn.
33. Vasárúgyár.
34. Győr-Sopron-Ébenf. vasút üzlet igazg.
35. Evang. elemi isk.
36. Erzsébet tud. egyetem teol. fak.
37. Múzeum.
38. Evang. tanfőképző.
39. Kisdudóvó.
40. Zsidó aggok otth.
41. Zrínyi I. leánynev. int.
42. Reform. templom.
43. Csenedőrlaktanya.
44. Kat. élelm. raktár.
45. Városi faraktár.
46. Villanytelep.
47. Ferenc József lakt.
48. Ist. Megváltó Leányai rendh.
49. Kádfürdő.
50. Pamutipar r. t.
51. Törvényszék.
52. Keresk. és iparkamara.
53. Városi közkönyvtár.
54. Fesztetich-major.
55. Tornacsarnok.
56. Ort. izr. imaház.
57. All. felsőker. isk.

58. Zita otthon.
59. Főszolgabírói hiv.
60. Marhavásártér.
61. Szt. István el. isk.
62. Szélmalom-lakt.
63. Szélmalom.
64. Erzsébet-kórház.
65. Palatinus vend.
66. Selyemgyár.
67. Selyemgyár.
68. Gumigyár.
69. Gözmalom.
70. Közvágóhíd.
71. Szappangyár.
72. Schönerr-malom.
73. Városi vízmű.
74. Szt. János templ.
75. Ipar- és leánypolg. isk.
76. Kat. elemi iskola.
77. Szt. Lélek templ.
78. Evang. árvaház.
79. Szt. Mihály templ.
80. All. polg. fiúiskola.
81. Kat. árvaház.
82. Kat. Kisdudóvó.
83. Polgárotthon.
84. Járványkórház.
85. Sportpálya.
86. Gyepmester-telep.
87. Sörgyár.
88. Szőnyeggyár.
89. Lovass laktanya.
90. Tejszővetk. közp.
91. MÁV. pályaudvar.
92. Gy. S. E. V. p. u.
93. Vasárúgyár, vasönt.
94. Fésűsönogyár.

95. Tűzérlaktanya.
96. Bor. és szől. szakiskola.
97. Gyalogs. laktanya.
98. Siketnéma intézet.
99. Erzsébet-kert és vend.
100. Malátagyár.
101. Szivarkapáprgyár.
102. Jégpálya.
103. Műgyetem bány. és erd. kara.
104. Széchenyi szerezettház.
105. Svájci-ház vend.
106. Alm vendéglő.
107. Lóvér-fürdő.
108. Deák-kúti vend.
109. Príntz-pihenő.
110. Evang. lic. deák-otthon.
111. Lic. sportpálya.
112. Lóvér-szálló.
113. S. V. S. E. sportp.
114. Szt. Imre koll.
115. Evang. teol. otthon
116. Rákóczi F. fiúnev. intézet.
117. Városligeti szálló (Gruber-penzió).
118. Hatvan Ferenc turistaház.
119. Szt. János kápolna.
120. Vöröskereszt üdülő.
121. Téglagyár.
122. Zenepavillon.

1921 - 2021

**HAZA
SZERETET
HŰSÉG**

a soproni népszavazás
centenárium

III.01

III.02

III.03

Évszázados hűség – Selmeci-soproni főiskolások Ágfalvától a népszavazásig

Szerkesztette: Nagy Roland, Ifj. Sarkady Sándor, Sági Éva

III.04

A főiskola új otthona, Sopron

Az I. világháború után a selmecebányai M. Kir. Bányászati és Erdészeti Főiskola polgárai a békeidőre készültek. Az 1918/19-es tanév kezdetén a fő kérdés a katonahallgatók tanulmányainak folytatása volt, emellett előkészületeket tettek a jogelőd Bányászati Akadémia alapításának 150 éves évfordulójának megünneplésére. Selmecbánya lassú, de egyre inkább érezhető hanyatlása miatt évtizedek óta napirenden volt az intézmény más városba költöztetése, de 1918 szeptemberében még senki nem gondolta, hogy a tanévet másik városban fogják befejezni. A nemzetiségi mozgalmak erősödése, a Monarchia – és azon belül a történelmi Magyarország – széthullása azonban megpecsételte a selmecebányai főiskola további sorsát.

48

III.05

1918–1919 zavaros telén az intézménynek menekülnie kellett Selmecebányáról, ha magyar akart maradni. Az áttelepülésben a hallgatók példátlanul nagy szerepet vállaltak: kezdeményezőkézségük mögött a „selmeci szellem” összetartó ereje és hadviseltségükből eredő szervezethez állt. Cselekedni akartak és tudtak azért, hogy Magyarországra mentsék választott szakmájuk oktatásának jövőjét. Összefogtak a tanárokkal és a főiskola más munkatársaival, és fáradtságot nem kímélve, a hivatalos, határozatlannak mondható felső utasítások szabad értelmezésével mentették a főiskola értékeit. 1918 novemberében megkezdték a csomagolást, és december közepéig, a környék cseh megszállása előtt Budapestre mentették, amit lehetett. Ennek köszönhetően megmenekült az intézmény értékes könyvtára, gyűjteményeinek, felszereléseinek és fontosabb iratainak nagy része, és az oktatást viszonylag hamar folytatni tudták.

III.06

A főiskola elhelyezésére számos lehetőség felmerült, de végül a kor kusza viszonyai között a minisztériumok számára legelfogadhatóbb és a tanítás folytatása szempontjából legkönnyebb megoldás valósult meg, a legnagyobb támogatást adó városban, Sopronban.

Thurner Mihály polgármester a város jövőjét az oktatás fejlesztésében, megerősítésében látta. Az otthonát vesztett bányászati és erdészeti főiskola Sopronba költöztetése minden korábbinál jobb lehetőség volt erre. 1919. február 4-én – miközben a felettes hatóságok és az intézmény rektora, tanárai a legjobb megoldást keresték – Thurner részletes és megalapozott felterjesztést küldött az illetékes minisztériumoknak, amelyben a Károly laktanyát ajánlotta a főiskola ideiglenes elhelyezésére. A következő néhány hétben minden lehetőséget megragadott arra, hogy a soproni megoldás felé terelje a döntéshozókat. Az intézmény sorsát sürgősen rendezni kellett: Selmecebányán egyre feszültebbé vált a magyar főiskola helyzete. Végül a földművelésügyi miniszter (a pénzügyminiszterrel egyetértésben) 1919. március 1-jén rendelte el a főiskola Sopronba költözésének azonnali megkezdését. A tanárok első csoportja március 4-én érkezett meg Sopronba, Réz Géza rektor vezetésével.

Thurner Mihály tudta, hogy a laktanyában nem tudnak elegendő szállást biztosítani az összes hallgatónak, a tanároknak és családjaiknak, ezért felhívást tett közzé Sopron lakosságához, amelyben lakások, szobák felajánlására kérte a polgárokat. A háború utáni életkörülmények messze nem voltak ideálisak a helyiek számára sem, de a felhívással sikerült néhány szállóhelyet szerezni az érkezőknek.

A sajtó is a főiskolások befogadása mellé állt. Mai szóval úgy mondanánk: népszerűsítő írásokat jelentettek meg, amelyekben a főiskola jelentőségét hangsúlyozták és a soproniak számára idegen selmeci szokásokat mutatták be. Szükség is volt erre: a hirtelen, messziről érkező ifjúság és különös hagyományai a megrögzöttebb polgárok némelyikében ellenérzéseket keltettek. Ugyanakkor a városi értelmiség rögtön befogadta az intézményt, különböző társas összejevetelekkel támogatták a beilleszkedést.

A város támogatta a menza működtetését is: földeket utaltak ki számukra a gazdálkodáshoz, tüzelővel segítettek. Ennek köszönhetően a menza már 1919. április 16-án megkezdhette működését, még az oktatás megindulása előtt.

1919 március–áprilisa a tanárok és családjaik Sopronban költözésével, az oktatás előkészítésével telt. A Károly laktanyán kisebb átalakításokat kellett tenni, a helyiségeket fertőtlenítették és biztosítani kellett a termék viszonylagos felszerelését. A Felvidék cseh megszállása után szétszóródott hallgatókat is értesíteni kellett az újrakezdésről. Az elmaradt államvizsgákat még Budapesten tartották meg, Sopronban az oktatást végül 1919. április 28-án kezdték meg, összesen 326 beiratkozott hallgatóval.

„A selmecbányai főiskola átköltözködése. Jelentettük, hogy a selmecbányai főiskolának Sopronba való áthelyezése már megindult. Az első csoport a rektor vezetése alatt már megérkezett. Tegnap délelőtt folyamán Thurner Mihály dr. kormánybiztos (sic!) társaságában megtekintették az új otthont, a Károly kaszárnyát, melyet minden tekintetben megfelelőnek találtak. Az épületen némi átalakítások válnak szükségessé, amelyek azonban fennakadás nélkül elvégezhetők. Az épület különben elég jó karban van. Tatarozása, fertőtlenítése már ma meg is kezdődött. Március 15-éig befejeződik és akkor megkezdődik a benépesítése és röviddel rá a tanítás munkája. A kaszárnyában a hallgatók közül mintegy kétszázat helyeznek el. A hallgatószám többi részét privát helyeken helyezik el. Illetékes helyről azonban már előre annak közlésére hívtak fel bennünket, hogy miután nincsen kizárva, hogy egyes jobb módú növendékek kétszobás lakásokat is akarnak bérelni, az nem engedhető meg részint a lakásínségre, részint arra való tekintettel, hogy gondoskodni kell arról, hogy mindenki fedél alá jusson. Egyébként a hallgatók csak rektori igazolvánnyal bérelhetnek lakást.”

Sopronvármegye, 1919. március 6.

Hogyan élt egy hallgató Sopronban 1920 körül?

Az I. világháborút követően országosan igen nehéz életkörülmények uralkodtak, ezt az egyetemi, főiskolai hallgatók is megérezték. Az 1919 ősze és 1921 eleje közötti időszak az országos diáknymor időszaka volt. A Sopronban, a Károly kaszárnnyában ideiglenes otthonra lelt volt selmeci főiskola hallgatói is nélkülöztek. Thurner Mihály polgármester igyekezett a legégetőbb kérdéseket rendezni, ahogy a háború utáni lehetőségektől telt. Felhívást tett közzé a lakosság körében a főiskola polgárainak befogadására, támogatták a menzát.

A főiskola Sopronba költözésekor született helyi újsághírek eleinte rendkívül pozitív képet adtak a hallgatók leendő elhelyezéséről, azonban a valóságban nem volt egyszerű a megoldás. Számos hallgató a Károly laktanya legénységi termeiben kapott szállást, rendkívül rossz életkörülmények között. A többiek bérelt szobákban találtak otthonra, amelyeket selmeci analógiára diákkamarának neveztek. A polgármester felhívása nyomán akadt néhány kiadó szoba, de ekkor még a szükségesnél jóval kevesebb. 1919 tavaszán igen zsúfoltan találtak csak helyet a városban, és 1920. március közepén is még mindig 100–150 hallgató volt fedél nélkül a négyszázból.

III.08

III.09

A kamarákban később jobb esetben 2 fő, más esetben akár 3–4 fő is lakott, testvériesen megosztva a helyiségen. Eleinte azonban nem volt ritka, hogy a nehezen talált szoba padlóján is aludtak, pokrócokon. A helyiségek gyakran fűtetlenek, huzatosak, poloskásak voltak.

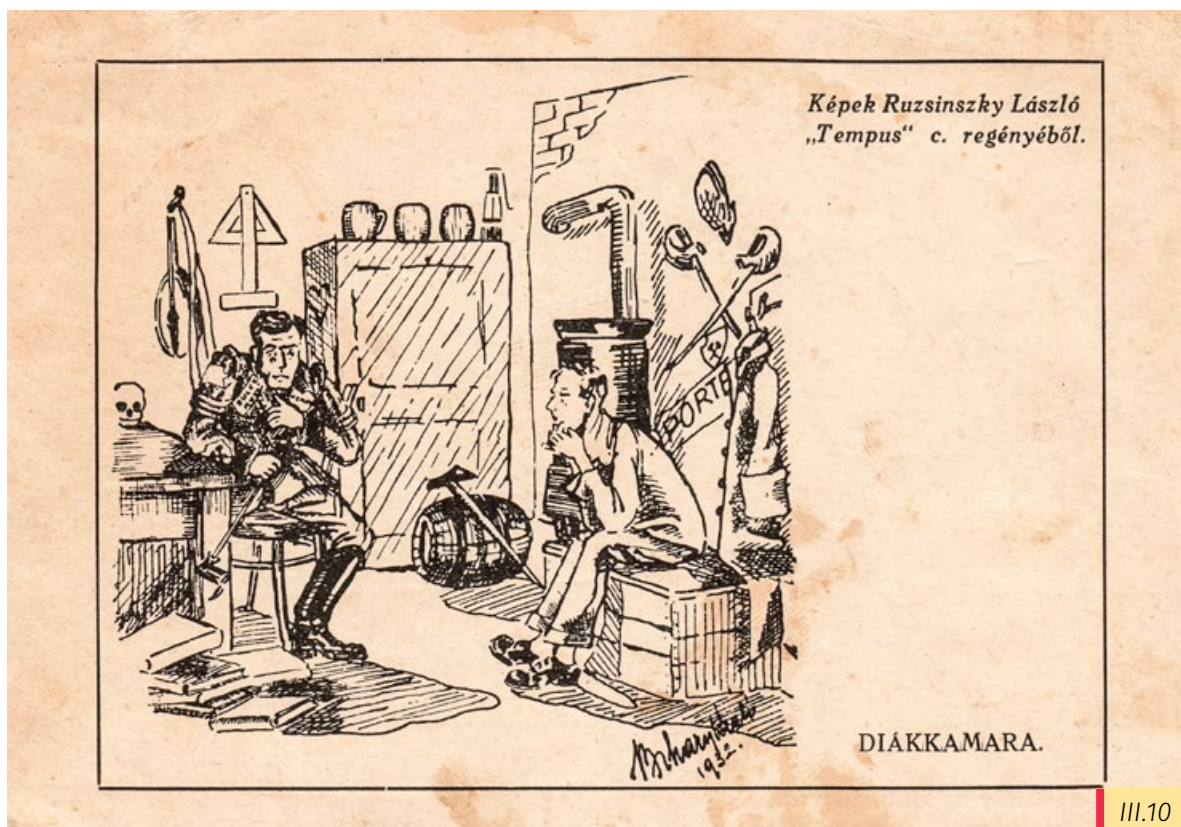

A Károly laktanyabeli szállásokról:

„Egy régi laktanya legénységi termei vannak berendezve a részükre. A betört ablakok deszkatábláin átfúj a híres Schneeberg-i állandó szél, a vaságyak szalmazsákjain nincs lepedő, párna: az összehajtott ruhájuk és pokróc, télikabát – már akinek van, – a takarójuk.”

A Nép 1921. december 13. 1. o.

52

„Hogyan történt egy beiratkozás 1921 őszén a felkelés majd a IV. Károly-féle puccskísérlet után? Sopronba beutazási engedélyt kellett kérni a felvételi értesítés felmutatásával. Sopronban ismeretség nélkül szállást kapni lehetetlenség volt. Egy zugszállóban negyed vagy ötödmagammal töltöttem az első éjszakát úgy, hogy leszerelő, civil felkelők szántak meg. Poloskacsípésre ekkor kaptam beoltást és szinte immunitást is. (...)

Sok kamara meg a laktanya is fűtetlen volt akkoriban. Szeghalmi Ferencnek és Orth Palinak a kamarában kétszemélyes ágya volt, s a hideg miatt »múmiát« csináltak egymásból. A lepedő két sarkát a lábnál görcsre kötötték. Két pokróc közé pedig betették a köpönyegüket is. Ebbe tekerődtek bele, így lettek múmiák.”

Szeghalmi (Szisz) Ferenc erdőmérnök visszaemlékezései, részletek.

In: Gál Péter József (szerk.): Selmeci – soproni diákélet. Soproni Egyetem Kiadó, 2019. 171–173. o.

A város és a felsőbb hatóságok segítségével a menza is újraindulhatott a Károly laktanyában, de az étel igen gyenge volt. Alkalmadtán nyílt lehetőség a sovány koszt kiegészítésére teadélutánokon és ún. „amerikai pótvacsorákon”, amelyekre a hallgatókat meghívták.

„Menzai helyzet 1919-ben: a fiúk többsége katonaviselt lévén, cseppet sem volt finnyás. Volt, aki beleköpött a másik levesébe, hogy az ne nyúljon hozzá. Gyakran kukac úszkált a borsó-levesben. Az egyik hallgató úgy oldotta meg az ínség adta nyomorgó helyzetét, hogy ágyban maradt mondván, ha nincs pénze ennivalóra, akkor inkább fekvé marad, hogy tovább ne gyengüljön. Energiatakarékosság '19-ben.

A hallgatóknak később megengedte a város, hogy Brennbergből szénhez juthassanak. A bányagazgatóság is hozzájárult ehhez, azzal a kikötéssel, hogy a szenet maguknak kell kibányászniuk. Így hát a hallgatók a külszíni fejtésből maguk vágták ki maguknak a téli tüzelőre valót. Hátizsákokban, kosarakban hordták be szállásaikra a szenet.”

Bánky (Biber) József vaskohómérnök visszaemlékezései, részlet.

In: Gál Péter József (szerk.): Selmeci – soproni diákélet. Soproni Egyetem Kiadó, 2019. 91. o.

A katonahallgatók frontszolgálat miatti tanulmányi lemaradásának pótlását rövidített szemeszterekkel segítették. A hallgatók eleinte kevesebb tanulmányi kedvezményt kaptak volna, mert a tanárok aggódtak, hogy rövidebb idő alatt nem tudják a képzettséghez szükséges tudást átadni. Végül 1920 márciusában általános diáksztrájk tört ki, amelynek eredményeként a hadviselt hallgatók egy félév alatt két hathetes pótkurzust hallgathattak le, így egy év alatt akár két tanév anyagát be tudták hozni.

„Az oktatás a Károly-laktanyában a legénységi körletekben zajlott. Katedra, tábla, lócsák, ennyi volt a berendezés. (...) Nagy volt a zsúfoltság az elmaradások miatt.”

Ladányi Jenő erdőmérnök visszaemlékezései, részlet.

In: Gál Péter József (szerk.): Selmeci – soproni diákélet. Soproni Egyetem Kiadó, 2019. 109. o.

A Sopronban tanuló hallgatók lelkiállapotára mi sem jellemzőbb: nagyobb részük az elszakított országrészekről származott, magas volt közöttük a menekült tisztviselők fiainak aránya. Társadalmi helyzetüket tekintve kevés volt a jómódú családból származó hallgató, jobbra a középréteg (állami vagy uradalmi tisztségviselők, értelmiségiek, iparosok) gyermekei voltak. Megélhetésük biztosítására délutáni, esti munkákat vállaltak. A Trianon okozta bizonytalanság megviselte őket: a visszaemlékezések szerint a kétségbeesés többeket az öngyilkosság szélére sodort. A sok nehézség ellenére a diákélet vidám oldala is beköltözött Sopronba: már 1920-ban tartottak a valétalók vidám ballagást és szalamandert is. A felsőbbéves firmák selmeci hagyományok szerint segítettek és ugratták a városba érkező elsőéves balekokat.

III.11

III.12

Az események háttere és hallgatóink

A nyugati országrész és vármegyék sorsa

1918. november 17-én az osztrák államtanács etnográfiai elvekre hivatkozva bejelentette igényét Nyugat-Magyarországra. Az 1919. szeptember 10-i saint-germaini béke az önrendelkezés jogát kizárva Ausztriának ítélte Moson, Sopron és Vas vármegyék nyugati sávját – Sopront és környékét is beleértve. Az ezt követő trianoni béke a döntést újból megerősítette, de ratifikálása után a kérdéses terület nem került osztrák katonai megszállás alá. A helyi magyar tisztviselők a helyükön maradhattak. A magyar fél reménykedett a tárgyalásokban, de Ausztria minden megegyezést a nyugat-magyarországi területek átadásához kötött, ragaszkodott a két békediktátum pontjaihoz. A hosszas tárgyalások után az antant a területet végül Ausztriának ítélte a – Csehszlovákia és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság közötti – szláv korridor létrejöttének megakadályozása érdekében.

A békediktátum kegyetlensége Magyarország lakosságát elkésérítette, a volt szövetséges Ausztria területi követelése pedig egyenesen fölháborította. 1920–21-ben sorozatos tüntetések vették kezdetüket. A magyar hatóságok 1921. augusztus végén, ha vonakodva is, de kiűritették az átadásra kijelölt területeket, így Sopront és környékét is. A város összes hivatala elköltözött, majd a Nemzeti Hadsereg kivonása is megtörtént. Úgy tűnt, hogy itt már csak a csoda segíthet. Az érintett terület átadására a magyar kormány gróf Sigray Antalt mint kormánybiztost küldte ki, a közrend fenntartásával Ostenburg-Moravek Gyula őrnagyot, a II. országos csendőrzászlóalj parancsnokát bízták meg. Ostenburg egysége 1921. augusztus 28-án bevonult Sopronba, székhelyük a 48-as (volt Ferenc József) laktanya lett.

54

III.13

Az eseményeket – ez ma már bizonyos – a magyar kormány és Bethlen István miniszterelnök és kabinetje irányította. Ekkor legalább négy szálon indult meg a fegyveres ellenállás előkészítése, miután Ausztria mindenfajta békés megállapodást elutasított, beleértve a mai Burgenland kettéosztását is. Thurner Mihály polgármester személyesen kereste meg Prónay Pál szolgálaton kívüli alezredest Sopron megmentése érdekében. A Thirring Gusztáv vezette Nyugat-Magyarországi Liga önkénteseket toborzott. A Nyu-

III.14

gatmagyarországi Szövetség röplapjai hirdették: „*Sopron a soproniaké*”. A fegyveres felkelés megszervezője és legfőbb irányítója a háttérből Gömbös Gyula volt. Az antant Szövetségekközi Tábornoki Bizottsága, és az osztrákok – a biztos átadás tudatában – a Széchenyi-palotában várták a híreket.

Hallgatóink az események sodrában

A selmeci-soproni főiskolás hallgatók a városba érkezésüktől kezdve keresték a kapcsolatot a különféle társadalmi egyesületekkel.

Ennek eredményeként a Magyar Országos Véderő Egylet (MOVE) 1920 márciusától átengedte a Csengery utcai székházuk (volt Széchenyi szabadkőműves páholy) egyik földszinti helyiségét az ifjúsági gyűlések megtartására.

Hallgatóink a kezdetektől minden tiltakozó megmozduláson és tüntetésen részt vettek, amit a társadalmi egyesületek szerveztek Sopron és környéke, valamint a történelmi Nyugat-Magyarország megmentése érdekében. Az első ilyen megmozdulásra 1920. január 21-én, a Károly laktanya VI. számú épületében gyülekeztek, majd a Városház térre (Fő tér) indultak tüntetni.

III.15

Az Ifjúsági Kör teljes tagsága támogatta a Területvédő Liga (TEVÉL) és a Nyugat-Magyarországi Liga céljait. Az 1920. május 30-i tüntetésről egy megemlékező külön kiemelte a főiskolás hallgatók szervező szerepét, akik lelkesen biztosították a lebonyolítást. Vezetőjüknek a Liga külön köszönetet mondott.

III.16

„Több száz fű a megszállt területekről érkezett Sopronba. Állandóan hozzák és viszik a híreket; valóságos kis hadsereget alkotnak. A TEVÉL kiadványait is ők terjesztik város szerte.”

A Nyugat-Magyarországi Liga informátorának 1920. május 3-án kelt jelentése a hallgatókról. MNL GyMSV Soproni Levéltára X. 3.

Dr. Székely Pál bányász mérnök úrnak, Sopron, Csengery utca – címzett levél:

„Soproni helyi megbízottunk valamint a soproni nagygyűlésre [1920. május 30.] felutazott kiküldöttünk nagy elismeréssel nyilatkoztak a Nagyságod vezetése alatt álló főiskolai hallgatókról, akik bámulatos lelkesedéssel és hozzáértéssel segédkeztek nekünk az ünnepély rendezésében és biztosították ezáltal azt a gyönyörű szép eredményt, ami általános feltűnést keltett.

Fogadja Nagyságos Uram hazafias és hálás köszöntésünket példás és lelkes támogatásukért és kérjük, méltóztassék e köszönetünket a főiskolás hallgatókkal is közölni. Kérjük nehéz munkánkban további támogatásukat...

*Gálócsy Árpád sk.
a [TEVÉL] prop. biz. elnöke”*

Dr. Székely Pál: A selmecebányai M. Kir. Bánya- és Erdőmérnöki Főiskola hallgatóinak sztrájkja Sopronban 1920 tavaszán.

In: Gál Péter József (szerk.): Selmeci – soproni diákélet. Soproni Egyetem Kiadó, 2019. 140. o.

III.17

56

Hűség az alma materhez

A hallgatóságban – az ország területi integritásának megvédése iránt tanúsított lelkes igyekezeten túl – az átélt hányattatások hatására egyre erősödött az otthont jelentő alma mater megvédésének ösztöne. A főiskola költözésének rémképe feltámadt az elszakítással veszélyeztetett Sopronban. Ami Selmecebányán történt, számukra egyszerűen nem fordulhatott újra elő.

Erősítette a hangulatot a soproni elhelyezés bizonytalansága. A Károly laktanyabeli elhelyezés alig felelt meg az oktatás céljainak, ezért a megoldást a főiskola vezetése ideiglenesnek tekintette, míg „a város megfelelőbb épületekről nem gondoskodhatik”. Emellett 1919-től felmerültek más székhelyek alternatívái, többek között Pécsset, Egerben, Budapesten és Miskolcon.

1921. augusztus 8-án Sopron küszöbön álló kiürítése miatt a M. Kir. Pénzügyminisztérium elrendelte a főiskola értéktárgyainak és teljes felszerelésének biztonságba helyezését célzó intézkedések megtételét. Lázás csomagolás és vasúti berakodás után a főiskola értékeit a professzorok irányítása mellett útnak indították, s a győri ágyúgyárban helyezték biztonságba. Ekkor úgy tűnt, a főiskola számára folytatódik a menekülés, előlről kezdődik a helykeresés.

Az első ágfalvi ütközet, annak előzményei és hallgatóink

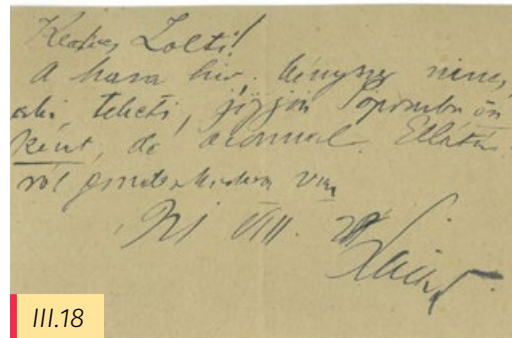
1921. augusztus 20-án a legnagyobb tömegtüntetésre került sor Sopronban az elcsatolás ellen. Az alkalmi szónokok között ott voltak a főiskolások is. Ugyanezen a napon ragasztották ki augusztus 1-jei keltezéssel azokat a plakátokat, amelyeken Sopron Ausztriának való átadásának tervezetét tették közzé. A trianoni békediktátum értelmében, Mohács gyásznapiján, augusztus 29-én kellett volna hivatalosan átadni Sopront és környékét Ausztriának.

A soproni főiskola hallgatói tudatosan készültek Sopron és környéke megmentésére. A gyér források tanúsága szerint az Ifjúsági Kör vezetői továbbra is összeköttetésben álltak a társadalmi és területvédő szervezetekkel (Ébredő Magyarok Egyesülete, Magyar Országos Véderő Egylet, Nyugat-Magyarországi Liga), de az a szóbeszéd is járta, hogy ők hívták be a felkelő alakulatokat a városba.

Mindenesetre augusztus végén titkos megbeszélések kezdődtek az Ifjúsági Körben a fegyveres ellenállás megszervezéséről az akkori Károly laktanyában, a selmeci főiskola átmeneti otthonában. Ezek eredményeként a hallgatók részére „behívók” kerültek postára Leicht Ottó Ifjúsági Köri elnök aláírásával, hozzávetőlegesen a következő szöveggel (egy fennmaradt „behívó” pontos szövegét ld. a III.18. sz. képen):

„Kedves Barátom! A haza hív! Kényszer nincs. Aki teheti, önként és azonnal jöjjön el Sopronba, ahol ellátásáról gondoskodtunk.”

Ifj. Krug Lajos: Tüzek a végeken. Selmectől-Sopronig. 1. kiad. Sopron, Tóth Ny., 1930. 33. o.

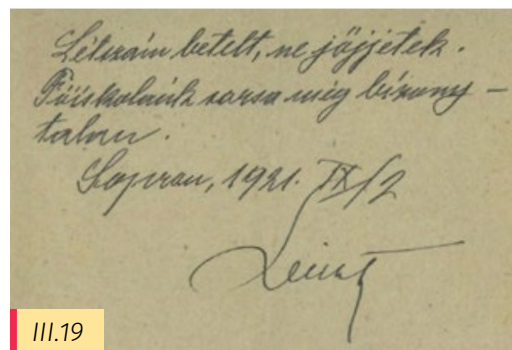

III.18

Augusztus 23-án Friedrich István korábbi miniszterelnök és hadügyminiszter, felkelő vezér ismételten tárgyalt az ifjúság képviselőivel. A végül sikertelenül záródó tárgyalások célja feltehetően az volt, hogy a főiskolások csatlakozzanak osztagához. Mindemellett a „behívók” hatására megkezdődött a nyári szabadságukat töltő hallgatók visszautazása Sopronba. Az Ifjúsági Kör feltehetőleg pontos nyilvántartást vagy listát vezethetett arról, hogy kinek küldtek már addig „behívót” postai levelezőlapon. Így a mozgósítás olyan sikeres volt, hogy időközben betelt a létszám. Erről tanúskodik egy szeptember első napjaiban kelt és postára adott második levelezőlap, a főiskola és közvetve Sopron bizonytalan sorsára is utalva:

„Létszám betelt, ne jöjjetek. Főiskolánk sorsa még bizonytalan.”

Soproni Egyetem Erdészeti, Faipari és Földmérés-történeti Gyűjtemény 07808/2.

III.19

Augusztus 27-én a felkelés vezérkara haditanácsot tartott a Pannónia Szállóban, amelyen Székely Elemér bányamérnök-hallgató, tüzérfőhadnagy, a főiskolai karhatalom parancsnoka is részt vett. A tanács ekkor kimondta, hogy ha lehet a kormány segítségével, de ha kell, a kormány nélkül is megvédik és fel nem adják Nyugat-Magyarországot.

Augusztus végén Héjjas Iván főhadnagy, a kecskeméti felkelők vezére felsőbb parancsra hivatkozva, Jankó Sándor rektor tiltakozása ellenére 120 fős osztagával birtokba vette a Károly laktanya épületeit, majd itt gyülekeztek tovább a „rongyos” felkelők mellett a budapesti egyetemisták és egyéb inzurgensek. A soproni hallgatók egy része ekkor csatlakozott Héjjas csapatához. Az események ezután felgyorsultak: egy nappal a város tervezett átadása előtt kirobbant a nyugat-magyarországi felkelés.

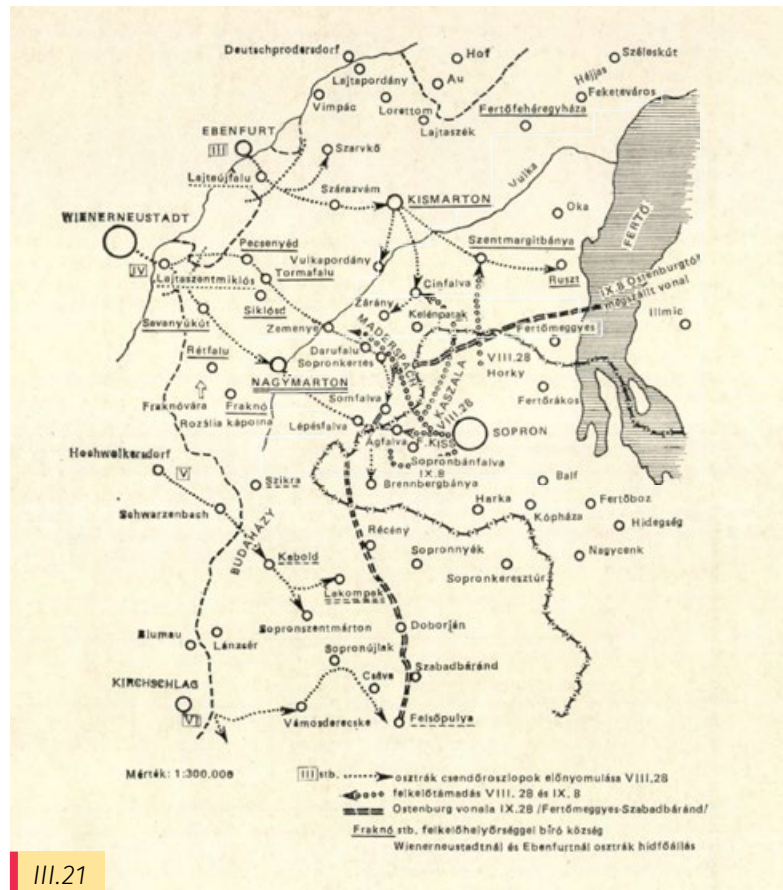

III.20

A nyugat-magyarországi felkelés kirobbanása

1921. augusztus 28-án a Sopronba érkező és rajtaütésre szolgáló fegyvereket a Károly kaszánya udvarán osztották szét. Ezután Ágfalva térségében a többségében kecskeméti felkelők egyik csoportja, Francia-Kiss Mihály vezetésével megálljt parancsolt az osztrák megszálló csendőrségnek. Mintegy 30–40 fő beletámadt az átadás biztos tudatában beérkező osztrák csendőrcsapatba. A tűzpárbajban Baracsi László 42 éves felkelő hősi halált halt.

A környéken zajló összecsapások résztvevői közül Maderspach Viktor emlékiratában olvasható, hogy Kaszala Károly 40 fős csapatában már néhány selmeci-soproni hallgató is küzdött a terület integritásáért. A parancs értelmében Cinkfalvát és környékét tartották ellenőrzésük alatt. Ugyanerről a tényről számol be Ádám T. István is a felkelő harcoknak emléket állító könyvében.

III.21

„Egy átharcolt, izgalmas éjszaka után Kaszala is fáradtan, kimerülten jön Cinkfalva [Cinkfalva] felől. A cukorgyárnál történt az összecsapás az osztrákokkal. Legénysége, mely legnagyobb részt a budapesti Városliget söpredékéből állott, szinte kivétel nélkül cserbenhagyta. Csak négy főiskolai hallgató nem tágított mellőle. Azokkal tartotta az elfoglalt állásokat mindaddig, míg Osztenburg [Ostenburg] emberei fel nem váltották.”

Maderspach Viktor: Élményeim a nyugatmagyarországi szabadságharcból – Sigray fogadja Osterburg jelentését. In: Magyarország, 1926. január 14. 4. o.

„Másnap, augusztus 29-én [helyesen: 28-án], azután hogy a magyar katonaság kivonult Ágfalváról, a Sopron-ágfalvai útszakaszon is megjelent az osztrák csendőrök egyik erős osztaga. A csendőrök és két antant tiszt védelme alatt velük jött Nyugatmagyarország osztrák kormánybiztosa is, Davy Róbert dr., az osztrák külügyminisztérium miniszteri tanácsosa narancssárga autóján. Ugyanakkor cirkált arra Kaszala Károly bányászfőiskolásokból és környéki lakosokból szervezett fölkelő csapatával.

A fölkelők meglepték, a szinte gondtalanul poroszkáló osztrákokat, harc fejlődött ki köztük, melynek során a fölkelők egy embert veszítettek [Baracsi László]. (...) Davy osztrák kormánybiztos Kaszalának fogságába került, az őt kísérő antant tisztekkel együtt.”

Ádám T. István: A nyugatmagyarországi felkelés története. Külpolitika, Budapest, 1935., 33–34. o.

Még az ágfalvi események napján a hallgatók – a főiskolán kialakult tarthatatlan helyzetre való tekintettel – karhatalmi választmányi gyűlést tartottak, amelyen határozatot hoztak: kérni fogják a főiskolás karhatalomnak tisztiszázad formájában az Ostenburg-zászlóaljba való felvételét, ami augusztus 29-én meg is történt. A század ezután spártai körülmények között elhelyezkedett a 48-as laktanya második emeletén mint a 2. csendőr-tartalékszázalaj V. tisztiszázada, s hamarosan az éjszakánként civil ruhát öltött immár Ostenburg-felkelők megkezdték a portyázásokat, és a Sopron környéki osztrák csendőrállomások nyugtalanítását. Közben csendőri segítséggel sikerült kitessékelní Héjjas felkelőit a Károly laktanya területéről, akik a főiskola menzáján 4600 korona értékű adósságot hagytak maguk után.

„A hallgatóság (...) száma (...) az 1920/21. tanévben 400 volt. (...) Reá kell mutatni, hogy a bányászati és erdészeti főiskola hallgatói, akik hivatásuknál fogva is a hadi szolgálat által megkövetelt testi épségnek és egészségi állapotnak megfelelően, kivétel nélkül a harcra kész haderő tagjai és javarészen a világháborút végig küzdött, vitéz magatartásukért többszörösen kitüntetett férfiak; és ki kell emelni, hogy a főiskolai ifjúságnak körülbelül harmadrésze az átcsatolással kapcsolatos izgalmak között a rend fenntartásában tevékeny részt vesz.”

Részlet az ideiglenesen Sopronban elhelyezett selmecbányai M. Kir. Bányászati és Erdészeti Főiskola tanácsának emlékiratából. Soproni Egyetem Központi Levéltár 2.c. 1210/1921.

A második ágfalvi csata: előzmény, ütközet, következmények

III.22

Augusztus 29-én Bécsújhelyről vasúti szállítással újabb 250 osztrák csendőr érkezett be erősítésként Ágfalvára, és a megszállt „A-zóna” Magyarország felőli határán elzárták a falut Soprontól. Az osztrákok elkészítettek erről egy propagandafilmet is: alakulataik az elfoglalt falu fő utcáján meneteltek, illetve Somfalva (Schattendorf) felől harcászati gyakorlatot hajtottak végre. E felvételeken jól látszik a somfalvi (akkor még) földút, háttérben a Borsó-hegygel.

Az osztrák tervek szerint Ágfalva község, annak vasúti állomása, kirakodó rámpája és létesítményei (a fegyveresen megerősített, ma már nem álló 15. sz. vasúti őrháza) kiindulópontként szolgáltak volna az újabb osztrák támadáshoz. Így lett egy kicsiny német ajkú faluból – mai szóhasználattal – osztrák logisztikai és utánpótlási központ. Ez magyar részről állandó veszélyforrást jelentett Sopronra nézve, ezért azt fel kellett számolni.

Az osztrák megszálló erők terve továbbra is az volt, hogy csatlakozásra bírják Sopront. Szeptember 7-én egy Ágfalván rendezett nagygyűlésen követelték a bevonulást Sopronba. Tervük az volt, hogy elfoglalják a városi vízművet és a kutakat, hogy így kényszerítsék a várost megadásra. Ágfalván mintegy 450 osztrák csendőr állomásozott, várva a támadási parancsot. A magyar felkelők erről értesülve megelőzték az osztrákokat. A soproni főiskolás, és más irreguláris erők ekkor immár a 48-as laktanyában gyülekeztek. A

frontot járt, selmeci-soproni főiskolásokhoz pesti műegyetemis-ták, szombathelyi tisztviselők és vasutasok, sőt néhány bosnyák népfelkelő is csatlakozott. Mindannyian civil ruhát viseltek. Fegyverük nem volt, közülük csak a beavatottak tudták, hogy a magyar Ostenburg-csendőröktől fognak fegyvert kapni a hajnali vállalkozáshoz. A felkelők erejét a korabeli források 110 főre becsülték. Az osztrák túlerő mintegy négyszeres volt. A magyar

felkelők parancsnokai Maderspach Viktor tartalékos huszárszázados, borbolyai Gebhardt Pál százados és Székely Elemér tartalékos tüzér főhadnagy, főiskolai karhatalmi parancsnok voltak.

Maderspach így írja le a támadásra készülő főiskolásokat:

„Felszerelés: puská, rohamkés, fejenkint két kézigránát, 100 töltény, hátizsák nélkül, polgári ruha (fehér nyári öltözet kizárva). Gyülekező: pont kilenckor negyvennyolcas laktanya udvarán, főépület előtt. (...) Husszein [Hussein] Ibrahim Hilmi bányász akadémikus [vaskohómérnök-hallgató] feltette a fezt. A sok csinos sportöltözetű főiskolai hallgató bizonyos urivonást kölcsönzött az egész csapatnak, úgy, hogy némi fantáziával egy nagy vadásztársaságnak tarthatott volna bennünket valaki.”

Maderspach Viktor: Élményeim a nyugatmagyarországi szabadságharcból – Előre az éjszakába!
In: Magyarország, 1926. január 20. 6. o.

A történések főbb mozzanatait, illetve helyszíneit a I.02. számú térkép szemlélteti.

A szeptember 6-i felderítést követően, 7-én a 48-as laktanyából kisebb csoportokban kivonulva, az éj leple alatt alig ismert ösvényeken indult el a kicsiny „sereg”, fűzfabottal a kézben a Liget-patakhhoz, az antant által kijelölt zónahatárhoz. Két bosnyák fiú vitte a csapat egyetlen géppuskáját. A Sopronból indult magyar erők átvették az Ostenburg-csendőröktől

a kézfegyvereket, s három rajra oszlottak, amelyekből kettő majdnem kizárólag főiskolásokból állt. Egy raj Brennbergbánya felől biztosított, a támadás előtt elvágta a telefon- és távírvonalakat.

Szeptember 8-án, hajnali háromnegyed ötöt ütött a templomóra, amikor az 1. és 2. főiskolás raj az ágfalvi erdő és a brennbergi vasút között, a 3. (szombathelyi vasutasokból és bosnyákokból álló) rajjal együtt a falu alsó részén előre tört, Ágfalva visszafoglalásáért. A készülő támadást az osztrákok felfedezték, s a falu északi részén, a nagymartoni vasúti töltés mögül tüzet nyitottak a magyar erőkre. A Ház-hegyről (Hausberg) válaszul géppuskatűz zúdult a falu házaira és az osztrákokra. A felkelők az evangélikus templom

oltalmában bejutottak a faluba, de a szomszédos iskolaépületből ismét erős osztrák tüzet kaptak, ezért kénytelenek voltak visszahúzódni a brennbergi úton előrenyomuló csoporthoz. A Patak utca irányából, a ma már szintén nem álló Kirchknopf-vendéglő felől sikerült hátra támadni az osztrákokat, akik egészen a nagymartoni vasút mögé hátráltak. A 3. raj oldalba támadta a vasúti őrház védőit, majd a Ház-hegynél visszaverte a szuronyrohamra induló osztrák csendőröket. Az ellenség ekkor szenvedte el legsúlyosabb vereségét. A felkelők az evangélikus iskola udvarán ún. pótágyúkat is alkalmaztak: esővízes hordókba lőttek bele, ezek akkorát szóltak, mint az ágyú. Emiatt az osztrák sajtó később világga kürtölte: „2000 főnyi inzurgens tüzérségi támogatással támadta meg Agendorf-ot.”

A hajnali órákban kiérkező Ostenburg-zászlóalj előőrsei keresztűzbe kerültek, de csendőrei „rendfenntartás” címszó alatt, nagy erővel bevonultak Ágfalvára és elfoglalták Brennbergbányát is.

A felkelők három hősi halottat vesztek: Machatsek Gyula erdómérnök-hallgató tartalékos hadapródormestert, Szechányi Elemér bányamérnök-hallgató tartalékos alhadnagyot és Pehm Ferenc önkéntest, pénzügyi tisztviselőt, aki Ostenburg-csendőrként szolgált. Rajtuk kívül ketten (Held Károly erdómérnök-hallgató és Zorkóczy Lajos egyetemi hallgató) súlyosan, többen könnyebben megsebesültek.

Az ott állomásozó vasúti szerelvényen Bécsújhelyig menekülő osztrákok veszteségeiről máig is ellentmondóak az adatok. Két hősi halottjuk ismert: Arnold Mosch és Karl Heger járőrvezetők. Az osztrák források szerint tovább 1 fő elesett, további 6 csendőr súlyosan, 15 fő könnyebben megsebesült. A magyar és osztrák sebesültek közül többen a soproni Erzsébet Kórházban kaptak gondos ápolást.

A csata végleg megmentette Sopront az osztrák megszállástól, s ennek az ütközetnek is köszönhető, hogy Sopron és környéke népszavazással dönthetett hovatartozásáról.

SOPRONI HIRLAP

Előfizetési árak: egész évre 300 K,
fél évre 180 K, negyed évre 90 K,
egy óra 30 K. — Egyes példány:
helyben és vidéken 1.50 K

Keresztény politikai napilap

Szerkesztőség és kiadóhivatal
Sopron, Templom-utca 5. szám.
Telefon 345.
Hirdetések egyezmény szerint.

A tegnap éjjeli harcok Sopron körül.

Agfalvát, Somfalvát, Czinfalvát, Brennberget és még sok községet elhagytak az osztrákok.

Vonul vissza mindenfelé az osztrák csendőrség. A felszabadult községek magyar csendőrséget kérnek.

Sopron, szeptember 8.

Tegnap reggel izgalmasak voltak Sopron utcái. Mindenhol az éjszakai eseményeket tárgyalták, mert már a korai órákban híre kelt az ágfalvi és a brennbergi eseményeknek. Fokozta az izgalmat az, hogy a reggeli órákban sebesültet is hoztak Ágfalva felől.

Csakhamar örömmel jelentették egymásnak az emberek, hogy Ágfalván, Brennbergen, Somfalván nincsenek már osztrákok, sőt a többi megszállott területről is visszavonulóban vannak.

A déli korzónál nagy tömeg várta az Ostenburg-zenekar felvonulását, de nem jött. Sokan a 48-as laktanya felé indultak, mert híre ment, hogy dél körül vonul be a vidékről, rendcsináló utjáról Ostenburg zászlóaljja.

Dél körül a zászlóalj a Kossuth Lajos-utcán át meg is érkezett zenekarral. A tömeg állandó éljenriadalmakkal kísérte a menet vonulását, melyben ott volt néhány foglyul ejtett osztrák csendőr is.

A teljes hadi felszerelésben vonuló csapat impozáns és izgalmas hatást tett. Ostenburg hősei pedig hosszú menetben értek a 48-as laktanya elé, ahol az óriási közönség új éljenriadásai közt vonultak be a kaszárnyába.

Jelentéseink a tegnapi eseményekről a következők:

Az ágfalvi harc.

Ma éjszaka az ágfalvi tábori csendőrs jelentette Sopronba, hogy Ágfalváról erős puska- és gépfegyvertűzés hallatszik. Ugyanakkor menekült ágfalviak arról tettek a városban jelentést, hogy a községbe mintegy 100 főnyi felkelőcsapat vonult be s harcban áll a falut megszállva tartó 450 főnyi csendőrcsapat. A harcolók közben a viaduktot őrző magyar csendőrségre is tüzeltek s a közelben levő egy másik táborőrsöt is megtámadták, mire Ostenburg őrnagy, hogy a rendet helyreállítsa és Sopron biztonságát minden eshetőség ellen megvédje, reggel 5 órakor riadót fuvatott és zászlóaljával kivonult Ágfalvára. A községből ekkorra már a felkelők rövid, de heves harc után kiszorították az osztrák csendőrséget, mely részint vonaton, részint gyalog elmenekült Bécsújhely irányában. Az osztrák veszteség megállapíthatólag 1 halott és két sebesült volt.

Ostenburg őrnagy a községbe érve a felkelőket azonnal lefegyverezte és őrizet alatt Sopronba kísérte. A felkelők fogságában levő osztrák csendőröket szabadon bocsátotta és részükre a szabad elvonulást is biztosította. A községet azonban, tekintettel arra, hogy ott semminemű fegyveres erő nincsen és a felkelők összeszedése

még folyik továbbra is megszállva tartja.

A községbe azonnal kiszállt gróf Sigray fő kormánybiztos, aki meggyőződést szerzett arról, hogy a rendet az Ostenburg zászlóalj teljesen helyreállította. Ugyancsak kiszállt a községbe Ivaldi olasz ezredes, valamint Redon francia kapitány.

A lakosság nagy örömmel fogadta a magyar csendőrzászlóaljat.

A brennbergi kommunis- ták is eltávoztak.

A felkelők ma éjszakai ágfalvi támadása következményeképpen az osztrák csendőrség Sopron környékét kiterítette, minek folytán Ostenburg őrnagy, hogy a környék lakóinak nyugalalmát megvédje, kénytelen volt tábori őrszeit a Brennberg—Lépesfalva vonalig előretolni.

Brennbergből a bányászok egy töredéke, mely kommunista üzemeket folytatott s a bányák üzemi kommunizálását készítette már elő, az osztrák csendőrséggel eltávozott. A többiek folytatják a munkát.

A felszabadult lakosság magyar csendőrséget kér.

Azokból a községek közül, ahonnan az osztrák csendőrök kivonultak, részint közvetlenül, részint az antant

Végső búcsú az ágfalvi csata hőseitől

III.27

Ostenburg őrnagy már az ágfalvi csata délutánján felkereste a főiskolás tiszteket a 48-as laktanyában található körletükben. Ekkor ígéretet tett arra, hogy a hősi halottakat a legfényesebb katonai pompával temette-ti el, az antantmisszió tagjainak ellenzése dacára is. Szeptember 9-én adta ki a főiskola Machatsek Gyula és Szechányi Elemér közös gyászjelentését, amelyből az is kiderül, hogy az intézmény – természetesen – saját halottjainak tekintette a két hallgatót. Ugyanezen a napon Sopron polgármestere, Dr. Thurner Mihály meghívólevélben kérte Jankó Sándor rektortól a főiskola teljes részvételét a temetésen.

Az ágfalvi csatatéren elesett négy hősi halottat a 48-as laktanya udvarán, egy kápolnává alakított cserfasátor alatt ravatalozták fel. A két főiskolás hallgató mellett ugyanabban a katonai tiszteletadásban részesült a ha-

lálakor mindösszesen 27. életévében járt Arnold Mosch osztrák csendőr járőrvezető, valamint a 20 esztendőes Pehm Ferenc pénzügyi tisztviselő, az Ostenburg-csendőrzászlóalj önkéntese, akit szülővárosában, Szombathelyen helyeztek örök nyugalomra. A hallgatók két óránként váltva egymást díszőrséget álltak, amelyet csendőrtisztek egészítettek ki. Az ünnepélyes búcsúztatás szeptember 10-én reggel 9 órakor kezdődött. Az esemé-

nyeket az antantbizottság demonstrációnak nyilvánította, így tünetőleg távol maradt azoktól, Ausztriát egy ezredes és egy ügyvivő képviselte. A 48-as laktanya udvarán több ezer fős gyászoló tömeg gyűlt össze, közte a főiskola teljes oktatói kara és egyenruhába öltözött hallgatói. A hazafias lelkesedéstől és bizakodástól átítatott halotti beszédet Arany János Paskál premontrei kanonok tartotta. A Sopron belvárosán végighaladó gyászmenet mellett sorfalat állt a város lakossága. Machatsek Gyulát a Régi Szent Mihály temetőben, Szechányi Elemért és Arnold Moscht néhány lépésnyire egymástól az Új Szent Mihály temetőben temették el, ahol Dr. Zehetbauer Ottó apátplébános szentelte meg a sírokat. Itt a búcsúbeszédet Dr. Thurner Mihály polgármester mondta, majd a hallgatók Ifjúsági Körének nevében Leicht Ottó elnök, míg a főiskola bányászati és kohászati ágazatának

III.28

III.29

III.30

nevében Jakóby László fémkohómérnök-hallgató köszönt el társaiktól. A sírokra az első babérkoszorút Ostenburg őrnagy tette, a főiskola tanári karának koszorúját Jankó Sándor rektor, az Ifjúsági Körét Leicht Ottó elnök helyezte el. A Soproni Magyar Férfidalkör énekét követően a főiskola vonószzenekara húzta el az elesettek legkedvesebb nótáit, majd a Himnusz után az Ostenburg-zászlóalj díszszázada a főiskolai vadászcsapattal kiegészülve háromszoros díszsortűzet adott.

III.31

64

A temetést követően özv. Szechányi Józsefné, Szechányi Elemér édesanyja levélben köszönte meg a Rektori Hivatalnak a főiskola által tanúsított részvételt, a mérhetetlen fájdalomban való osztozkodást. Machatsek Gyula leckekönyvébe a tragikus ágfalvi események után közel hét és fél évvel, 1929-ben Ostenburg-Moravek Gyula mintegy záradékkul a következő sorokat jegyezte be: „Machatsek Gyula a haza védelmében 1921. szept. 8-án az Ágfalvi ütközetben hősi halált halt. Emléke örök időkre a mienk!”.

A két főiskolás hősi halála egyben szimbóluma az örök erdész-bányász testvériségnek is. Az elesettek korhadó fakeresztjeit később díszes síremlékekre cserélték, így ezek a mementók ma is méltóképpen hirdetik az utókornak a hazaszeretetet és a kötelesség-telejesítés hősi példáját; a város és az alma mater vezetői pedig minden évben elhelyezik a síroknál a megemlékezés koszorúit.

III.32

Machatsek Gyula

(1899–1921)

III.33

Erdőmérnök-hallgató volt, tartalékos hadapródőrmester, a nyugat-magyarországi felkelőharcok fiatal katonája, aki a második ágfalvi csatában, mindössze 21 évesen halt hősi halált.

Szombathelyen született 1899. október 12-én. Atyja, Machatsek Alfréd posta és távírda főfelügyelőként dolgozott Sopronban. Édesanyja, pusztarádóczy Boda Zsófia, Széll Kálmán egykori miniszterelnökkel állt rokonságban. Machatsek Gyula a soproni római katolikus iskolában, majd a Szent Benedek-rendi gimnáziumban nevelkedett. A felső négy osztályt az Evangélikus Líceumban végezte.

Az I. világháború alatt egyévi önkéntesnek jelentkezett a frontra és 1917 őszén besorozták a m. kir. 18. honvéd gyalogezredbe. Tiszti iskolába Pozsonyba került, s közben mint szabadságolt katona végezte a gimnázium felső osztályait. 1918 tavaszán a román fronton vérhasban megbetegedett, majd a marosvásárhelyi kórházban ápolták. 1919. augusztus 28-án mint magántanuló érettségizett a soproni Líceumban. Dédapjának, Machatsek Antalnak, a rohonci Batthyány-uradalom egykori főerdészének írásai szerették meg vele az erdőt, a természetet.

Az 1919/20-as tanév 1. félévében beiratkozott a Sopronban új otthonra talált selmecbányai főiskola erdőmérnöki szakára. Machatsek Gyulát nyári szabadsága alatt, Rohoncon érte utol az Ifjúsági Kör ellenállásra szólító behívója. A főiskolai karhatalom tagjaként a soproni 48-as laktanyában székelő Ostenburg-zászlóalj V. tisztiszázadának tagja lett. 1921. szeptember 8-án, Kisasszony napján a második ágfalvi csatában osztrák golyó oltotta ki ifjú életét. A főiskolás rohamcsapat tagját a brennbergi vasúti töltésen érte a halálos fejlövés.

1921. szeptember 10-én többezres tömeg búcsúztatta a Régi Szent Mihály temetőben. Barátja, ifj. Krug Lajos „Tüzek a végeken” című könyvében adózott felejthetetlen jó barátja emlékének, aki a legdrágábbat, az életét adta a hazáért. Emlékét és nevét a leghűségesebb városban az Őrtüzek! obelisz, szobor, utca, egyetemi kollégium és kiadványok őrzik.

Szechányi Elemér

(1899–1921)

Bányamérnök-hallgató volt, tartalékos alhadnagy, a nyugat-magyarországi felkelőharcok ifjú katonája, aki 21 évesen életét áldozta Sopronért, a nyugati végekért.

Szechányi (Szezsányi) Elemér 1899. november 13-án született a Turóc vármegyei Ruttkán. Édesanyja özv. Szechányi Józsefné állami óvónőként dolgozott Alsóturcsokon. Szechányi a középiskoláit Besztercebányán, Selmecebányán és Rimaszombaton végezte. 1917-ben érettségizett Rimaszombaton.

1917. október 1-jén bevonult a kassai 34. cs. és kir. gyalogezredbe. Tizenegy hónapig katonai és frontszolgálatot teljesített. 1918 júniusától az összeomlásig az olasz fronton küzdött. 1918 őszén, „a forradalom idején a csehek ellen harcolt, ezért anyjával együtt kiutasították” szülőföldjéről.

Az 1918/19-es tanév 1. félévétől beiratkozott a selmeci főiskola bányamérnök szakára. 1920 tavaszától a főiskolai hegyi zászlóalj tagjaként a sopronmegyei karhatalmi zászlóaljban teljesített szolgálatot. A Tanácsköztársaság ideje alatt tanúsított politikai magatartását – felmerült kifogás hiányában – halála előtt mindössze 4 nappal, 1921. szeptember 4-én igazolta a főiskolai igazoló bizottság. 1921. szeptember 8-án mint civil ruhás felkelő hősi halált halt a második ágfalvi ütközetben, ahol osztrák gépfegyvergolyó leszakította a karját és elvérzett.

1921. szeptember 10-én helyezték örök nyugalomra édesanyja jelenlétében az Új Szent Mihály temetőben. Szechányi nemes alakját könyvek és kiadványok, emlékművek és szobor őrzi Sopronban.

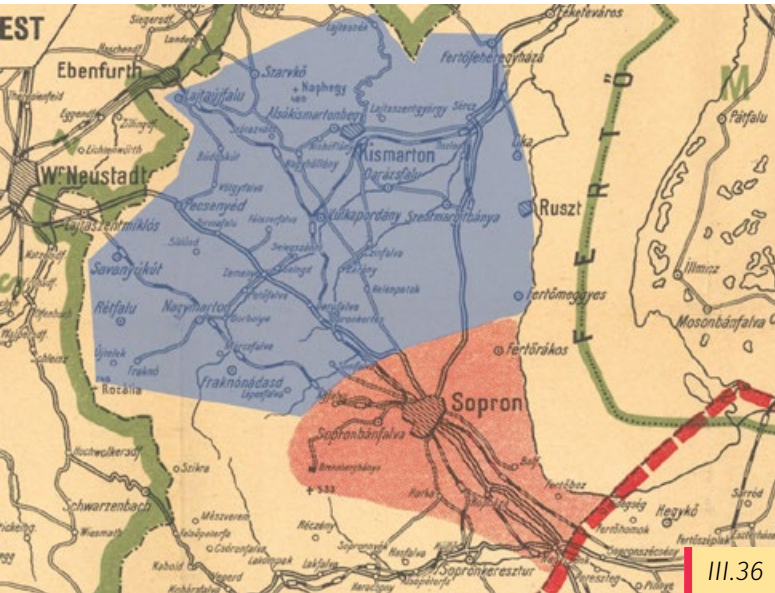
Arnold Mosch

(1894–1921)

Felkelőélet 1921 őszén

A második ágfalvi összecsapás döntő fordulata után, szeptember 9-én Johann Schober osztrák kancellár elrendelte Nyugat-Magyarország feladását és a határhozi szolgálat történelmi határon való felvételét. Az osztrák csapatok visszavonulása után a magukra maradt, döntően németajkú területeket a felkelők szeptember 10-től birtokukba vették. Miután Prónay Pál átvette a felkelőcsapatok főparancsnokságát, a területen elhelyezkedő egységekből öt felkelőhadsereg alakult meg.

III.36

III.37

III.38

Az V. Felkelőhadsereg – amelyben a soproni főiskolások szolgáltak – Ostenburg-Moravek Gyula őrnagy protektorátusa alatt állt, Prónay Pált csak a Lajtabánság kikiáltása után ismerték el főparancsnokuknak. A hadsereg élén parancsnokként előbb Maderspach Viktor százados, majd szeptember 24-től Gebhardt Pál százados (III.37. sz. kép) állt. Mindkettőjük helyettese Székely Elemér főhadnagy, bányamérnök-hallgató volt, akinek segédtisztje Gyarmathy Endre főhadnagy, erdőmérnök-hallgató volt. A hadsereg székhelyét a nagymartoni Posta Szállóban rendezték be. Később a hadsereg kötelékébe került Friedrich István egykori miniszterelnök felkelőcsoportja is, amely Kismartonban helyezkedett el.

III.39

Az ellenőrzött terület jelentősebb településeire főiskolás parancsnokokat osztottak, ahonnan a felkelő-hallgatók „Polgárőrség – Bürgerwehr” feliratú karszalagot viselve járőröztek a kisebb falvakon keresztül, polgárőrséget szerveztek a helyiekből. Mivel a lakosságot sem etnikai, sem vallási tekintetben nem tekintették ellenségnek, és irányukban a „legsúlyosabb bánásmód volt kötelező”, így a felügyelt térségben sikerült a közrendet fenntartani és az atrocitásokat elkerülni. Tevékenységüknek köszönhetően a terület lakosságának java része a felkelők mellé állt, emellett szinte teljesen megszűnt a csempészet.

III.40

III.41

III.42

A főiskolások parancsnoksága lett az úgynevezett „halálfejes felkelőrayon”. Nevüket az ekkor a területen hiánycikknek számító magyar postabélyegek felülbélyegzett változatának forgalomba helyezésével, egyúttal figyelmeztetésként is kiadott halálfejes bélyegekről kapták. A főiskolások körében emlékbélyeg szerepe is volt ezeknek, felíratával emlékeztetve az ágfalvi összecsapásra. A magyar postai értékcikkek felülnyomását elrendelő határozat után a Soproni Hirlap nyomdájában, vagyis Tóth Alajos könyvnyomdájában összesen 9800 darab halálfejes bélyeget készítettek sietve, 9 értékben. A szeptember 18-án megjelent bélyegek Sopron vármegye felkelők által ellenőrzött területének postahivatalaiban kerültek forgalomba.

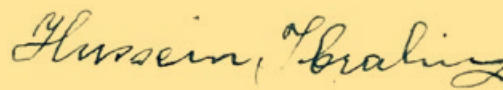

III.43

Halálfejes bélyeg volt azon a levélen, melyet Szécsi Gy. Jenőnek, a Turáni Társaság ügyvezető igazgatójának hozott ma a posta.

„Becses tudomására hozom, hogy több, mint egy hónapja tartózkodom jelen csapattestemnél. Ittlétem célját sem pártoskodás, sem pedig gyűlölet nem irányítják, tisztán rajongó magyar érzelmem és a magyar haza iránt való szeretetem készítette arra, hogy Magyarország területi épségének megvédésére én is fegyvert ragadtam...”

Kelt Fraknóvárt, az Esterházyak sziklavárában

vaskohómérnök-hallgató

Török testvér – magyar testvér.

In: Magyarság, 1921. 232. sz. (október 18.) 7. o.

Hussein Ibrahim Hilmi

(1895–1950)

III.44

1895. május 1-jén született az Oszmán Birodalom fennhatósága alatt álló Kréta szigetén található Réthimno városában, mohamedán családban. Miután lakóhelyéről, majd Isztambulból is menekülnie kellett, Európa felé vette az irányt. Az 1910-es évek legelején kerülhetett hazánkba, ugyanis 1912-től már dokumentáltan vasöntödékben és gyárakban dolgozott, mellette magyarul, németül és oroszul tanult. 1916-ban a selmecebányai Magyar Királyi Bányaiskolában kezdett el tanulni. Ekkor már egyike volt azoknak a török ifjaknak, akik a Magyar Keleti Kultúrközpont (Turáni Társaság) védnöksége alatt hazánkban végezték tanulmányaikat. A bányaiskolát 1918-ban végezte el. A Selmecebányáról menekülni kényszerülő Magyar Királyi Bányászati és Erdészeti Főiskola javainak hősiességbe helyezéséből Ibrahim is kivette a részét. Ezt követően 1919-ben beiratkozott a főiskola vaskohómérnöki szakosztályára. A megfelelő tanulmányi előfeltételek hiányában azonban rendes hallgatóként nem vehették fel, így vendég-hallgatóként tanult tovább. Élete az anyagi támogatások szűkössége miatt Sopronban sem volt könnyű, ugyanakkor nem menekült el a honvédelmi feladatok elől sem: 1920-ban a főiskolai hegyi zászlóalj tagjaként teljesített szolgálatot.

Visszaemlékezések szerint – a társai által egyébiránt gyakran ugratott Hilmi – a felkelés kezdetének időszakában is Sopronban tartózkodott, a főiskola Ifjúsági Körének egykori, Csengery utcai helyiségében társaival a hallgatók „felkelőbehívóit” címezte. A második ágfalvi összecsapást Obendorf Károly bányamérnök-hallgató rajába osztva, a jellegzetes török fejfedőt, a fezt viselve harcolta végig. A felkelés

későbbi szakaszában a Fraknó várát és környékét ellenőrzés alatt tartó rajba osztották. Schäffer Ármin több fotográfiáján is feltűnt, amelyeket egy járőrözésük alkalmával Fraknó vidékén készített az udvari fényképész. Főiskolás társait követve IV. Károly oldalán részt vett a budaörsi csatában, amelyből Maderspach Viktorral együtt vonult vissza, majd Biatorbágyról immár fegyver nélkül, polgári ruhában el tudott menekülni. Sopronba történt sikeres visszatérése után, a népszavazás előkészítésében és keresztülvitelében hathatósan támogatta a nyugat-magyarországi főkormánybiztosság működését, amely közreműködéséért – 31 főiskolás társával együtt – 1922. január 10-én Guillaume Árpád tábornoktól Főkormánybiztossági Elismerésben részesült. Irodalmi alakját mérhetetlen szeretettel rajzolta meg v. Somogyváry Gyula „És mégis élünk” című dokumentumregényében.

Mint külföldi vendéghallgatónak, kivételes miniszteri rendelettel engedélyezték a hallgatott tantárgyakból való vizsgázást, amelyek teljesítése után, 1925-ben záradékkolt. A tanulmányok befejezését követő, akkoriban előírt két év gyakorlati szolgálat után sikeres államvizsgát tett, így 1927-ben vaskohómérnöki oklevelet szerzett.

Azért, hogy az idealizált Török Köztársaság felépítésében részt vállaljon, már 1925-ben visszatért egykori hazájába. Először a török Kereskedelmi Minisztérium Bányászati Vezérigazgatóságának Vasipari Igazgatóságán kapott állást. 1926-ban megkapta a török állampolgárságot. Ugyanabban az évben ösztöndíjjal, illetve 1927-ben is, államvizsgálója apropóján járt Magyarországon. A következő néhány évben több városban dolgozott, végül 1932 áprilisában egy újonnan felállított gyárhoz szükséges szénmező felkutatása miatt a nyugat-törökországi Muğla-ba került, ahol családot alapított. Ott töltött ideje alatt levelezést folytatott egykori főiskolás bajtársával, Missuray-Krúg Lajossal. 1938-tól az 1948-ban történt nyugdíjazásáig még számos helyen és pozícióban tevékenykedett. Családjával ekkor Izmir egyik kerületében telepedett le, ahol egyrészt a nyugdíjazása körüli traumát szerette volna kiheverni, másrészt súlyos cukorbetegségén igyekezett enyhíteni. Egészségi állapota gyorsan romlott, amelynek következtében 1950. december 26-án, 55 évesen hunyt el.

A napok egyhangúságát október 12-én éjszaka törte meg egy Savanyúkútnál vaklármából kialakult osztrák lövöldözés. Ezt az eseményt egy Lajtaújfalu környékén portyázó felkelőjárőr egyik őrszemének elfogása követte, akit Kapácsy Miklós alhadnagy, erdőmérnök-hallgató egyedül szabadított ki, kézigránátjának felrobbantásával szétkergetve az osztrákokat.

Október 15-én kis híján fegyveres összetűzésbe keveredtek a különböző felkelő csoportok. Arról kapott jelentést a nagymartoni hadsereg-főparancsnokság, hogy Héjjas Iván kormányzóhű „rongyosai” déli irányban nyomulnak előre, s Kismarton megszállására készülve Fertőfehéregyházánál megtámadták az egyébként királypárti Friedrich-felkelőket. Ennek következtében a Héjjas-felkelők letartóztatták a ruszti, a szentmargitbányai és a fertőfehéregyházi őrsöket is. A helyszínre Gebhardt Pál, Székely Elemér és Obendorf Károly sietett, összecsapásra azonban mégsem került sor. Szigorú, 72 órás szolgálat következett ezután.

Október 19-én – immár IV. Károly második visszatérési kísérletének előkészítése jegyében – az összes főiskolás felkelőegységet Nagymartonba vonták vissza, majd az október 20–21-re virradó éjjel felsőbb parancsra Gebhardt egysége zárt menetben bevonult Sopronba. Ezzel véget ért a soproni főiskolások felkelői tevékenysége, hogy a következő napokban jó néhányuk új feladatot kapjon, immár IV. Károly és a hozzá hűséges katonai vezetők oldalán.

III.45

A velencei jegyzőkönyv és főiskolánk

„A magyar kormány kiküldöttjei elutaztak a velencei konferenciára. Most a »halott várostól« várjuk az életet. Egy magyar végigsétál a Canale Grande mellett, a »Rabszolgák partján«, megáll a »Sóhajok hídján«, és Sopron felé sóhajt.”

1921. okt. 11.

Kosztolányi Dezső: Kis naplóm (részlet)

III.46

1921. október 4-én Felsőőrött kikiáltották a független Lajtabánságot Prónay Pál vezetésével. Előző nap ki kellett volna üríteni a felkelőhad-seregek által ellenőrzés alatt tartott nyugat-magyarországi területeket, és a tárgyalások lezárul-táig átengedni azokat az antant felügyelete alá. A nyugat-magyarországi felkelés elindította, majd a Lajtabánság kikiáltása felgyorsította a diplo-máciai tárgyalásokat Nyugat-Magyarország sor-sának rendezése érdekében. Ausztria és Magyar-ország olasz közvetítéssel a tárgyalóasztalhoz ült: így lett Velence mérföldkő a korábbi elszige-teltségben vergődő magyar külpolitika számára.

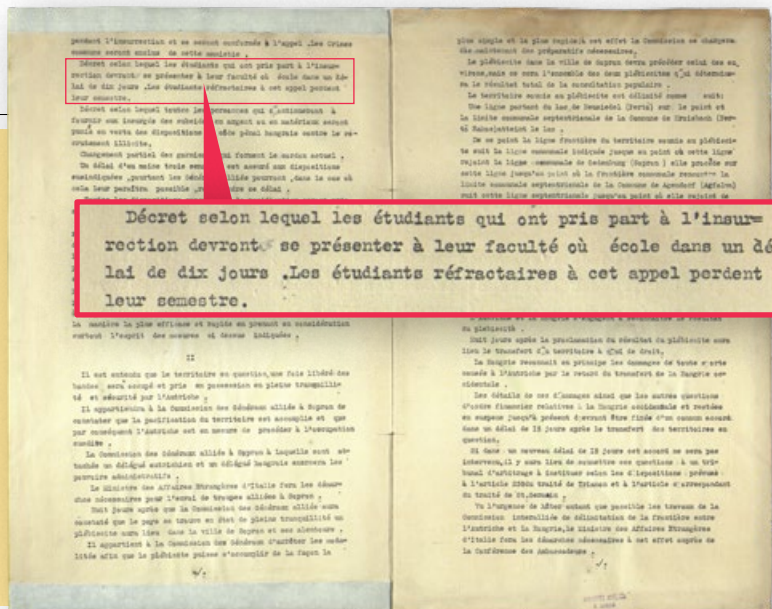
A tárgyalásokat magyar részről gróf Bethlen Ist-ván miniszterelnök és gróf Bánffy Miklós kül-ügyminiszter vezették. Az 1921. október 11–13-án, Velencében zajló kőkemény diplomáciai tárgya-lások végeredménye, hogy Sopron és környéke népszavazással dönthetett hovatartozásáról. Cserébe a magyar kormány ígéretet tett arra,

hogy lefegyverzi a felkelőket és átadja a mai Burgenland területét Ausztriának.

Az egyezmény két eredeti szövegváltozata ismert: az egyiket a Honvédelmi Minisztéri-umban, a másikat a Külügyminisztériumban fordították franciáról magyarra, de a magyar törvénytárba nem iktatták be egyiket sem. Az egyezmény külön pontban rendelkezett a felkelésben résztvevő valamennyi egyetemista és főiskolás hallgatóról:

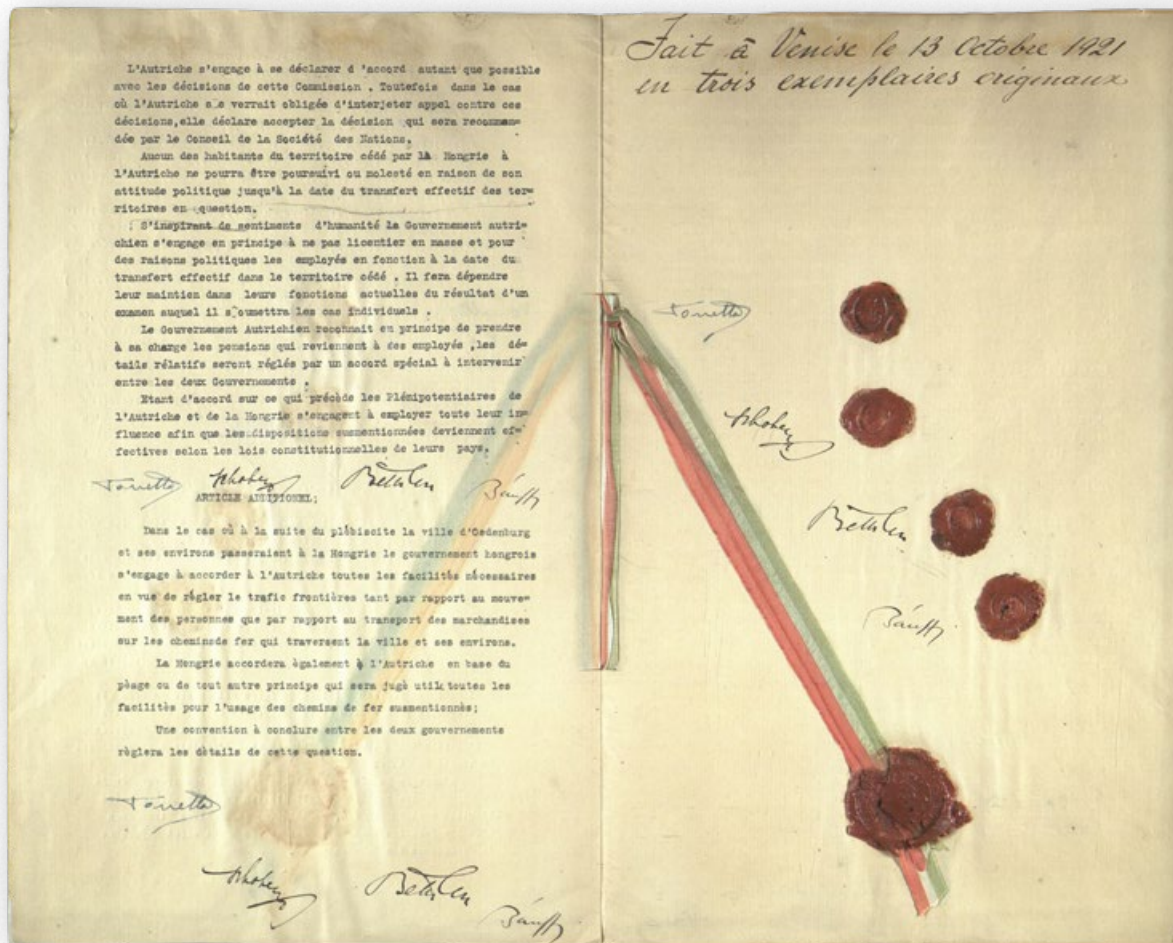
„A felkelésben résztvevő tanuló ifjúság részére rendelet adandó ki, amelynek értelmében tíz napon belül kötelesek tudománykarukon, illetve iskoláikban jelentkezni. Mindazok a diákok, akik e felhívásnak nem tesznek eleget, elve-szítik felévüket.”

A két eredeti fordítás egybevetése és a francia szöveg figyelembevétel alapján közli Fogarassy László: Iratok az oszt-rák-magyar határkérdés történetéhez III. A velencei egyezmény. Soproni Szem-le, 1981. 2. sz. 158. o.

III.47

III.48

73

Az egyezmény nyomán, hat nappal a tárgyalások után főiskolánk rektorához megérkeztek a bizalmas rendeletek és utasítások a miniszterelnöktől, valamint Pénzügyminisztériumtól és a Földművelésügyi Minisztériumtól, mint a főiskola felettes hatóságaitól. Lényegük: a főiskola Sopronban marad, a hallgatók a legrövidebb időn belül iratkoznak be és vegye kezdetét az oktatás. A rendeletek alapján a beiratkozásokat október 24–29. között megtartották és az időszakos vizsgák is kezdetüket vették, az előadásokat azonban csak november végén tudták megkezdeni.

A soproni szövetségközi katonai bizottság külügyminiszteri osztálytanácsosa által továbbított, a főiskola rektorához intézett miniszterelnöki rendelkezések főbb pontjai (1921. október 19.):

- „1. A m. kir. bányászati és erdészeti főiskola székhelye Sopron marad.
2. A kormány iparkodni fog a főiskola elhelyezésére megfelelő és méltó épületet rendelkezésre bocsátani, egyelőre azonban a főiskolának meg kell elégednie az eddig általa elfoglalt laktanyával.
3. A főiskolai ifjúság haladéktalanul behívandó és az időszakos vizsgák megkezdendők.”

Részlet a M. Kir. Bányászati és Erdészeti Főiskola tanácsülési jegyzőkönyve alapján, 1921. október 21. (hiv. 1342/1921., 1921. október 19.) Soproni Egyetem Központi Levéltár 2.a. 1. kötet

IV. Károly második visszatérési kísérlete és a budaörsi csata

A hallgatói tisztiszázad az események forgatagában

A főiskolás hallgatók közül többen részt vettek IV. Károly második visszatérési kísérletének támogatásában. Felesküdték rá, közülük 15 rangidős tiszt az uralkodói pár testőre lett, fegyveresen szolgálták és a testvérharcban is őt támogatták. Miért cselekedtek így? Mert a királytól várták a történelmi Magyarország vagy az Osztrák–Magyar Monarchia helyreállítását: ennek megértéséhez a háttérben álló események láncolatát kell megismernünk.

A magyar legitimista (királyhű) politikusok és katonatisztek a nyugat-magyarországi sávot, azaz Sopron, Kőszeg és Szombathely térségét az utolsó magyar király visszatérési bázisának szánták. Ezt a célt szolgálta a Kismartonból 1921. augusztus 28-án visszavonuló, majd még aznap Sopronba bevonuló Ostenburg-zászlóalj is a város megmentésével. Másnap, augusztus 29-én a tartalékos tiszti ranggal rendelkező soproni főiskolások felajánlották szolgálatukat IV. Károly feltétlen hívének, Ostenburg-Moravek Gyulának. Ezután alakzatban betagozódtak a csendőrzászlóaljba, és annak V. tisztiszázadává váltak (Maderspach Viktor, majd Gebhardt Pál parancsnoksága alatt).

Ezt a kapcsolatot mutatják az alábbi történések is: az 1921. augusztus 28-án Cinfalva térségében osztrák csendőrök megtámadó, majd azokat feltartóztató főiskolai utóvédet Ostenburg csendőrei váltották fel; majd 1921. szeptember 7-én, a második ágfalvi csata előestéjén a felkelő főiskolások az Ostenburg-csendőröktől kaptak fegyvert a hajnali vállalkozásra.

A második ágfalvi összecsapás fényes sikere volt, hogy az osztrák csendőrség kivonult a megszállt Nyugat-Magyarországról és megállapodott a történelmi határon. Ezt követően a főiskolai tisztiszázad Nagymarton székhellyel másfél hónapig ellenőrizte a járás területét és segítette a közigazgatási szolgálat fenntartását.

74

Soprontól Budaörsig

1921. október 21-én Károly és Zita királyné Sopronba érkezett. A főiskolai tisztiszázad (mintegy 60 fő) ekkor parancsra bevonult Sopronba, majd a város teljes helyőrségének részeként, a 48-as laktanya udvarán felesküdt IV. Károlyra. A soproni főiskolások egy része ezt követően leszerelt. „Ők csak a város megvédésére irányuló szolgálatra vállalkoztak” – mondták többen közülük.

A IV. Károly szolgálatában maradt főiskolás tisztek részt vettek a királyhű csapatok Budapestre való felvonulásában; a mozgósított erőket 6 zászlóalj, 2 huszárosztály és 2 tüzéreg alkotta. Lassú előrenyomulás vette kezdetét a főváros felé. Az útba eső helyőrségek feleskettetése és a tábori mise Biatorbágyon időhúzás volt: vélhetően Károly eredetileg is csak nyomásgyakorló demonstrációnak szánta az oldalán álló katonai erők megjelentetését, a vérontást eleve el akarta kerülni.

III.50

III.51

Az ütközetre végül 1921. október 23-án, Budaörsnél került sor: ekkor a Gömbös Gyula által időközben mozgósított egyetemi rohamzászlóaljak és a Horthy kormányzóhoz hű katonai erők (a Nemzeti Hadsereg egységei) rövid idő alatt felülkerekedtek a legitimista csapatokon. Az erdő- és bányamérnök-hallgatók tartottak ki legtovább a rájuk bízott frontszakaszon, Maderspach Viktor parancsnoksága alatt.

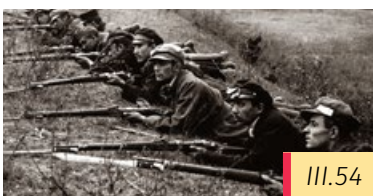
III.52

Heidekker [Haidekker Antal erdőmérnök-hallgató] jön és jelenti: (...) „Csak az előttünk lévő arcvonal-szakasz tartja még magát. Fegyelmezett tüzelésük megállította az ellenfelet. Többnyire erdészek és bányászok [erdő- és bányamérnök-hallgatók]. De már az utolsó tölténytárnál tartanak ők is.”

Maderspach Viktor: Élményeim a nyugatmagyarországi szabadságharcból. Hegedüs altábornagy Budára indul. In: Magyarország, 1926. február 11. 4. o

III.53

III.54

III.55

A csata másnapjának éjszakáján, 1921. október 24-én a Leicht Ottó erdőmérnök-hallgató és Székely Elemér bányamérnök-hallgató vezette testőrség megvédte „uralkodóját”, IV. Károlyt és kíséretét az őket elfogni szándékozó csoporttól Tatán, az Esterházy-kastély területén. Időközben a budaörsi bekerítésből a hallgatók közül kevesen tudtak csak elmenekülni, nagy többségük fogságba esett. Az elfogott tiszteket internálták, csak a kormányzóra történt feleskettetésük után, 1921. november 20-tól térhettek vissza Sopronba, ahol azonnal bekapcsolódtak a népszavazás előkészületeibe.

Utólag már látható, ami akkor nem: Károly második visszatérési kísérlete majdnem megghiúsította a velencei jegyzőkönyvben Sopron és környékére kimondott népszavazás megtartását.

A hallgatók szerepe a népszavazás előkészítésében

1921. november közepétől hihetetlen mértékben felerősödött az osztrák propaganda. Elfojtására állami karhatalmi szervek nem álltak rendelkezésre, ezért ezt kormánytisztviselők társadalmi úton szervezték meg. A Bányászati és Erdészeti Főiskola rátermett hallgatói alkalmasnak bizonyultak a feladat elvégzésére, így a propaganda elhárítása és az ellene való védekezés kizárólag a főiskolásokra, a katolikus gazdapolgár csoportra („Concordia”) és a fővárosból kirendelt 40 fő rendőrdetektív szolgálatára épült.

A főiskolások közül mintegy 300 fő került behívásra, még jóval az új félév megkezdése előtt – báró Villani Frigyes (a m. kir. kormány Szövetségeküzi Katonai Bizottsághoz beosztott képviselője) részéről, a miniszterelnöktől nyert felhatalmazás alapján, és Jankó Sándor rektor bevonásával.

A hallgatók tevékenysége és annak céljai:

- Az osztrák agitátorok beszivárgásának feltartóztatása.
- Az osztrák újságok, propaganda sajtótermékek beözönlésének megakadályozása.
- A városban működő osztrák agitáció megakadályozása.

76

Ennek érdekében:

- Főiskolásokból szervezett és detektívekkel kiegészített csoportok állandóan a határon teljesítettek váltott műszakban szolgálatot.
- A beérkező vonatokat, járműveket, szekereket, automobiloikat, teherautókat és az utasokat a legszigorúbban ellenőrizték.
- Ilyen ellenőrzések alkalmával foglaltak le, koboztak el százszámra, akár ezrével érkező osztrák röplapokat, röpcédulákat, szóróanyagokat, broszúrákat.
- A népszavazást megelőző hetekben a hallgatók riadókészültséget tartottak fenn.
- A gyanús idegeneket az utcán igazoltatták, majd előállították, a röplapterjesztőket elfogták. A csoportok ellenőrzés és az osztrák propaganda elfojtása céljából végigjárták a városi kocsmákat. A „Buschenschankok”-ban talált osztrák agitátorokat szétzavarták, vagy szétugrasztották.

A hallgatók a rájuk bízott feladatot elismerésre méltó buzgalommal, ügyességgel és kellő odafigyeléssel végezték. Ezt a munkát a mindig bizalmatlankodó antant szeme láttára cselekedték. Legnehezebb dolguk az osztrák megbízott (aki rájuk és a magyar hatóságokra állandó panasszal élt) figyelmének elterelése volt.

A főiskolások főhadiszállása a Csengery utcában, az akkori MOVE-székházban volt. Egy újságíró-tudósító a népszavazás előtt két nappal felkereste a hallgatók vezérkarát, és interjút készített Bokor Rezső soproni születésű hallgatóval, az Ifjúsági Kör titkárával, a népszavazást előkészítő propaganda munkálatok vezetőjével:

„Benyitok a szobájukba. Éppen vezetőségi ülés van. Vagy tíz-tizenkét fiatalember ül együtt széken, asztalon, szvetterben, télikabátban, mert fájuk nincs, amivel fűteni tudnának. Csupa katonaviselt hallgató, akik végigcsináltak már egy háborút, résztvettek a Felvidék helyi ellenállásaiban, a nyugatmagyarországi küzdelmekben, veszettek tanulmányaikban sok-sok féléveket s most mégis dacos önérettel folytatják az ezeréves haza ezen utolsó talpalatnyi földjéért a küzdelmet, hogy magyar maradjon.

Négyszázhuszan vannak önzetlen, lelkes fiú valamennyi, de főleg a vezérük, egy soproni fiú, Bokor Gábor [Rezső] bányászhallgató.”

Sopron a miénk marad. In: A Nép, 1921. 185. sz. (december 13.) 1. o.

III.56

A propaganda bizottság tagjai német, magyar és horvát nyelvű röplapokat, szórólapokat helyeztek ki városzerte, letépték az osztrákot, és helyette magyart tettek ki, az ablakokra, hirdetőoszlopokra és kapualjakba kiragasztották azokat.

Néhány hallgatóról név szerint is tudjuk, hogyan segítettek. Wittich István erdőmérnök-hallgató (III.56. sz. kép) annak az ellenőrző csoportnak volt egyik vezetője, akik százszámra koboztak el osztrák propaganda levelezőlapokat (ld. Boross György erre vonatkozó visszaemlékezését jelen kiadvány „A soproni hőskor, 1919–1921” című részében). Az egyik ilyen osztrák szórólap mintájára a soproni nyomdában elkészült a lap ellenpárja (feleselő levelezőlap). Egy másik ilyen ellenőrző csoport vezetője Suhayda Károly, késmárki születésű erdőmérnök-hallgató volt.

December elején kölcsönös verekedésekre került sor hallgatók és osztrák agitátorok között. Az egyik ilyen összecsapás alkalmával Kresadlo József bányamérnök-hallgató (a főiskola későbbi kvesztora) fél szemére megvakult.

III.57–58

Domschitz Ferenc

(1900–1927)

Erdőmérnök-hallgató volt, a Sopron környéki német falvak, majd Brennbergbánya „dörgő hangú” szónoka. 1900. június 29-én a Vas vármegyei Lékán született, római katolikus családban. Édesapja, Domschitz Ferenc hercegi erdőőrként szolgált. Domschitz az elemi iskoláit szülőfalujában végezte, majd a kőszegi Szent Benedek rendi főgimnáziumban tanult. Ott a Czuczor Önképzőkör könyvtárosa volt. 1918 júniusában érettségizett. 1918. október 6-án, Selmezbányán beiratkozott a M. Kir. Bányászati és Erdészeti Főiskola erdőmérnöki szakára. Hallgatótársaival együtt a városi polgárőrség tagja lett. Az összeomlás után előbb Budapesten tartózkodott, majd visszament szülőföldjére. A Tanácsköztársaság idején a 19 éves fiatalembert őrizetbe vették és bebörtönözték. A vád ellene: összekötő szolgálatot teljesített fehér ellenforradalmároknak. A kommün bukása után folytatta tanulmányait. ÉME-tagként propaganda-előadásokat tartott, szónoklataival harcolt az elszakításra ítélt Nyugat-Magyarorszáért.

1921 decemberében minden felszólalásával a németajkú választókat igyekezett megnyerni a magyar ügynek. Sorsa tragédiába fordult. A népszavazást megelőző napokban hazafias beszédeket tartott Brennbergbányán. Egyik éjszaka osztrák agitátorok vezetésével kommunista munkások megrohanták lakását. Orvul rátörttek, ütlegelték, szidalmazták, kövekkel dobálták és télvíz idején Sopronbánfalváig üldözték. Domschitz ekkor súlyosan meghűlt. Hallgatótársai, majd a gondos orvosi kezelés azonban talpra állította. A soproni kórházból szülőfalujába szeretett volna távozni, a trianoni békediktátum nyomán elcsatolt Lékára. 1922 tavaszán a hordágyon fekvő beteget két napon keresztül várakoztatták a határállomáson, nem engedték be az osztrák határőrök. Az ifjú erdőmérnök-hallgató így vált gyógyíthatatlan beteggé, utolsó másfél évében szinte élő halottá. A népszavazás előkészítésénél és keresztülvitelénél tett szolgálataiért – 31 hallgató társával együtt – 1922. január 10-én Guillaume Árpád tábornoktól Főköormánybiztossági Elismerésben részesült. Főiskolai tanulmányait az 1921/22. tanév I. féléve után az 1924/25. tanév II. félévében folytatta, végül azonban nem záradékolta. Az 1925-ös valétablóról egy beteg, megkínzott arcú ifjú tekint ránk. Domschitz Ferenc a soproni népszavazás hatodik évfordulóján, 1927. december 14-én egy bécsi klinikán hunyt el. Az Őrtüzek! emlékműre bajtársai vésették fel nevét a két ágfalvi hős mellé, így állítva neki is örök emléket.

A soproni népszavazás és a hallgatók szerepe

A városi Központi Propaganda Iroda (azaz a Meiszner-Kováts ügyvédi iroda) előkészítő munkáját a hallgatók nagymértékben segítették. 1921. november elejétől ők is részt vettek az ún. előfelmérésekben. 500 db félvívre gyűjtötték és írták azok nevét, akik mellett nyilatkoztak, hogy amikor arra sor kerül, Magyarországra fogják leadni a szavazatukat. Más önkéntesekkel együtt 12000 aláírást gyűjtöttek. A helyi posta- és sajtócenzúrát szintén hallgatók végezték. Vezetőik: Pammer Dezső, Bakos József, Farkas Jenő erdőmérnök-hallgatók. Összekötő tisztként vagy futárként nyertek beosztást az antant felé: Koller Pál és Kalabay Dezső erdőmérnök-hallgatók.

A soproni népszavazáson a Magyar Királyi Bányászati és Erdészeti Főiskola hallgatói nem szavazhattak! A soproni antant tábornoki bizottság az osztrák népszavazási biztosok követelésének helyt adva, a hallgatókat megfosztotta szavazati joguktól. 1921. november 9-én elkészült a III. kerületben a hallgatók összeírási lajstroma, miszerint közülük 373 fő hat hónapnál huzamosabb ideje tartózkodott Sopronban, azaz ennyi fő lett volna közülük szavazásra jogosult. Figyelemre méltó, hogy 1921. december 14-én, a szavazás napján a III. kerületben Ausztria javára billent a mérleg: a szavazatok összeszámolása után 905 fő Magyarországra, és 1133 fő Ausztriára szavazott.

1921. november közepétől, majd a népszavazás ideje alatt a hallgatók egy része antant tisztek parancsnoksága alatt önkéntes rendőri szolgálatot teljesített Sopronban, ehhez háromnyelvű igazolványt, igazolást kaptak. A bal karjukon viselt karszalagjukon is három betű volt látható: A.F.I. (Anglia, Franciaország, Olaszország rövidítése – a hallgatók értelmezésében: „Ausztria, Fuss Innen!”). Mint nemzetközi rendőrök, a közbiztonság őrei lettek és ehhez fizetést kaptak. Szolgálatot teljesítettek mindkét vasúti pályaudvarnál és a vasúti szerelvényeken, csoportokban járőröztek a soproni utcákon.

III.60

III.61

A várost az Ifjúsági Kör elnöksége 10 kerületre osztotta fel. (A hallgatók körzeteinek kiterjedése jelenleg csak utalásokból ismert, s azok nem azonosak a 8 városi népszavazási kerülettel!) Minden kerület élén egy-egy választmányi tag állt, aki a mellé beosztott főiskolásokat hely- és időrendben szolgálatra rendelte ki. Magyar és német nyelvű röplapokat ragasztottak ki kapualjokba, hirdetőoszlopokra, a soproni házak ablakába, vagy osztogattak városszerte. Olyan röplapokat adtak a szavazók kezébe, amelyek a szavazás menetét ismertették, de volt olyan röpcédula is, amelyen röviden és lényegre törően elmagyarázták, hogyan kell Magyarországra szavazni.

III.62

A hallgatók részt vettek a szavazás alatt a humanitárius segítségnyújtásban is. Az aggodalmas betegek szavazóhelyekre szállítása kocsin és gépjármű segítségével történt. A gyengélátókat, a félénkebb szavazókat és a betegeket a szavazóurnához kísérték. Krug Lajos feljegyzése szerint az ún. I. számú leszavazó körzet központjába, az orsolyiták Bauer-féle házába 73 főt kísérték el a hallgatók ily módon. A szavazás előtti napon a körzet kétnyelvű szórólapját osztogatták, amelyben felhívták a lakosság figyelmét az ahhoz tartozó utcák beosztására, a tolongások elkerülése érdekében is.

A különféle katonai, félkatonai alakulatok parancsnokai és beosztottjai szintén a főiskolások soraiból kerültek ki. A főiskola hallgatói Karcsey Béla alezredes parancsnoksága alatt egy akkor titkosnak minősülő szervezet, az ún. határvédelmi zászlóalj tevékeny tagjai lettek. Ennek célja

egy esetleges osztrák betörés megakadályozása volt.

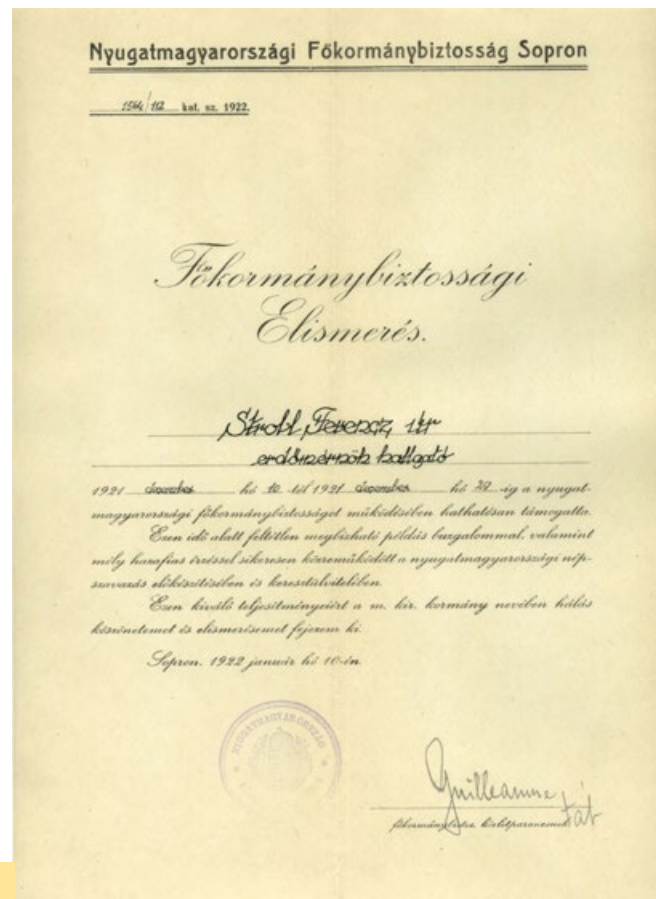
A korábban a felkelésben részt vett soproni bányászati és erdészeti főiskolai hallgatók most mint „főiskolás határvédelmi zászlóalj” működtek, közvetlenül Obendorf Károly bányamérnök-hallgató, tartalékos főhadnagy vezetése alatt. Éjjel-nappal vigyázták Sopron és a leszavazási körzet nyugalmát. A főiskolások egymást váltva állandó készenléti szolgálatot teljesítettek a soproni Lövérök villáiban (ott kaptak szállást is) és a határszéleken portyáztak. Hallgatókból álló, megerősített járőrök cirkáltak a Sopron környéki erdőségekben, főleg a Dudlesz-erdő, a Hubertusz turistaház tájékán, Sopronnyék határában, a harkai katonai lövőtér mögött, az Istenszéke (Himmelsthron) fennsíkján.

„A népszavazás előestéjén a főiskolai ifjúság a Csengeri (sic!) utcai ifjúsági otthonban [MOVE-székház] gyűlt össze. A legtöbben álmatlanul virrasztottuk át ezt az éjszakát benn a körben s reggel a nagy esemény érthető izgalmától hajtva megindultunk a szavazó helyiség felé megtudni... magunk sem tudtuk mit. Mert hiszen az eredményt csak harmadnap este hirdették ki...”

Schultz Ferenc erdőmérnök-hallgató visszaemlékezése.

A hallgatók közül 1922. január 10-én 32 fő kapott Főkormánybiztossági Elismerést kiváló szolgálataikért „a népszavazás előkészítésében és keresztyulvitelében”.

III.63

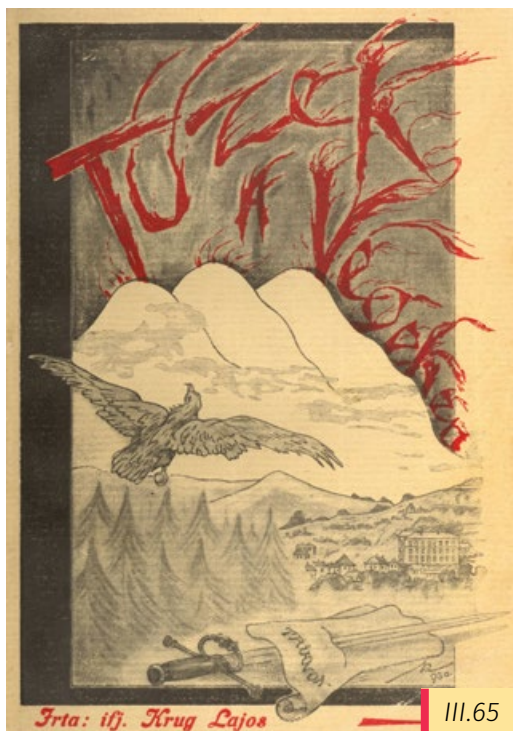

Emlékébresztők

III.64

Könyvek, kiadványok

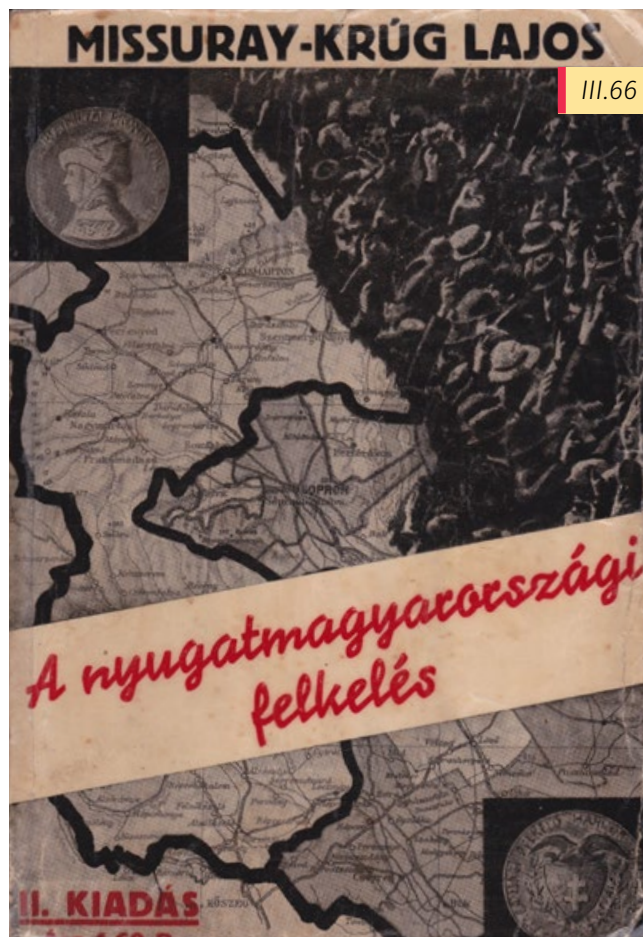
Az első emlékébresztő – aki már könyvet is írt az eseményekről – a soproni M. Kir. Bányászati és Erdészeti Főiskola egykori növendéke, ifj. Krug Lajos erdőmérnök-hallgató, későbbi nevén Missuray-Krúg Lajos volt. Műve, a „Tüzek a végeken, Selmectől–Sopronig” 1930-ban jelent meg: abban az évben két kiadása is volt. A szerző munkájában örök emléket állított a Selmecebányáról Sopronba menekült főiskolának, az újrakezdés lehetőségének, és a hallgatók szerepének a nyugat-magyarországi felkelésben. Művét megkoronázza a soproni népszavazás ismertetése. Krug maga is részt vett az eseményekben, azok hű krónikása volt. A kötet újbóli kiadására 78 év után, 2008-ban került sor, majd azt követően 2016-ban jelent meg újból. Az események 100. évfordulóján, 2021-ben új kiadása látott napvilágot.

szabadságharc” címmel ifj. Krug Lajos kronológiáját és a felkelő harcok hősi halottjainak rövid életrajzát. Machatsek, Szechányi és Domschitz életútja bővebb terjedelemben kapott helyet a könyvben. Az ágfalvi csaták és a népszavazás 90. évfordulójának tiszteletére, 2011-ben hasonmás kiadását jelentette meg a Selmeczi Társaság.

Missuray-Krúg Lajos másik jelentős könyve a témáról 1932-ben jelent meg először, „A Nyugatmagyarországi felke-

1931-ben, a felkelő harcok és a népszavazás 10. évfordulójára jelent meg vitéz Tóth Alajos szerkesztésében és a M. Kir. Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskolai Ifjúsági Körének kiadásában az „Emlékezés (1921–1931)” című könyv. Benne többek között helyet kapott a hallgatók korabeli emlékműsora, de a versek és üdvözlések mellett olvashatjuk „1921. A nyugatmagyarországi

lés” címmel. A további három kiadást megért munkája alapműnek számít a második ágfalvi csata és a nyugat-magyarországi felkelés eseményeinek megismeréséhez. A kötetet 2019-ben újra kiadták.

Vitéz Somogyváry Gyula „*És mégis élünk*” című 1936-os dokumentumregénye az első világháború és a haza felkarabolásának tragikus éveit idézi: egyéni sorsok tükrében a nemzeti történelem van jelen. Regénye örök emléket állított a felkelő harcok hőseinek, köztük azoknak, akik a legdrágábbat – életüket – áldozták Sopronért, a végekért. A szerző ajánlása így hangzik: „*Nyugat-Magyarország hőseinek ajánlom. A hitvallóknak hálával, a vértanúknak kegyelettel.*”

Emlékművek

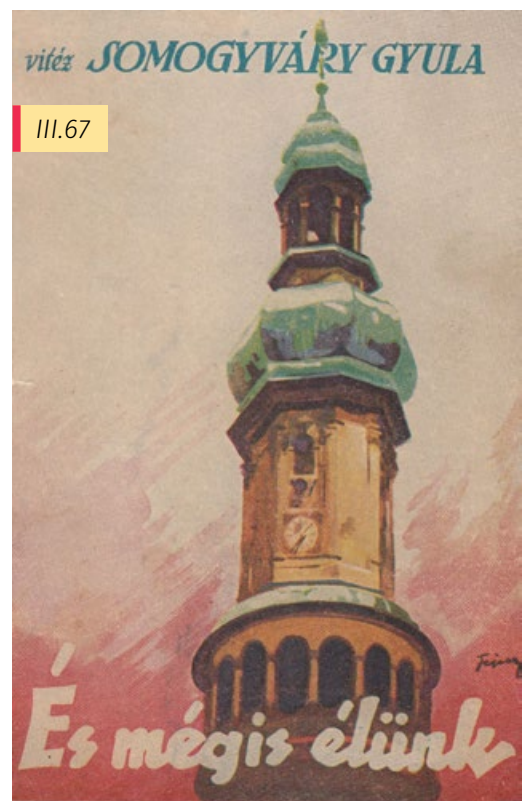
Elsőként, 1927. szeptember 25-én leplezték le a főiskola főépületének aulájában a „*Hősi halottaink 1914–1921*” címet viselő emléktáblát, Mechle Béla kőfaragó mester alkotását. Az avatáson Hladonik István ifjúsági kör elnök emlékbeszédét követően Fekete Zoltán rektor vette át a táblát.

1932. május 5-én avatták fel a soproni főiskola botanikus kertjében az *Őrtüzek!* emlékbelszket.

Az avatóbeszédet Ruzsinszky László ifjúsági kör elnök tartotta, átvette Cotel Ernő rektor. Az emlékmű tervezője Baumann Béla volt, az alapozást Boór Gusztáv, a faragásokat Hild Lipót, a reliefeket Renner Gyula készítette el. Az obeliszk tetején bronzurnában örökláng jelképezi a nyugati határon folyton égő őrtüzet. Az emlékmű talpzatába három hallgató neve van bevésvé: a második ágfalvi csatában hősi halált halt Szechányi Elemér bányamérnök-hallgató, Machatsek Gyula erdőmérnök-hallgató és a betegségben elhunyt Domschitz Ferenc erdőmér-

nök-hallgató neve. Ők hárman az örök bányász-erdész testvériség megtestesítói. Ruzsinszky beszédében örök ígéretet is tett a hősi halottaknak: „*Mi nem engedjük, hogy nyugat Őrtüze kialudjon. Mi örködni fogunk a határon a magyar jövő felett... örködni fogunk, mert őrei lettünk a nyugati végeknek*”. Ugyanezen a napon a soproni Széchenyi téren a város és a Társadalmi Egyesületek Hűségzászlót avattak.

Domborműve, a „Harc” bronz relief Dr. nemes Molnár Gyula ezredes szobrászművész munkája. A díszőrséget az avatásakor a főiskola hallgatói adták, és egy bányamérnök-hallgató emlékbeszédet mondott.

Neszthyné Haich Erzsébet szobrászművész Szent Istvánt ábrázoló alkotása már 1940-ben elkészült, de végül 1943-ban avatták fel a Szent István templomnál. A szoborcsoportot báró Apor Vilmos szentelte fel 1943. szeptember 8-án. Létrejöttében a Soproni Magyar Szövetség vállalt nagy szerepet. Szent István apostoli királyunk magához öleli és palástjával betakarja a második ágfalvi csata két hősi halott hallgatóját, Machatsek Gyulát és Szechányi Elemért. Ruzsinszky István ifjúsági köri elnök avatáson elhangzott,

III.71

III.70

emlékező gondolataiból: „A mai ifjúság is, e két felkelő hős példáját követve, életét és vérért szívesen áldozza fel a haza oltárán, ha ezt követeli a magyar élet, és ha veszélyben lesz a haza. E szimbólumot, amelyet most avatunk, keressük fel, mert itt biztosan megkapjuk az erőt, a biztatást.” A szoborcsoportot 2020-ban emléktáblával jelölték meg.

Levezetőlapok

A levelezőlapokat (ún. baleklapokat) a felkelő harcok és a népszavazás 10. és 20. évfordulójára jelentették meg a hallgatók, kiadványokkal, különszámokkal emlékeztek. 1945 után az elhallgatás időszaka következett. Történészek és kutatók az 1960-as évek végén és az 1970-es évek elején törték meg a csendet, majd 1990 után éledt fel újra az emlékezés lángja. Ekkor újabb kiadványok, új és újra kiadott képeslapok láttak napvilágot.

Néhány példa:

- Bihary László (1910–1953) erdőmérnök-hallgató 1931–32-ben elkészített tollrajzaiból levelezőlapok születtek „Soproni Diákéletből” címmel. Képeslapsorozat darabjaival állított maradandó emléket a nyugat-magyarországi felkelés résztvevőinek, hőseinek:

- I. „1921...” – Egy felkelő puszkájára támaszkodva őrt áll a nyugati végeken.
- II. „Ágfalvi előestén.” – Allegorikus rajz: a tábortűz körül melegedő felkelők, rajparancsnokukkal.

III.72

III.73

III. „Igyál pajtás!” – Egy waldenben álló sebesült főiskolai hallgató felkelő bajtársát borral kínálja, a háttérben a községből futva menekülő osztrákok.

IV. „Ágfalva, Velenca, Népszavazás.” – Virágmotívumokba foglalt kettős kereszt és kard, kitüntetésekbe vésve Machatsek Gyula és Szechányi Elemer neve, Sopron és Selmecebánya címerével (ld. a 02. sz. képet).

- Bartha Lajos erdőmérnök-hallgató 1922-es népszavazási emléklapját felhasználó, „A felkelő emléklapra” kiadott levelezőlap 1931-ből.

III.74

Igyál pajtás ...

III.75

- 1941-ben a Bánya-, Kohó-, Erdőmérnök-hallgatók Ifjúsági Köre három levelezőlappal tisztelgett a 20. évfordulón:
  - Machatsek és Szechányi arcképével készült levelezőlap.

MACHATSEK GYULA
volt főiskolás bajtársunk, aki
Sopronért és Nyugat-Magyarországért
hősi halált halt 1921. szeptember 8-án
az ágfalvai csatásikon

SZECHANYI ELEMÉR
volt főiskolás bajtársunk, aki
Sopronért és Nyugat-Magyarországért
hősi halált halt 1921. szeptember 8-án
az ágfalvai csatásikon

III.76

- II. „Örtüzek...Az ágfalvi csata emlékműve a műegyetem kertjében” (fénykép).
- III. Bartha Lajos emléklapjának újbóli felhasználása levelezőlapon.

- 55 év után, 1996-ban jelent meg újra emlékbresztő levelezőlap a második ágfalvi csata 75. évfordulójára, a Soproni Egyetem folyóirat kiadásában. Az osztott levelezőlap fő motívuma az Örtüzek! emlékmű rajza, mögötte az ágfalvi csatát rekonstruáló térkép (szerkesztette: Szemerey Tamás), a jobb sarokban Bihary „Ágfalvi előestén.” című rajza, alatta Ágfalva evangélikus temploma.

III.77

III.78

Újságok

1941-ben az Ifjúsági Kör (a fent említett három levelezőlap mellett) a „Bástyánk” című periodika különszámával emlékezett az akkor 20 éve történetekre.

Ezt követően csak hosszú szünet után jelenhetett meg újra emlékkiadvány. Úttörő jelentőségű a „Soproni Egyetem” című folyóirat különkiadása 1991-

ben, valamint annak bővített változata 1996-ban (a „Soproni Műhely” különszáma) és 2001-ben (önálló kiadvány): a Szemerey Tamás által szerkesztett füzetekben helyet kapott az események kronológiája a Selmecebányáról történt meneküléstől a soproni népszavazásig, valamint 1996-tól egy válogatás a „soproni hőskorról” (1919–1921) szóló visszaemlékezésekből, Gál Péter József gyűjtéséből.

III.79

Irodalomajánló

Az alábbi listában – a teljesség igénye nélkül – olyan műveket ajánlunk a Tisztelt Olvasó figyelmébe, amelyek a soproni főiskolások 1921-ben betöltött szerepéről szólnak, vagy azokban kisebb-nagyobb mértékben utalások találhatók tevékenységükre. Segítségükkel egyúttal a korszak tágabb történeti összefüggései is megérthetőek, ezáltal az események sodrába könnyebben beilleszthető a kiadványunkban tárgyalt tematika. Válogatásunk összeállítása során törekedtünk arra, hogy az ajánlott írások könnyedén elérhetőek legyenek, így azok megtalálhatók könyvesboltokban, könyvtárakban, egyes esetekben az interneten is – ezek linkjét az adott tétel alatt feltüntettük (a Soproni Szemle 1937 és 2021 között megjelent, digitalizált lapszámait az Arcanum Digitális Tudománytárban is elérhetőek).

- Bende Attila: Adalékok Machatsek Gyula (1899–1921) erdőmérnök hallgató életrajzához. In: Soproni Szemle. 2021. 4. sz. 509–518. p.
- Botlik József: Nyugat-Magyarország sorsa 1918–1921. 2. jav. kiad. Magyar Nyugat Könyvkiadó. Vasszilvágy, 2012.
- Dominkovits Péter: Thurner Mihály és a selmeci főiskola Sopronba telepítése. In: Soproni Szemle. 2019. 3. sz. 301–305. p.
- Emlékezés (1921–1931). Szerk.: v. Tóth Alajos. 3. kiad. Selmeci Társaság. Sopron, 2011.
- Fogarassy László: A nyugat-magyarországi kérdés diplomáciai története I–III. In: Soproni Szemle. 1982. 1. sz. 1–19. p., 1982. 2. sz. 97–115. p., 1982. 3. sz. 193–211. p.
- Fogarassy László: A nyugat-magyarországi kérdés katonai története I–III. In: Soproni Szemle. 1971. 4. sz. 291–302. p., 1972. 1. sz. 23–39. p., 1972. 2. sz. 115–129. p.
- Fogarassy László: A soproni népszavazás. In: Soproni Szemle. 1971. 4. sz. 335–347. p.
- Fogarassy László: Iratok az osztrák–magyar határkérdés történetéhez III. A velencei egyezmény. In: Soproni Szemle. 1981. 2. sz. 156–161. p.
- Hiller István: A soproni egyetemi hallgatók mozgalmái a két világháború között. Fejezetek a soproni egyetem történetéből 1919–1945. Győr-Sopron megyei Nyomda. Sopron, 1975. (A Soproni Szemle kiadványai. Új sorozat 8.)
- Király Tibor: Négy hónap bélyegtörténete Sopron és környéke történetéből. In: Soproni Szemle. 1982. 2. sz. 147–169. p.
- Ifj. Krug Lajos: Tüzek a végeken. 3. kiad. [Selmeci Társaság]. [Sopron], [2008].
- Maderspach Viktor: Élményeim a nyugat-magyarországi szabadságharcból. Masszi Kiadó. Bp., 2009.
- „Magyarok maradtunk” 1921–1996. Konferencia a soproni népszavazásról (Sopron, 1996. december 12.). Szerk.: Turbuly Éva. Soproni Szemle Alapítvány. Sopron, 1997. (A Soproni Szemle kiadványai. Új sorozat 20.)
- Missuray-Krúg Lajos: A nyugatmagyarországi felkelés. 4. kiad. Röttig-Romwalter Nyomda. Sopron, 1938. (Internetes linkje: http://mtda.hu/books/krug_lajos_a_nyugatmagyarorszagi_felkeles.pdf – 2023. május 23.)
- [Nagy Roland]: Machatsek Gyula emlékére. In: Erdészeti Lapok. 156. évf. 6. sz. (2021. június) 241. p.

- Népszavazás képekben. Plakátok, röplapok, rajzok, karikatúrák a nyugat-magyarországi kérdésről. Szerk.: Ifj. Sarkady Sándor – Tóth Imre. Soproni Múzeum. Sopron, 2021.
- Orosz László: „Tudni fogjuk a jövőben is, mit vár tőlünk a haza [...]”. A soproni egyetemi ifjúság és a nyugat-magyarországi területi kérdés. In: Trianon és a magyar felsőoktatás. 2. köt. Szerk. és lektorálta: Ujváry Gábor. VERITAS Történetkutató Intézet – Magyar Napló. Bp., 2019. (VERITAS könyvek 16.) 53–71. p. (Internetes linkje: <https://veritasintezet.hu/storage/files/kiadvanyok/kotetek/vK16Trianon2.pdf> – 2023. május 23.)
- Ifj. Sarkady Sándor: A hallgatók szerepe a nyugat-magyarországi felkelésben és az azt követő eseményekben. In: Soproni Szemle. 2019. 3. sz. 314–321. p.
- Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga. Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között. In: Soproni Szemle. 2001. 1. sz. 34–57. p.
- Ifj. Sarkady Sándor: A selmecebányai főiskola hősi halott hallgatói (1914–1921). Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó. Sopron, 2014.
- Ifj. Sarkady Sándor: A selmeci főiskola exodusa (1918–1919). In: Tamási Miklós: Pillanat. Dramolett. Soproni Egyetem Kiadó. Sopron, 2018. 39–59. p.
- Ifj. Sarkady Sándor: Mende (Mühl) Gusztáv naplófeljegyzéseiből, 1921. június–augusztus. In: Soproni Szemle. 2021. 4. sz. 479–500. p.
- Ifj. Sarkady Sándor: Történeti adalékok a soproni főiskolások részvételéhez a nyugat-magyarországi felkelésben (Forrásközlés). In: Soproni Szemle. 2022. 1. sz. 92–96. p.
- Sági Éva: A M. Kir. Bányászati és Erdészeti Főiskola átköltözése Selmecebányáról Sopronba. In: Soproni Szemle. 2019. 3. sz. 282–295. p.
- Sági Éva: Évszázados hűség – Időszaki kiállítás a Soproni Egyetem Botanikus Kertjében. In: Soproni Szemle. 2021. 4. sz. 501–503. p.
- Selmeci – soproni diákélet. Visszaemlékezések. Gyűjtötte, szerkesztette, az újraközléseket előkészítette: Gál Péter József alias KVHZY. Soproni Egyetem Kiadó. Sopron, 2019.
- Sopron a népszavazás idején 1921–1922. Schäffer Ármin udvari fényképész fotográfiái. Ifj. Sarkady Sándor, Tóth Imre és Kincses Károly tanulmányával. Edutech Kiadó. Sopron, 2001. (Internetes változata: <http://w3.sopron.hu/nepszavazas1921/Schaffertot.html> – 2023. május 23.)
- „Tisztemben csak a város érdeke és az igazság fog vezetni”. A 120 éve született Thurner Mihály polgármester (1878–1952) emlékére. Szerk.: Turbuly Éva. Sopron város és a Soproni Levéltár. Sopron, 1998.
- Tóth Imre: A menekülés fátuma. Sopron mint alternatíva 1918–1919-ben. In: Soproni Szemle. 2019. 3. sz. 296–300. p.
- Tóth Imre: Két Anschluss között. Nyugat-Magyarország és Burgenland Wilson-tól Hitlerig. Kronosz Kiadó. Pécs, 2020.
- Ujváry Gábor: „Hűség városa, légy hű öre önmagadnak”. Nyugat-Magyarország 1918–1921 közötti sorsa és a soproni népszavazáshoz vezető út. Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára. Sopron, 2021.
- Zsiga Tibor: Horthy ellen, a királyért. Gondolat Könyvkiadó. Bp., 1989.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton mondunk hálás köszönetet mindazon intézményeknek, munkatársainknak, illetve magánszemélyeknek, akik a 2021-es kiállítás, valamint kiadványunk jelen fejezetének megvalósulását képek és dokumentumok kölcsönzésével, információval, tanácsadással segítették:

- Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Vármegye Soproni Levéltára
  - Dr. Dominkovits Péter igazgató, történész
  - Polán Miklósné levéltári kezelő
  - Varga Szilvia levéltári kezelő

- Soproni Múzeum
  - Dr. habil. Tóth Imre PhD. igazgató
  - Bolodár Zoltán fotó-adattáros

- Soproni Múzeum – Központi Bányászati Múzeum
  - Dr. Szemán Attila főmuzeológus

- Miskolci Egyetem Könyvtár, Levéltár, Múzeum
  - Szendi Attila igazgató
  - Kőmíves Tibor levéltáros
  - Lossné Ács Mária muzeológus

- Soproni Egyetem Erdészeti Faipari és Földmérés-történeti Gyűjtemény (Erdészeti Múzeum)

- Soproni Egyetem Központi Könyvtár és Levéltár
  - Tompa Mónika könyvtári főigazgató
  - Dr. ifj. Sarkady Sándor PhD. tudományos kutató

- Arcanum Digitális Tudománytár
- Hadtörténeti Intézet és Múzeum
- Hadtörténeti Térképtár
- Österreichische Nationalbibliothek – ANNO Historische Zeitungen und Zeitschriften
- Bognár Béla soproni képeslapgyűjtő

- Dr. Erdélyi Attila ny. mérnök
- Dr. Fodor Gábor intézetigazgató (Liszt Intézet – Magyar Kulturális Központ Isztambul)
- Gál Péter József
- Göncz József képeslapgyűjtő
- Dr. Herceg András
- Dr. Illyés Benjamin erdőmérnök
- Kótai Mónika főszerkesztő (sopronanno.hu)
- Ormos Balázs ny. igazgató, erdőmérnök
- Petró Dávid papírrestaurátor, képeslapgyűjtő
- Preidl Zoltán képeslapgyűjtő
- Szemerey Anna térképész
- Szemerey Tamás ny. mestertanár
- Szőnyi Gábor ny. kohómérnök
- Umur Çullu (Törökország)
- Valkovszky Ildikó
- Dr. Varga Tamás erdőmérnök

Képek és térképek jegyzéke

01. A megkoszorúzott Őrtüzek! obeliszka az egyetem Botanikus Kertjében. Soproni Egyetem Központi Könyvtár.
02. Ágfalva, Velence, Népszavazás. Bihary László rajza, 1931–1932. Miskolci Egyetem Könyvtár, Levéltár, Múzeum.
- I.01. A m. kir. Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola tanári kara, 1926. Soproni Egyetem Központi Levéltár.
- I.02. Szemerey Tamás rekonstrukciója az 1921. szeptember 8-i ágfalvi eseményekről. Alaptérkép: A III. katonai felmérés reambulált változata (ún. „IV. felmérés”), 1926. 4957/1. színes szelvény részlete. Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténeti Térképtár.
- I.03. A népszavazást felügyelő nemzetközi bizottság tagjai: Hamelin francia, Ferrario olasz és Gorton angol tábornokok. Schäffer Ármin felvétele, MNL GyMSV Soproni Levéltára XV. 31. E IX/219.
03. Sopron szabad királyi város 1935-ös térképe, az 1921-es események főbb helyszíneivel. Összeállította: Szemerey Anna – Szemerey Tamás. Alaptérkép: Dr. Thirring Gusztáv – Dr. Heimler Károly: Sopron és környékének részletes kalauza. 4. kiad. Turistaság és Alpinizmus Lap-, Könyv- és Térképkiadó r.-t. Bp., 1935. (Részletes helyi kalauzok 6.) térképmelléklete.
- III.01–03. Az „Évszázados hűség – Selmecei-soproni főiskolások Ágfalvától a népszavazásig” című kiállítás a Soproni Egyetem Botanikus Kertjében, 2021. szeptember 9. Herceg András felvételei.
- III.04. Fotómontázs: Selmecebánya látképe és Bartha Lajos képeslapja (Ballag már a vén diák). Soproni Egyetem Központi Levéltár.
- III.05. A selmecebányai M. Kir. Bányászati és Erdészeti Főiskola valétaló hallgatói, 1918. Soproni Egyetem Erdészeti, Faipari és Földméréstörténeti Gyűjtemény.
- III.06. Menekülés Selmeceéről. Bihary László rajza, 1932. Illusztráció Ruzsinszky László „Tempus” című regényéből.
- III.07. A Károly laktanya látképe, színezett képeslap. Ifj. Sarkady Sándor gyűjteménye.
- III.08. Dichtung und Wahrheit – Költészet és valóság (képrészlet): „A főiskolások lakóhelye a valóságban”. Ödenburger Zeitung, 1921. február 9. MNL GyMSV Soproni Levéltára.
- III.09. Klíma tan. Bartha Lajos rajza, levelezőlap, 1921. Illyés Benjamin gyűjteménye.
- III.10. Diákkamara. Bihary László rajza, levelezőlap, 1932. Ifj. Sarkady Sándor gyűjteménye.
- III.11. Vidám ballagás, 1920. Központi Bányászati Múzeum F1 F2007.07.11.
- III.12. Valétálás, 1920. Központi Bányászati Múzeum F1 F2007.07.11.
- III.13. Az Ostenburg-zászlóalj pihenője a Bécsi domb alatt, 1921. augusztus 28. Schäffer Ármin felvétele, MNL GyMSV Soproni Levéltára XV. 31. E IX/003.
- III.14. Sigray fő kormánybiztos fogadja Ostenburg jelentését, 1921. augusztus 29. Schäffer Ármin felvétele, MNL GyMSV Soproni Levéltára XV. 31. E IX/011.
- III.15. A MOVE-székház. Soproni Múzeum Gantner-fotógyűjtemény.
- III.16. Az 1920. január 21-i „feketeszázslós” tömegtüntetés (Kürti Fotó). Képes Dunántúli Tárogató XXV. évf. 26. sz. 8. o. MNL GyMSV Soproni Levéltára.
- III.17. Tömegtüntetés a Széchenyi téren, 1920. május 30. MNL GyMSV Soproni Levéltára X. 3. E. Thurner beszédek.
- III.18. Postai levelezőlap hátoldala az Ifjúsági Kör Sopronba szólító „behívójával”. Soproni Egyetem Erdészeti, Faipari és Földméréstörténeti Gyűjtemény 07808/1.
- III.19. Postai levelezőlap hátoldala, rajta az Ifjúsági Kör „behívójának” visszavonása. Soproni Egyetem Erdészeti, Faipari és Földméréstörténeti Gyűjtemény 07808/2.

- III.20. Az Ostenburg-zászlóalj és a nyugat-magyarországi felkelők jelvényei. Király Csaba József: Egykori magyar vármegyék és települések érmei III. In: Éremtani Lapok 159. sz., 2016. december, 16. o.
- III.21. Hadszíntéri mozgások augusztus 28-án. Fogarassy László: Maderspach Viktor felkelőparancsnok emlékiratai. In: Soproni Szemle, 1978. (32. évf.) 3. sz. 227. o.
- III.22. Az osztrák csendőrség gyakorlata Ágfalván. Forrás: Sopron, a hűség városa: Az 1921-es soproni népszavazás tiszteletére. Részlet a Széchenyi István Városi Könyvtár Archívumából készített filmösszeállításból, 2001.
- III.23. A 48-as (Ferenc József) laktanya. Képeslap 1900 körül. Preidl Zoltán gyűjteménye.
- III.24. Ágfalva látképe. Képeslap 1920 körül. Bognár Béla gyűjteménye.
- III.25. Kirchknopf Mátyás vendéglője. Képeslap-részlet. Göncz József – Bognár Béla: Vendéglátás és szórakozás Sopron vármegyében képeslapokon, 1896–1945. Edutech, 2003. 85. o.
- III.26. A tegnap éjjeli harcok Sopron körül. Soproni Hirlap, 8. évf. 205. sz., 1921. szeptember 9. 1. o. MNL GyMSV Soproni Levéltára.
- III.27. Szechányi Elemér és Machatsek Gyula gyászjelentése. Soproni Egyetem Központi Levéltár 2.c. 1228/1921.
- III.28. A hősi halottak ravatala a 48-as laktanya udvarán. Schäffer Ármin felvétele, Soproni Egyetem Központi Levéltár 418.
- III.29. A temetési menet a Kossuth Lajos utcában. Schäffer Ármin felvétele, Soproni Egyetem Központi Levéltár 418.
- III.30. A főiskola tanári kara és a városi tisztviselők a gyászmenetben. Schäffer Ármin felvétele, Soproni Egyetem Központi Levéltár 418.
- III.31. Szechányi Elemér és Arnold Mosch temetése az Új Szent Mihály temetőben. Schäffer Ármin felvétele, Soproni Egyetem Központi Levéltár 418.
- III.32. Machatsek Gyula indexének lapjai utolsó félévéről, Ostenburg-Moravek Gyula „záradékával”. Soproni Egyetem Központi Levéltár 418.
- III.33. Machatsek Gyula arcképe indexéből. Soproni Egyetem Központi Levéltár 418.
- III.34. Szechányi Elemér arcképe. Bástyánk 1. évf. 2. sz. 1941. december. Soproni Egyetem Központi Könyvtár.
- III.35. Arnold Mosch arcképe az Új Szent Mihály temetőben található sírkövén.
- III.36. Az V. Felkelőhadsereg tevékenységi körzete. Szerkesztette: Nagy Roland. Alaptérkép: Dufka Károly: Nyugat-Magyarország. Kartografia Budapest. Bp., é. n. részlete (ifj. Sarkady Sándor gyűjteménye).
- III.37. Gebhardt Pál portréja. Bartha Lajos rajza, Nagymarton, 1921. október 1. Soproni Múzeum Helytörténeti kéziratár K.80.435.2.
- III.38. A felkelők szállása Nagymartonban (középen, világos kabátban Gebhardt Pál). Schäffer Ármin felvétele, MNL GyMSV Soproni Levéltára XV. 31. E IX/138.
- III.39. Az V. felkelőparancsnokság főcsoportja Nagymartonban. Schäffer Ármin felvétele, MNL GyMSV Soproni Levéltára XV. 31. E IX/140.
- III.40. Utazási igazolvány kiadás (az asztalnál középen Obendorf Károly bányamérnök-hallgató, főhadnagy). Schäffer Ármin felvétele, MNL GyMSV Soproni Levéltára XV. 31. E IX/143.
- III.41. Járőröző felkelők útban Fraknó felé. Schäffer Ármin felvétele, MNL GyMSV Soproni Levéltára XV. 31. E IX/147.
- III.42. Táborig Fraknó vára alatt. Schäffer Ármin felvétele, MNL GyMSV Soproni Levéltára XV. 31. E IX/152.
- III.43. Felkelő hallgatók halálfejes bélyeggel ellátott levelezőlapja Vadas Jenő főiskolai tanárnak. Kiss Csaba gyűjteménye.
- III.44. Hussein Ibrahim Hilmi portréja. Schäffer Ármin felvétele, MNL GyMSV Soproni Levéltára XV. 31. E IX/148. (részlet)

- III.45. Gyakorlat. Schäffer Ármin felvétele, MNL GyMSV Soproni Levéltára XV. 31. E IX/141.
- III.46. „Bécsi fődözék”. A karikatúrán a nyúlként ábrázolt Johann Schober osztrák kancellár az olaszok sapkája alá bújik. Borsszem Jankó 54. évf. (38.) 2799. sz., 1921. szeptember 18. 1. o. (Arcanum DT)
- III.47. A velencei jegyzőkönyv két oldala, kinagyítva a hallgatókra vonatkozó rendelkezések. MNL OL, Polgári kori kormányhatósági levéltárak, Külügyminisztériumi levéltár, Külügyminisztérium, Jogi Osztály (K 70), II-Ausztria-1921, 3. f.
- III.48. A velencei jegyzőkönyv utolsó oldalai, rajtuk a tárgyalásokon közvetítő Pietro Paolo Tomasi Della Torretta márkai olasz külügyminiszter, Johann Schober osztrák kancellár, gróf Bethlen István miniszterelnök és gróf Bánffy Miklós külügyminiszter aláírásai. MNL OL, Polgári kori kormányhatósági levéltárak, Külügyminisztériumi levéltár, Külügyminisztérium, Jogi Osztály (K 70), II-Ausztria-1921, 4. f.
- III.49. Az Ostenburg-zászlóalj tisztikara felesküszik a királyra 1921. október 21-én délután a 48-as laktanya udvarán. Schäffer Ármin felvétele, MNL GyMSV Soproni Levéltára XV. 31. E IX/173.
- III.50. Budapest felé induló csendőrök a Várkerületen. Das interessante Blatt 40. évf. 44. sz., 1921. november 3. 4. o. (ÖNB ANNO)
- III.51. Királyhű egység csoportképe a biatorbágyi vasútállomáson 1921. október 23-án délelőtt. Schäffer Ármin felvétele, MNL GyMSV Soproni Levéltára XV. 31. E IX/188.
- III.52. A Budapesttől tíz kilométerre megrongált és felszedett vasúti sínpár. Das interessante Blatt 40. évf. 44. sz., 1921. november 3. 1. o. (ÖNB ANNO)
- III.53. A kormányhű erők tüzésége a budaörsi csatában. Das interessante Blatt 40. évf. 44. sz., 1921. november 3. 3. o. (ÖNB ANNO)
- III.54. Budapesti egyetemisták a budaörsi csatában. Vasárnapi Ujság 68. évf. 21. sz., 1921. november 13. 245. o. (Arcanum DT)
- III.55. A tisztiszárad fogságba esett tagjai az Esztergom melletti Kenyérmező internálótáborában 1921. november 7-én. Schäffer Ármin felvétele, MNL GyMSV Soproni Levéltára XV. 31. E IX/206.
- III.56. Wittich István arcképe. Részlet a „Magyarok maradtunk!” című dokumentumfilmből, 2001., rendező: Szekeres Kriszta.
- III.57–58. Osztrák szórólappal és ellenpárja (feleselő levelezőlap). Ifj. Sarkady Sándor gyűjteménye.
- III.59. Domschitz Ferenc portréja az 1925-ös valétatablóról. Soproni Egyetem Központi Levéltár, adományozó: Valkovszky Ildikó.
- III.60. Főiskolás ún. A.F.I. rendőrök csoportja antant tisztekkel. Soproni Egyetem Központi Levéltár Dokumentációs gyűjtemény.
- III.61. A.F.I. karszalag antant bélyegzővel. Soproni Múzeum Helytörténeti tárgygyűjtemény HT.65.35.1.
- III.62. Így győz Hazánk! Háromnyelvű szavazásra buzdító plakát. Ifj. Sarkady Sándor gyűjteménye.
- III.63. Főkormánybiztossági Elismerés. Soproni Egyetem Központi Levéltár 2.c. 251/1922.
- III.64. Missuray-Krúg Lajos arcképe. Perényi Kálmán rajza, 1933. Ifj. Sarkady Sándor gyűjteménye.
- III.65. Ifj. Krug Lajos: Tüzek a végeken. Selmectől–Sopronig. 1930. 1. kiadás. Ifj. Sarkady Sándor gyűjteménye.
- III.66. Missuray-Krúg Lajos: A nyugatmagyarországi felkelés. 1935. 2. kiadás. Ifj. Sarkady Sándor gyűjteménye.
- III.67. vitéz Somogyváry Gyula: És mégis élünk. 1936. Ifj. Sarkady Sándor gyűjteménye.
- III.68. Hősi emléktábla a főiskola főépületének aulájában. Ifj. Krug Lajos: Tüzek a végeken. Selmectől–Sopronig. 1. kiad. vitéz Tóth Alajos könyvnyomdai műintézete. Sopron, 1930.

- III.69. Az Őrtüzek! obeliszk avatása, 1932. május 5. A hősi halált halt Machatsek Gyula édesapja, Machatsek Alfréd postamester beszédét készül elmondani. Soproni Egyetem Központi Levéltár 418.
- III.70. A Hűségzászló felavatása a főiskolás díszőrséggel, 1932. május 5. Soproni Egyetem Központi Levéltár 418.
- III.71. A Szent István szobor, 1943. Ormos Károly gyűjteménye.
- III.72. 1921... Bihary László rajza, 1931–1932. Ormos Károly gyűjteménye.
- III.73. Ágfalvi előestén. Bihary László rajza, 1932. Ormos Károly gyűjteménye.
- III.74. Igyál pajtás! Bihary László rajza, 1931–1932. Ormos Károly gyűjteménye.
- III.75. Memento et Labora. A felkelő emlékalapra kiadott levelezőlap Bartha Lajos rajzának felhasználásával, 1931. Ifj. Sarkady Sándor gyűjteménye.
- III.76. Machatsek Gyula és Szechányi Elemér arcképével készült levelezőlap, 1941. Soproni Egyetem Központi Levéltár 418.
- III.77. Őrtüzek... Levelezőlap, 1941. Szőnyi Gábor gyűjteménye.
- III.78. Emlékébresztő levelezőlap, 1996. Ifj. Sarkady Sándor gyűjteménye.
- III.79. A Soproni Műhely különszámának címlapja, 1996. Soproni Egyetem Központi Könyvtár.

A könyv formátuma A/4

A könyv terjedelme 96 + 4 oldal

Megjelent 250 példányban

A kézirat lezárva 2023. május 23-án

Nyomdai kivitelezés: Papírmanufaktúra Kft.
9400 Sopron, Tarczy-Hornoch Antal u. 12.

